

Apžvalga

2010 m.
liepa-rugpjūtis
Nr. 7-8 (11-12)
(492-493)
Leidžiama nuo 1889 m.
Atkurta 1989 m., 2009 m.

KUR VEDA ŠVIETIMO REFORMA

KOSMOSO
TYRIMAI: AR
PASAULIS APSIEIS
BE LIETUVOS?
>> 18 p.

PILIGRIMYSTĖ
SIBIRE –
„ATMINK“

>> 47 p.

METAI
EUROPOS
PARLAMENTE

>> 24 p.

ELP grupė

STUDIJOS UŽSIENYJE

9
«

20
«

STICHINIŲ NELAIMIŲ VASARA

37
«

AR ĮSIGIJOTE SKLYPĄ MĒNULYJE?

«
44

ATEITININKIAI – 100

12
«

IŠVYKTI TAM, KAD GRĮŽTUM

24
«

METAI EUROPOS PARLAMENTE

SAULĖS ENERGIJOS ATEITIS

«
52

IŠ GRUZIJOS SU MEILE

52
«

Turinys

REDAKTORIAUS ŽODIS

4 | Skaičių vasara

APŽVALGOS TEMA

- 3-5 | Vieneri mokslo ir studijų reformos metai
5-7 | V. STUNDYS: Švietimas turi suteikti visiems vienodas sąlygas
8-9 | Patriotiškiausias mokyklos Lietuvoje yra Kaune ir Vilniuje
9-11 | Studijos užsienyje augina naują jaunimo kartą
12-13 | Išvykti tam, kad grįžtum
14-15 | Išėvijęs studentų stažuotė – ir praktika, ir pažintis su Lietuva
15 | In memoriam a. a. Birutei Bublionei
16-17 | Mokslo žingsniai per istorijos kataklizmų liūną

PASAULIS

- 18-19 | Kosmoso tyrimai: ar pasaulis apsieis be Lietuvos?
20-22 | Vasaros džiaugsmus pasaulyje trikdė stichinės nelaimės
23-24 | Ištrūkė iš smogo gniaužtų

VIENINGOJI EUROPA

- 24-26 | Metai Europos Parlamente
26 | A. SAUDARGAS: Daugiausia su Lietuva susiję ir man aktualiausi buvo energetikos klausimai
27 | Svarbiausi pirmųjų metų įvykiai Europos Parlamente

ENERGETIKA

- 28-30 | Saulė šviečia visiems
31-34 | „Nord Stream“ dujotiekio statybos – nematomoji pusė
34 | C. WEBER: Tarp Vokietijos ir Rusijos po „Nord Stream“ projekto atsiras didesnė priklausomybė

OIKOS

- 35-36 | Ūkio viceministras M. PETRAUSKAS: Renovacija juda visu tempu
37-38 | Ar įsigijote sklypą Mėnulyje?

APŽVALGOS AIKŠTELĖ

- 38-39 | Valstybės šventės – tarp nebūties ir renesanso

INICIATYVA

- 40-42 | „ŠEIMŲ UNIVERSITETAS“: stipri šeima – stipri visuomenė – stipri Lietuva
43-44 | A. ZABULIS: Stipri ir tolerantiška šeima – lyderiaujančios Lietuvos pagrindas

PILIGRIMAS

- 44-46 | Ateitininkija – ant antrojo šimtmečio slenkščio
47-49 | Piligrimystė Sibire – „Atmink“
50-51 | Žalgirio mūšis Griunvalde
51-52 | J.ŠIMĖNAS: eįome su vėliavomis ir dainomis
52 | P. LUOMANAS: istoriją būtina išmanyti

KRYŽIAŽODIS

53

KELIONĖS

- 54-58 | Iš Gruzijos su meile

VIENERI MOKSLO IR STUDIJŲ REFORMOS METAI

Vaida STUNDYTĖ

Praėjo šiek tiek daugiau nei metai nuo mokslo ir studijų pertvarkos įgyvendinimo pradžios. Padaryta nemažai priimtų daugiau kaip 80 teisės aktų, kurių reikia Mokslo ir studijų įstatymo siekiamam įgyvendinti, patobulinta ar toliau tobulinama daugelis svarbių aukštojo mokslo sistemos sudedamųjų dalių – nuo priėmimo į aukštojo mokslo institucijas, studijų finansavimo modelio iki studijų kokybės, universitetų autonomijos.

Bene pagrindinis aukštojo mokslo sistemos pokytis – studijų krepšelio įvedimas. Studijų krepšelis arba valstybės lėšos, visiškai padengiančios studento studijų išlaidas, suteikiamas geriausiai rezultatais mokyklą baigusiems moksleiviams. Tokie moksleiviai valstybės finansavimą užsitikrina dvejiems bakalauro studijų metams, o atsižvelgiant į studijų rezultatus per šiuos metus, priklauso jų tolesnės galimybės mokytis nemokamai, t. y. valstybės finansavimą studentas išlaikyti gali tik tada, jei po pirmų dvejų studijų metų jo vidurkis yra ne daugiau kaip dviem balais mažesnis nei jo bendrakursių. Nauja tai, kad studijų krepšelių gali gauti ir į privačių aukštųjų mokyklų geriausias programas stojantys studentai. Įsigaliojus šiai tvarkai, 2009 metais iš beveik 36,4 tūkst. pirmakursių valstybė finansavo 20,9 tūkst. studentų (57 % visų studentų). Švietimo ministerijos duomenimis, 2009 metų stojimas atskleidė, kad daugiau kaip kas antras stojantysis gavo valstybės finansavimą studijoms, o palyginti su 2008 metais, viena pirmakursio vieta universitetuose buvo finansuota dvigubai daugiau. Tuo tarpu šiais metais studijų krepšelius iš 30,4 tūkst. gavo beveik du trečdaliai – 17,8 tūkst. studentų.

Tiems, kuriems nepasisekė gauti studijų krepšelio, studijos tapo prieinamesnės dėl paskolų sistemos ir stipendijų skyrimo patobulinimo. Sukurta valstybės remiamų paskolų studentams sistema leidžia tiek valstybinių, tiek nevalstybinių

Martynos Žilionytės nuotrauka

aukštųjų mokyklų studentams pretenduoti į paskolas studijų kainai sumokėti, gyvenimo išlaidoms padengti arba dalinėms studijoms užsienyje. 2009 metais valstybė studentų paskoloms garantavo 100 mln. litų, 2010 metams ketina garantuoti 150 mln. litų. Socialiai remtiniams studentams numatyta galimybė atidėti paskolos grąžinimo pradžią. Socialinių stipendijų skyrimas taip pat tapo palankesnis: šias stipendijas gali gauti ne tik valstybinių, bet ir nevalstybinių aukštųjų mokyklų studentai, ne tik finansuojami valstybės, bet ir mokantys už mokslą. Svarbu tai, kad Valstybinis mokslo ir studijų fondas buvo pertvarkytas į Valstybinį studijų fondą, kuriam patikėta administruoti valstybės remiamas paskolas, o nuo 2011 metų numatyta patikėti ir socialinių stipendijų administravimą. Tikimasi, kad ateityje šis fondas leis aukštojo mokslo nebevykdyti joms nebūdingų funkcijų (šiuo metu jis jau perėmė dalį stipendijų administravimo iš universitetų ir kolegijų).

Koregavimo susilaukė ir priėmimo į aukštąsias mokyklas tvarka. Priėmimas į universitetus ir kolegijas pradėtas organizuoti vienu metu, o stojantieji užpildė vieną prašymą, bendrą universitetams

ir kolegijoms, kuriame nurodo iki 12 aukštųjų mokyklų studijų programų. Be to, tam, kad nesusidarytų eilė paduodant prašymus ir būtų sutaupyta laiko, stojimo prašymai nuo šių metų priimami tik internetu, o už registraciją neimamas mokestis. Priėmimas vyksta dviem etapais, stojančiajam suteikiant galimybę koreguoti pasirinkimą. Nauja tai, kad nuo šių metų nebeliko mokyklinių brandos egzaminų, turinčių valstybinių egzaminų analogą. Taip pat buvo nustatytas minimalus „slenkstis“ stojant į aukštąsias mokyklas: abiturientai, pretenduojantys į valstybės finansuojamas vietas, privalo išlaikyti 3 brandos egzaminus arba 2 egzaminus ir baigiamąjį kvalifikacijos egzaminą.

Mokslo ir studijų reforma orientuota ir į studijų kokybės gerinimą. Šiam tikslui pasiekti jau padaryta keletas pakeitimų. Patvirtintos naujos bendrųjų reikalavimų bakalauro ir magistro studijoms ir jų baigimui tvarkos, kurios aukštojo mokslo mokykloms suteikia daugiau laisvės naudotis autonomija ir formuoti savo studijų veidą siūlant įvairesnes studijų programas. Dėl studijų programų atnaujinimo su universitetais jau pasirašytos 38 sutartys (už 32,5 mln. ▶

SKAIČIŲ VASARA

Redaktorius Kęstutis Daniellius RIMKEVIČIUS

Yra toks nelietuviškos kilmės, bet mūsų dėl minties taiklumo ir genialaus paprastumo labai prigijęs priežodis apie viščiukus, kurie skaičiuojami rudenį. Pavasarinis polėkis, vasaros idėjos ir svajonės – viskas rudenį įgauna savo vertę. Arba neįgauna... Čia jau kaip pasiseka.

Mokslo metų pradžia primena apie verčių sistemas, pažymių knyges ir, rodos, amžiną klausimą – kokia šiam ar kitam uždaviniui spręsti turėsime taikyti formulę.

Žinoma, sunkiau, kai formules reikia kurti patiems. Su tokia matematika nuolat susiduria politikai. Patiems reikia sugalvoti teorijas, patiems jas taikyti, o tauta parašo pažymius. Ir ne istorija politikų pirmasis vertintojas, o liaudis, t. y. rinkėjai. Todėl galima guostis bent jau tuo, kad istorija turi savo apskaitos sistemą. Istorija atitrūkusi nuo realybės, nes Seimo sesijos pradžia jai – dar ne ruduo.

Jei rudenį skaičiuojami viščiukai, tai šią vasarą ypač dažnai buvo skaičiuojami studentai – kiek jų išvažiavo mokytis į užsienį, kiek dar išvažiuos. Teorija apie protų nutekėjimą tapo svarbesnė už tėviškės traukos dėsnius. Ar tik nereikėtų studijų užsienyje skeptikams šiklaudyti į vis dažniau girdimus šūksnius: „Eureka!“

Rugsėjis negailestingas prabėgusiems tokios trumpos, nežinia kaip, nežinia kur dingusios vasaros mėnesiams. Rodos, taip neseniai alpome nuo karščių, o žiū – jau striukes ir megztinius visokius ant pašurpusių ir nuo vėsumos tirtančių kūnų velkamės. Tik mintys, tos klajūnės, prisiminimų laivais į vasaros pakrantes nuplukdo. Čia įspūdius, lyg vaško antspaudus ant vasaros laiškų, pralaužę, įninkame skaičiuoti ir skaičiuoti akimirkas, šalis, kurias aplankė, ir žmones tuos, kurie mums nusišypsojo, – kol ruduo dar ant peties nepadėjo savo darganos letenos ir nepaprašė duoti atskaitos – kaip tąsyk prie lentos, mokykloje.

Per vasarą skaičiavome daug. Šešis šimtus didingus rašėme Žalgiriui. Ir Vytautas Didysis išjojo vėl į Griunvaldą. Tokia galia tad skaičių.

Štai visą šimtą savo metų ateitininkija suskaičiavusi į jubiliejinį kongresą susikvietė gausybę rugpjūčio alinančios kaitros nepabūgusių ateitininkų ir jiems prijauciančių bičiulių. Ar skaičius 100 čia svarbiau, ar karštų širdžių entuziazmas? Štai jums lygtis. Gal ne tiek daug joje nežinomųjų.

Į vasaros apyskaitą turėtume įtraukti ne tik garbingus jubiliejus, keliones ir įgyvendintas idėjas, bet ir išėlusią stichijų padiktuotą liūdnąją statistiką. Gaisrai ir potvyniai nepaisė

koordinacijų. Tad norime to ar nenorime, į besikeičiančio klimato bylą įsegtas dar vienas lapas, kuriame tikrai ne vieno nukentėjusiojo skundas. Ir ne dviejų.

Galiausiai, jei nukamuoti stichijų ir skaičių norėtume pabėgti į mėnulį, gautume įsitikinti, kad ir mėnulyje jau daug kas suskaičiuota. Parduodami sklypai, kuriuos gali matyti tik per teleskopą. Gal kada nors kas nors ten susiręs ir trobą. Šiandieną vis dėlto taip norisi prabangos – dar negalvoti apie visa tai ir būti lyg iš mėnulio kritusiam. Ar ilgai reikėtų kristi? Gal žinote tikslų skaičių? ■

I viršelis – Rugsėjo 1-oji. Modeliai: Edita Pundziūtė ir Augustas Jarašūnas. Martynos Žilionytės nuotrauka.

III viršelis – Įspūdingoji Gruzija. Pauliaus Saudargo nuotrauka.

IV viršelis – „Apžvalga“ prie Juodosios jūros. Nuotrauka iš asmeninio P. Saudargo archyvo.

Redakcinė kolegija: Valdas BENKUNSKAS, Česlovas IŠKAUSKAS, Neringa LAŠIENĖ, Kęstutis SALICKAS, Paulius SAUDARGAS, Vaida STUNDYTĖ | Mums rašo: Dalia ABARAVIČIŪTĖ, Edita ALIJEVAITĖ, Jonas BENIUŠIS, Aldona GINTAUTAITĖ, Aleksandras GRAŽELIS, Eglė MEČINSKAITĖ, Julius PANKA, Audrius SKAISTYS, The-Thanh NGUYEN, Ingrida VĖGELYTĖ, Jonas VOLUNGEVIČIUS, Gytis ŽAKEVIČIUS | Kalbos redaktorė: Dalia KAMINSKIENĖ | Dizainerė-maketuotoja: Rasa ŠPOKAUSKAITĖ | Meninė redaktorė: Martyna ŽILIONYTĖ

Rašykite mums adresu: kestutis.aktualijos@gmail.com

Leidėjas – visuomeninė organizacija „Už pilietinę visuomenę“, Šv. Ignoto g. 14-6, 01144 Vilnius. Leidinį remia ELP grupė

Periodiškumas – mėnesinis leidinys. Tiražas 5000 egz.

Nr. 7-8 (11-12) (492-493), 2010 liepa-rugpjūtis

ISSN 1392-6721

Leidinyi nemokamas

© Visos teisės saugomos

litų). Atitinkamai aukštosios mokyklos gavo teisę teikti kvalifikacinius laipsnius, kurie labai tiksliai įvardys baigtas studijų programas ir įgytas kvalifikacijas. Tokiu atveju aukštosiose mokyklose bus galima įgyti iki 700 pavadinimų kvalifikacinių laipsnių. Smulkesnis ir konkretesnis skirstymas labiau atitinka tiek darbdavių poreikius, tiek labiau pripažįstamas užsienio šalyse. Be to, studentams sudarytos galimybės gauti dvigubą kvalifikacinį laipsnį ar rinktis jungtines studijų programas.

Svarbus švietimo reformos uždavinys – didesnė aukštųjų mokyklų autonomija, kuri įgyvendinti pradėta nuo aukštųjų mokyklų pertvarkos, taip pat per visuomenės atstovų įtraukimą į jų valdymą ir veiklos vertinimą. Aukštosios mokyklos, siekdamos didesnio valdymo efektyvumo, pradeda jungtis arba renkasi kitą būdą – sulieti savo padalinius ar pakeisti jų juridinį statusą. Kol kas pagal mokslo ir studijų pertvarkos principus persitvarkė Mykolo Romerio universitetas, statutų keitimo projektus patvirtino ar derina daugiau kaip 10 aukštųjų mokyklų. Į aukštųjų mokyklų valdymą siekiant įtraukti visuomenės atstovus, patvirtinta tvarka, pagal kurią sudaromi nauji universitetų ir kolegijų valdymo organai.

Su pertvarka susidūrė ir mokslo institutai: iš 45 mokslo įstaigų suformuota 11 valstybės mokslinių tyrimų institutų. Sutelktas tokių institucijų tinklas yra būtina sąlyga kokybiškam mokslui plėtoti. Taip pat toliau kuriami integruoti mokslo, studijų ir verslo slėniai: pasirašyta 14 slėnių projektų finansavimo administravimo sutarčių (apie 907 mln. litų vertės), sudaryta Slėnių priežiūros tarnyba.

Mokslo ir studijų reformos tikslams įgyvendinti nuveikti darbai duoda rezultatų. Vis dėlto tam, kad pertvarka būtų sėkminga, būtina tolesnė jos stebėseną ir trūkumų šalinimas. Pagrindiniais ateinančių dvejų metų iššūkiais Švietimo ir mokslo ministerija įvardija reformai numatytų Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų skaidrų ir veiksmingą panaudojimą ir aukštųjų mokyklų savivaldos įgyvendinimą. ■

Remtasi Švietimo ir mokslo ministerijos ataskaita „Vieneri metai mokslo ir studijų reformai. Nuveikti darbai – būsimi žingsniai“.

V. STUNDYS: Švietimas turi suteikti visiems vienodas sąlygas

Kalbino Aldona GINTAUTAITĖ

Prasidėsiančioje Seimo rudens sesijoje turėtų būti priimtas naujasis Švietimo įstatymas. Šis projektas, kuriuo būtų tobulinama Lietuvos švietimo sistema ir įstatymas juridškai suderinamas su naujaisiais Mokslo ir studijų, Biudžetinių įstaigų ir kitais įstatymais, užstrigo pavasario sesijoje nesusikalbant politikams. Ką naujo Švietimo įstatymas įnešė į šalies švietimo sistemą ir kodėl šis projektas užstrigo, klausiamo LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininko Valentino STUNDŽIO.

Martinos Žilionytės nuotrauka

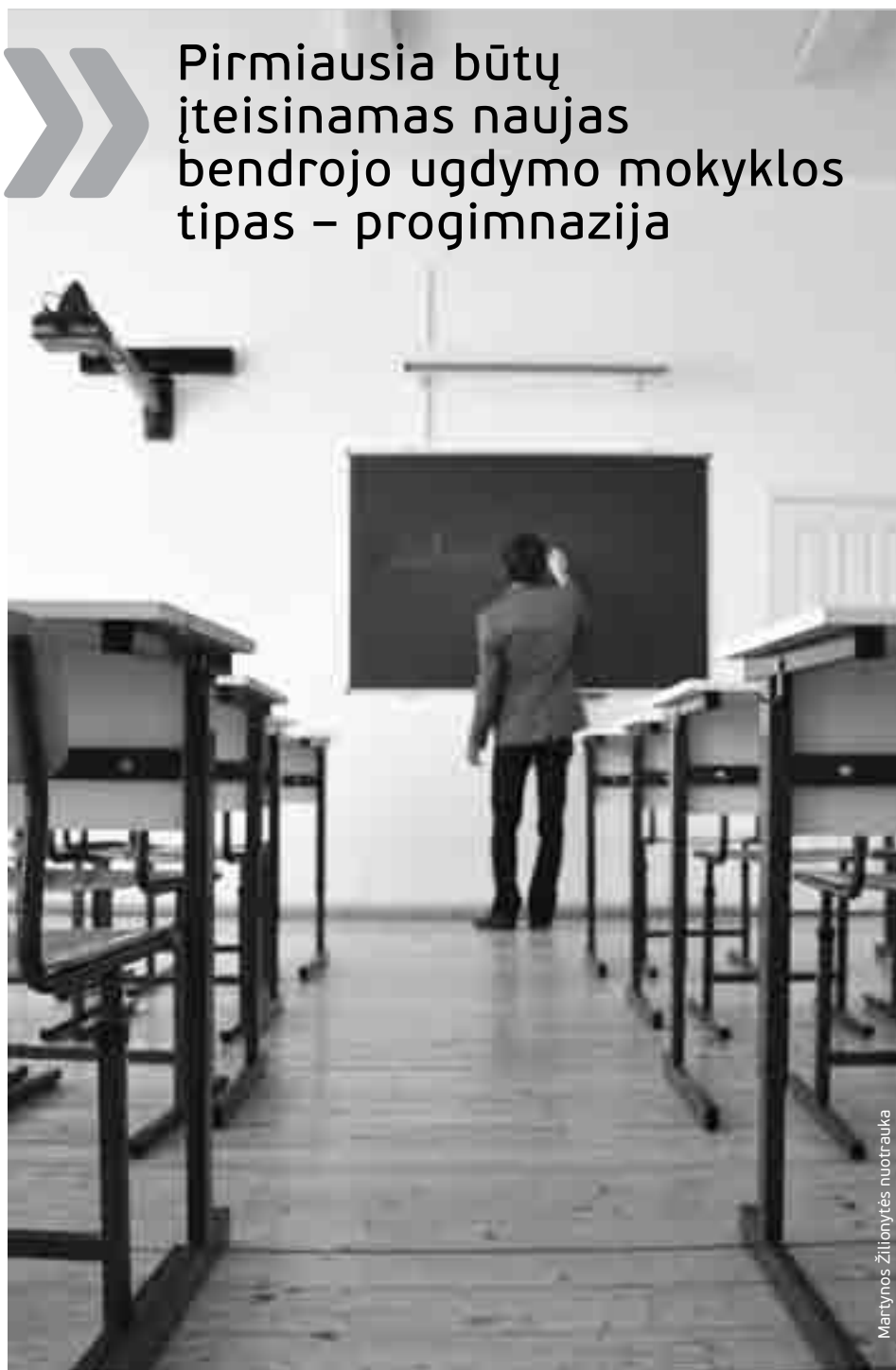
V. Stundys

Kas lėmė naująjį Švietimo įstatymo redakciją? Kodėl turime jį keisti? Daug aplinkybių ir daug veiksnių lėmė, kad būtų parengta ši Švietimo įstatymo redakcija. Projekto Seime laukėme jau labai seniai. Tam tikro nerangumo parodė Švietimo ir mokslo ministerija ir įstatymo rengėjai. Pagrindiniai keitimo veiksniai yra juridiniai. Pirmiausia įstatymas siejamas su apskričių reforma, nes apskritis atliko tam tikras švietimo srities funkcijas: švietimo priežiūros ir atskirų įstaigų steigėjo. Antra, Švietimo įstatymo redakciją lėmė naujasis Mokslo ir studijų įstatymas, kurio pagrindines nuostatas reikia integruoti į Švietimo įstatymą. Trečias veiksnys

vėlgi juridinis, t. y. naujasis Biudžetinių įstaigų įstatymas. Iš šio įstatymo ateina daug naujų sąvokų, kurios senajame įstatyme nebuvo vartojamos. Šios juridines aplinkybės – pačios pamatinės, dėl kurių privalome turėti naująjį Švietimo įstatymo redakciją.

Priėmus šį įstatymą, kas naujo įvyktų švietimo sistemoje?

Pirmiausia būtų įteisinamas naujas bendrojo ugdymo mokyklos tipas – progimnazija. Ši mokykla teiktų pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro programą ir pradinio ugdymo programą. Tai būtų mokykla iki aštuonių klasių. Šio tipo mokyklų laukia kai kurios savivaldybės, aktyviai tvarkiusios švietimo įstaigų tinklą. Dar viena naujiena yra ta, kad mes apibrėžiame mokyklų tinklo tvarkymo pamatinius principus. Ypač atkreipiame dėmesį į nuostatą, kad privaloma konsultuotis su bendruomenėmis. Bendruomenės turi būti girdimos, su jomis reikia tartis, svarstyti tinklo ir struktūrų pertvarką. Trečias visiškai naujas dalykas yra nauja švietimo priežiūros samprata. Pagal dabar galiojančią įstatymą švietimo priežiūra yra tam tikra biurokratinė sistema, kuri prižiūri teisės aktų, reglamentuojančių švietimo ir mokyklų veiklą, įgyvendinimą ir vykdymą. Ši sistema būdingesnė sovietinei klasikinei mokyklai. Mes siūlome modernią švietimo priežiūrą, kurios paskirtis – švietimo kokybė ir švietimo programų prieinamumas. Dar vienas ypač diskutuojamas aspektas yra neformalusis ugdymas. Komite- te radome kompromisą, atskirdami tą neformalų ugdymą, kurį teikia menų, muzikos ar sporto mokyklos, nuo neformalaus ugdymo, kurį teikia įvairūs – būrelių, klubų ir kitų formų – švietimo paslaugų teikėjai. Papildomo ugdymo įstaigos bijo, kad jos nebūtų suvienodintos su būreliais ir panašaus pobūdžio užimtumo teikėjais. Yra projekte ir daugiau naujienų. ►

Martynos Žilionytės nuotrauka

Pirmiausia būtų įteisinamas naujas bendrojo ugdymo mokyklos tipas – progimnazija

Ar Lietuvos švietimo sistemoje atsirastų dvi atskiros neformaliojo švietimo ir neformaliojo ugdymo sąvokos? Daug diskusijų dėl mokyklų tipų – ar čia įstatymas siūlo ką nors kitaip? Patikslinčiau – mes kalbame apie formalųjį ugdymą papildantį ugdymą. Įdomi sąvoka, ir nors ją kai kas kritikuoja, ji padeda atskirti esminius dalykus ir išsaugoti tradicinę ugdymo sistemą. Politikai kol kas nefiksavo pačios bendrojo ugdymo mokyklos sąvokos keitimo. Iki šiol buvo kalbama apie bendrojo lavinimo mokyklą,

o mes keičiame ją į bendrojo ugdymo mokyklą. Lavinimas yra siauresnė kategorija negu ugdymas. Šiose sąvokose yra tam tikra švietimo filosofija, švietimo paradigma, ugdymas labiau atitinka humanistinio švietimo principus. Lavinimas yra klasikinio ugdymo sąvoka. Taip pat nustatome, kad nebėliks vidurinių mokyklų, kaip sovietinės sistemos relikto. Tai kelia kai kurių politikų prieštaravimą, keičiausia, kad ypač tuo spekuliuoja socialdemokratų atstovai, patys beveik prieš dešimtmetį pradėję šią reformą, ir toks jų elgesys

visiškai nesuprantamas ir nenuoseklus. Vidurinėje mokykloje vyksta ugdymas nuo priešmokyklinės programos iki brandos atestato įteikimo. Mes siūlome atskirais atvejais (jie projekte yra išvardijami) gimnaziją, kurį teikia visų rūšių – pradinį, priešmokyklinį, pagrindinį ir vidurinį – mokyklų programas. Vidurinė mokykla pagal dabartines kategorijas reiškia tą mokyklą, kuri teikia tik vidurinio ugdymo programą: loginis absurdas tarp pavadinimo ir sąvokos turinio. Bendruomenės laukia šių dalykų naujame įstatyme. Taip pat supaprastinamos įvairios procedūros, tokios kaip mokyklų nuostatų, strateginių planų tvirtinimas ir t. t. Tai yra perduodama vykdomajai savivaldybės valdžiai. Iki šiol tai turėjo daryti savivaldybės tarybos. Paprastai procesas užtrukdavo ilgai ir ne visada pasiteisindavo.

Šis reikalingas Lietuvos švietimo sistemai projektas pavasario sesijoje Seime nebuvo priimtas. Kodėl užstrigo Švietimo įstatymas?

Aplinkybės yra gana aiškios. Pirmiausia yra nesutarimų dėl konkrečių naujai teikiamų nuostatų. Viena iš šių nuostatų, daugiausiai diskusijų kėlus ir Seimą padalijusi į dvi puses, yra susijusi su privačių mokyklų ūkio finansavimu. Dabar Lietuvoje galioja principas, kad, nepaisant mokyklos priklausomybės, – ar ji valstybės, savivaldybės, ar privati mokykla – ji vis tiek gauna mokinio krepšėlį, lėšas ugdymui. Į šį krepšėlį įeina pedagogų atlyginimai ir viso proceso aprūpinimo lėšos. Įstatymo projekto rengėjai siūlo, kad privačios mokyklos gautų iš valstybės išdo ir ūkio lėšas. Siūlymui nepritarė ir Švietimo, mokslo ir kultūros komitetas. Mūsų argumentas buvo paprastas: jeigu yra steigėjas, tai steigėjas privalo turėti tam tikrų įsipareigojimų. Jeigu valstybė įsteigė mokyklą, tai jiniai turi ją išlaikyti skirdama lėšų ir ūkiui. Jeigu savivaldybė yra steigėjas, jiniai turi mokyklą išlaikyti ir skirti finansavimą ūkio išlaidoms. Taip pat ir privatus fizinis ar juridinis asmuo privalo turėti įsipareigojimą skirti ūkio lėšas. Kitų oponentų nuostata yra ta, kad nesvarbu steigėjas, o svarbu vaikas. Pinigai eina paskui mokinį – ne tik krepšelis, bet ir ūkio lėšos. Reikia susitarimo, bet yra ir ideologinių skirtumų.

Naujos nuostatos, susijusios su mokyklomis, kuriose mokoma tautinių mažumų kalba – lenkų, rusų ir t. t., – taip pat sutrukdė priimti įstatymo redakciją. Seimas ir komitetas pritarė, kad tokiose mokyklose pagal pagrindinio ugdymo programą du dalykai turi būti dėstomi valstybine kalba, o pagal vidurinio ugdymo programą – trys dalykai. Taip pat turi būti suvienodinamas mokinių pasiekimų patikrinimas. Jis negali būti skirtingo lygio ar skirtis tarp mokyklų. Švietimas turi suteikti visiems vienodas sąlygas įsigyti tų kompetencijų, kurių reikia toliau projektuoti savo akademinę karjerą. Tos mokyklos, kuriose dėstoma tautinių mažumų kalbomis, dažnai gauna tiesiog diskriminacines paslaugas. Dėl šių nuostatų teikti visiems vienodas galimybes taip pat kilo politinių audrų.

Jūsų manymu, ko trūksta, kad būtų rastas kompromisas? Kaip bus susitarta?

Būtina diskutuoti ir girdėti – problemų kyla, kai neįsiklausoma į argumentus ar užsižaidžiama emocijomis. Sakykim, reikia pakankamai aiškių saugiklių, kurie užtikrintų, kad privačių mokyklų steigimosi schema būtų skaidri ir suprantama visuomenei. Kad minėta schema netaptų valstybės lėšų privatizavimo būdu. Taip pat teks ieškoti saugiklių, kurie apgintų šeimas. Turi būti tam tikri kriterijai, apibrėžiantys, kiek tokiu atveju privati mokykla gali apmokestinti savo paslaugas. Valstybė ir savivaldybė negali apmokestinti paslaugų, o privati mokykla gali. Tad jeigu mokykla gauna iš valstybės visus pinigus, ji neturi teisės reikalauti pinigų iš šeimos. Jeigu vaikas – prioritetas, kurkime nediskriminacines sąlygas. Saugiklių paieška būtų vienas iš būdų susitarti. Koreguoti mokyklų tinklo organizavimo principą taip pat būtų labai svarbu. Lietuvos demografinė situacija yra tokia, kad vaikų kasmet dar mažės apie 20 000 – dvidešimt mokyklų po tūkstantį vaikų! Demografinė situacija rodo, kad dabartinis mokyklų tinklas

galės patenkinti ugdymosi poreikius, tad turi būti aiškūs kriterijai, kada, randantis privačiai iniciatyvai, steigėjas turėtų jai pritarti. Kriterijų paieška būtų susitarimo reikalas. Oponentai sako, kad katalikiškų mokyklų tiek ūkio, tiek ugdymo lėšas finansuoja valstybė. Vis dėlto yra pamirštama, kad sutartis su Šventuoju Sostu tai saisto. Antra, kai buvo rašomasi sutartis su Šventuoju Sostu, nebuvo mokinio krepšelio, ūkio ir ugdymo lėšos nebuvo atskirtos į dvi dalis. Todėl sutartyje buvo prisiimtas įsipareigojimas finansuoti katalikiškas mokyklas, ir jos gauna visas lėšas. Taigi priekaištavimas dėl katalikiškų mokyklų finansavimo nėra argumentas, nes veikia kitas principas – tarptautinė sutartis.

Ką parodė šiųmečiai stojamųjų į Lietuvos aukštąsias mokyklas rezultatai? Ar pasiteisino krepšelių sistema? Kaip vertinate nuogaštavimus, kad praradusios krepšelius „numirs“ svarbios ir valstybei reikalingos mokymo programos? Išliko panašios tendencijos: populiariausios socialinių mokslų studijos ir studijos universitetuose (tarkim, valstybės nefinansuojamas studijas universitetuose rinkosi daugiau kaip aštuoni tūkstančiai, kolegijose – beveik keturi tūkstančiai abiturientų), apie šešiasdešimt studijų programų nesurinko pakankamo skaičiaus stojančiųjų, kai kurios aukštosios mokyklos dėl nedidelio skaičiaus įstojusiųjų turi iš esmės svarstyti savo perspektyvą. Krepšelio principo taikymas šiame sektoriuje vis kelia diskusijų: suprantama, nes, negavus valstybės finansavimo, už studijas reikia brangiai mokėti. Ir tuomet niekas nepaiso, kad daugiau kaip pusė įstojusiųjų studijuos nemokamai (šiomet iš visų 30,2 tūkst. sutartis pasirašiusiųjų 17,7 tūkst. (daugiau nei 58 %) studijų kainą mokės valstybė, o pagal senąją tvarką tokių tebedavo apie trisdešimt nuošimčių). Žinoma, laipsniškai išryškės tos studijų programos, kurioms valstybė galės dėl jų svarbos ūkiui ir visuomenės raidai

taikyti tikslinį finansavimą. Beje, šiomet iš dalies toks principas buvo taikomas menų studijoms. Taigi nuogaštauti ar peikti reformą madinga, tačiau įstatyme įteisinti įvairūs instrumentai, kurie situaciją gali padėti stabilizuoti. Dažnu atveju koks nors nepasitenkinimas yra subjektyvus ar politizuotas.

Ar daug triukšmo sukėlęs mažųjų (kaimo) mokyklų uždarymo ar sujungimo kampanija jau baigėsi? Ar tas triukšmas ir kritikos banga turėjo rimtą pagrindą, o gal buvo daugiau spekuliacijos ir žaidimo žmonių emocijomis? Priminsiu, kad nuosekli ir kryptinga mokyklų tinklo pertvarka ir krepšelio principo taikymas pradėtas prieš keletus metų. Būtent tada kilo daugiausia įtampų tarp vietos valdžios ir bendruomenių. Dabar, kai jau visi suvokia demografinės padėties pokyčius, – per keletus metų vaikų sumažėjo daugiau kaip šimtu tūkstančių! – konfliktų mažiau, o ir teisės aktai suteikia daugiau galimybių steigėjams. Nepamirština, kad pradinė mokykla turi būti arčiausia vaiko, o kitų tipų mokyklos turi būti atviros ir prieinamos. Tokia nuostata padeda išvengti klaidų ir sutelkia ieškoti palankiausio sprendimo visiems. Šiandien bendruomenėms aktualesnė yra vadinamųjų ilgųjų gimnazijų ateitis kaime. Naujojo įstatymo projekte yra siūlomos palankios nuostatos tokioms mokykloms išlikti, o bendruomenėms dalyvauti priimant sprendimus.

Ar, panaikinus apskritis, nepasunkės lietuviškų mokyklų padėtis Vilniuje? Visos Vilniaus apskritys priklaususios švietimo įstaigos perduotos Švietimo ir mokslo ministerijai – tai užtikrina mokymąsi valstybine kalba šiame regione. Taip, mes gauname ne vieną nusiskundimą dėl trukdžių šiame regione, žinome savivaldybių sprendimus ir teisinius procesus. Neabejotina, kad visiems valstybės piliečiams turi būti užtikrintas visaverčio išsilavinimo prieinamumas, kad kiekvienas galėtų laisvai dalyvauti švietimo sistemoje siekdamas akademinės karjeros ir realizuotų savo gebėjimus. Taip pat ir tautinės tapatybės puoselėjimas nekelia abejonių. Jei kas nors trukdo šias teises realizuoti, elgiasi mažų mažiausia nesuprantamai. ■

Kai kurios aukštosios mokyklos dėl nedidelio skaičiaus įstojusiųjų turi iš esmės svarstyti savo perspektyvą

PATRIOTIŠKIAUSIOS MOKYKLOS LIETUVOJE YRA KAUNE IR VILNIUJE

Audrius SKAISTYS, Mykolo Romerio universiteto doktorantas, Lietuvos Sąjūdžio tarybos narys

Martynos Žilionytės nuotrauka

A. Skaistys

Patriotiškiausių Lietuvos gimnazijų ir vidurinių mokyklų dešimtuose po tris Kauno ir Vilniaus gimnazijas, po vieną Panevėžio, Mažeikių, Šiaulių ir Klaipėdos gimnaziją. Nepatriotiškiausių vidurinių išsilavinimą teikiančių ugdymo įstaigų dešimtuose „puikuojasi“ mokyklos iš Pietryčių Lietuvos, Klaipėdos ir Kauno.

Nagrindžiant š. m. rugpjūčio 2 d. savaitraščio „Veidas“ pateiktą 2010 metų gimnazijų ir vidurinių mokyklų reitingą ir kitą dieną „Delfi.lt“ portale pasirodžiusią informaciją apie šių metų (pagal 2009 metų rezultatus) pažangiausias vidurinių išsilavinimą suteikiančias ugdymo įstaigas, kurių „elitiškumas“ nustatomas tų mokyklų absolventų per valstybinius brandos egzaminus gautų „šimtukų“ skaičiumi, kilo mintis nustatyti Lietuvos patriotiškiasią gimnaziją arba vidurinę mokyklą. Pagal vidurinio mokslo egzaminų tvarką brandos atestatai gauti Lietuvoje užtenka išlaikyti 3 egzaminus, tačiau daugelis abiturientų renkasi 4, iš kurių kiekvienas gali būti įvertintas 100 balų, o tai reiškia, kad maksimaliai galima surinkti 400 balų. Tą šiemet ir padarė aštuoni abiturientai, dar 31 abiturientas po 100 balų pelnė iš trijų egzaminų, o iš viso šimto balų įvertinimus Lietuvoje gavo 864 abiturientai (pernai – 709).

Pats „brandos egzaminų“ terminas suponuoja tai, kad tikrinamos ne tik abitu-

riento žinios, bet ir jo asmenybės branda. Tai reikštų, kad svarbūs šie asmenybės brandą sudarantys veiksniai: pilietinė branda, patriotiškumas, gebėjimas suvokti ir analizuoti visuomeninius reiškinius ir daryti atitinkamas išvadas.

Idėja nustatyti patriotiškiausią mokyklą Lietuvoje buvo pateikta š. m. rugpjūčio 4 dieną vykusiame Lietuvos Sąjūdžio tarybos posėdyje. Taryba bendru sutarimu pritarė šiam sumanymui ir pavedė idėjos autoriui – tarybos nariui Audriui Skaisticiui – parengti Lietuvos patriotiškiausios mokyklos nustatymo metodiką ir preliminarų 2010 m. vidurinių mokyklų ir gimnazijų reitingą. Jau to paties mėnesio 26 dieną Lietuvos Sąjūdžio taryba patvirtino sudarytą patriotiškiausių Lietuvos mokyklų dešimtuką.

Nustatant patriotiškiausią Lietuvos mokyklą pagrindu buvo pasirinktas abiturientų iš 16 elitiškiausių Lietuvos mokyklų, išugdžiusių daugiausiai „šimtukininkų“, nusiteikimas studijuoti Lietuvos aukštosiose mokyklose, o ne užsienio universitetuose. Atsižvelgta į tai, kad mūsų gabiausi abiturientai pagal priėmimo į Lietuvos aukštąsias mokyklas tvarką gautų visiškai finansuojamą vietą bet kuriame Lietuvos universitete ir kad taip būtų parodytas jų pasiryžimas tapti tos srities specialistu, kuris pagal Vyriausybės nustatytą poreikį yra reikalingiausias Lietuvai (todėl gaunantis valstybės finansuojamą studijų vietą). Šiemet su Lietuvos aukštosiomis mokyklomis studijų sutartis pasirašė 30,4 tūkst. pirmakursių, iš jų 17,8 tūkst. – beveik dviejų trečdalių įstojusiujų – studijas finansuos valstybė (valstybės lėšomis studijuos 9,4 tūkst. universitetų ir 8,4 tūkst. kolegijų būsimųjų bakalauro studentų). Įvertindami tai, kad vidurinių mokyklų ir gimnazijų, kurios yra reitingų viršūnėse, absolventai potencialiai, o pagal geriausiai įvertintus brandos egzaminų rezultatus ir realiai gali tapti bet kurios Lietuvos aukštosios mokyklos siūlomos studijų programos pagal jo pirmą pasirinkimą (pageidavimą) studentu, tai jo pasirinkimas studijuoti Lietuvoje ar užsienyje

yra lemiantis. Šiuo atžvilgiu nevertinamas kiekvieno atskirai absolvento patriotiškumo jausmas ar šio jausmo dydis, nes nebūtų įmanoma to pamatuoti, be to, ir nustatyti suminių patriotiškumo dydį. Taigi, nustatant patriotiškiausią Lietuvos vidurinę mokyklą ar gimnaziją, buvo svarbus stipriausiose pagal parengiamų absolventų lygį Lietuvos mokyklose konkrečių metų absolventų laidos nusiteikimas likti studijuoti Lietuvoje, susiejant savo norimą įgyti profesiją su tam tikros srities specialistų valstybiniu poreikiu. Žinoma, kad abiturientų pasirinkimas priklauso nuo daugelio veiksnių, pavyzdžiui, jų baigiamų vidurinio lavinimo įstaigų ryšių su Lietuvos arba užsienio aukštosiomis mokyklomis, juos mokančių ir auklėjančių asmenų patriotiškumo, šeimos tradicijų, geografinio ir (ar) demografinio veiksnio, puoselėjamų vertybių ir panašiai. Manytina, kad pateikiamas patriotiškiausių Lietuvos mokyklų reitingas dėl objektyvių duomenų trūkumo (tyrimo metu negauti duomenys apie išvykusius studijuoti į užsienį iš elitiniame šešioliktuke esančių Kauno Jono Jablonskio, Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijų ir Panevėžio 5 vidurinės mokyklos) negali pretenduoti į absoliučią tiesą arba tikslumą, tačiau jis be abejonės išryškins tam tikras tendencijas, o gal net ir priartins mus prie to tikslo, kurio siekiama šiuo reitingo sukūrimu.

PATRIOTIŠKIAUSIOS LIETUVOS GIMNAZIJOS IR VIDURINĖS MOKYKLOS:

1. VŠĮ VDU Kauno „Rasos“ gimnazija (už tai, kad iš 2009 m. baigusiu 230 absolventų nė vienas (0) nepasirinko studijų užsienyje, o 103 (44,8 proc.) pirmuoju pasirinkimu įstojo į Lietuvos universitetus);
2. Vilniaus Mykolo Biržiškės gimnazija (206/ 13 (6,31 proc.)/ 107 (51,94 proc.);
3. Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazija (203/ 15 (7,38 proc.)/ 97 (47,78 proc.);
4. Šiaulių Juliaus Janonio gimnazija (198/ 15 (7,57 proc.)/ 87 (43,93 proc.);
5. Vilniaus Gabijos gimnazija (159/ 8 (5,03 proc.)/ 57 (35,84 proc.);

6. Mažeikių Gabijos gimnazija (131/ 7 (5,34 proc./ 48 (36,64 proc.);
7. Vilniaus Žirmūnų gimnazija (199/ 17 (8,54 proc.)/ 88 (44,22 proc.);
8. Kauno „Santaros“ gimnazija (213/ 19 (8,92 proc.)/ 84 (39,43 proc.);
9. Kauno jėzuitų gimnazija (81/ 10 (12,34 proc.)/ 49 (60,49 proc.);
10. Klaipėdos „Ažuolyno“ gimnazija (235/ 30 (12,76 proc.)/ 88 (37,44 proc.).

Tokiu pačiu būdu kilo noras išsiaiškinti, kurios Lietuvos mokyklos, teikiančios vidurinį išsilavinimą, yra mažiausiai patriotiškos. Dėl to, kad 199 iš 499 mokyklų nepateikė savo duomenų apie įstojusius į užsienio aukštąsias mokyklas absolventus, nepretenduojame į absoliučią tiesą, bet tam tikros geografinės-demografinės tendencijos yra akivaizdžios. Lyginami pateikti duomenys įstojusių pagal pirmą pasirinkimą į Lietuvos aukštąsias mokyklas ir įstojusių į užsienio aukštąsias mokyklas skaičiai.

MAŽIAUSIAI PATRIOTIŠKOS LIETUVOS MOKYKLOS, TEIKIANČIOS VIDURINĮ IŠSILAVINIMĄ:

1. Vilniaus Pranciškaus Skorinos vidurinė mokykla (100 proc. įstojo į užsienio universitetus);
2. Visagino Sedulinos vidurinė mokykla (88,88 proc.);
3. Lentvario H. Senkavičiaus vidurinė mokykla (71,42 proc.);
4. Visagino „Gerosios vilties“ vidurinė mokykla (71,05 proc.);
5. Vilniaus r. Kalvelių S. Moniuškos vidurinė mokykla (66,66 proc.);
6. Klaipėdos „Aitvaro“ gimnazija (60,25 proc.);
7. Vilniaus Naujamiesčio vidurinė mokykla (55,55 proc.);
8. VŠĮ Kauno J.Urbšio katalikiška vidurinė mokykla (54,83 proc.);
9. Vilniaus Šalomo Aleichemo vidurinė mokykla (50 proc.);
10. Kauno Rokų vidurinė mokykla (50 proc.);
11. Vilniaus licėjus (42,15 proc.);

Liūdno, kad iš „elitinio ketverto“: Kauno technologijos universiteto gimnazija, Vilniaus jėzuitų gimnazija, Kauno jėzuitų gimnazija ir Vilniaus licėjus, tik viena mokykla – Kauno jėzuitų gimnazija pateko į patriotiškiausių Lietuvos gimnazijų ir vidurinių mokyklų dešimtuką, o Vilniaus licėjus tik per plauką (11 vieta) nepateko į mažiausiai patriotiškų mokyklų dešimtuką. ■

STUDIJOS UŽSIENYJE AUGINA NAUJĄ JAUNIMO KARTĄ

Eglė MEČINSKAITĖ

Teisinga būtų į studijų užsienyje reiškinį žvelgti iš platesnės perspektyvos

Žvaigždynai Voriko universiteto Socialinių mokslų fakulteto „Ramphal building“ vestibulyje

Jau keletą metų žiniasklaidos priemonės grėsmingai skelbia: „Lietuvos ateitis išvažiuoja“, „iš Lietuvos emigruoja protai“, „pusė Lietuvos abiturientų rengiasi studijuoti užsienyje“. Tokios ir panašios antraštės naujienų puslapiuose garantuoja visuomenės susidomėjimą tema ir diskusijas, kas kurs ateities Lietuvą. Juk toji pusė mūsų jaunimo pamatys geresnį gyvenimą užsienio šalyse ir, ko gero, jau nebe norės grįžti namo?.. Nenusiminkime – ne visa Lietuvos „ateitis“ po studijų atiteks turtingiems Vakarų bankams ar prestižiniams tyrimų institutams. Geriau įsigilinus į studijų užsienyje situaciją aiškėja, kad kai kurių žiniasklaidos priemonių pateikiamos dramatiškos prognozės yra labiau efektingos nei teisingos. Tuo tarpu pačios studijos užsienyje kuria stiprias asmenybes, kurios ateityje prisidės prie mūsų visų gerovės kūrimo.

LIETUVOS STUDENTAI YRA EUROPOS STUDENTAI

Kol kas Lietuvoje nėra išsamios statistikos, kiek vidurinių mokyklų abi-

turientų išvažiuoja studijuoti į užsienį. Vis dėlto tam tikras tendencijas galima įžvelgti tyrime, kurį jau antrus metus vykdo Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Socialinių mokslų katedra. Tyrimo metu apklausiami kiek daugiau nei tūkstantis Lietuvos abiturientų. Tyrėjai siekia išsiaiškinti, ką abiturientai planuoja veikti baigę vidurinę mokyklą, kaip mato savo ateitį švietimo reformos ir ekonominės krizės akivaizdoje.

Žiniasklaidos priemonėse dažnai akcentuojama, kad kasmet didėja norinčių studijuoti užsienyje abiturientų skaičius: vis daugiau jų kreipiasi į Studijų užsienyje informacijos centrą, taip pat laiko studijoms užsienyje būtinus TOEFL ar IELTS anglų kalbos egzaminus. Vis dėlto skirtumas tarp norinčių išvykti ir iš tikrųjų išvykstančių abiturientų skaičiaus yra didžiulis. Remiantis minėtu VU Sociologijos katedros tyrimu, 2010 metais išvykti norėjo net 41 procentas abiturientų. Tačiau gegužės mėnesį įstoję į užsienio aukštąsias mokyklas buvo 3 procentai. Švietimo ir mokslo ministro G. Stepovičiaus teigimu, šiuo metu renkami

duomenys, kurie rudenį leis pasakyti, kiek tiksliai Lietuvos abiturientų 2010 metais pasirinko studijas užsienyje. Ministras prognozuoja, kad galutinis skaičius sudarys apie 3–5 procentus abiturientų.

Jaunimo sprendimas išvykti studijuoti į užsienį Lietuvos žiniasklaidoje dažnai pateikiamas kaip problema. Studijos užsienyje laikomos neatsiejama bendros emigracijos bangos, su kuria šiuo metu susiduria Lietuva, dalimi. Vis dėlto teisinga būtų į studijų užsienyje reiškinį žvelgti iš platesnės perspektyvos. Europos statistiniai duomenys rodo, kad studijuojančio jaunimo migracija nėra vien Lietuvai būdinga tendencija. Priešingai – Lietuva pagal studijuojančių užsienyje skaičių kol kas atsilieka nuo kai kurių Europos valstybių. „Eurostat“ duomenimis, 4,1 proc. estų, 9 proc. bulgarų, 10 proc. slovakų ir net 14 proc. airių studentų renkasi užsienio aukštąsias mokyklas. Pastebima, kad pasirinkimas studijuoti užsienyje ypač būdingas mažesnių šalių jaunimui. Jei rudenį pasitvirtintų švietimo ministro prognozės, iš Lietuvos išvykstančių studijuoti skaičius praktiškai sutaptų su Europos vidurkiu, kuris sudaro apie 3 procentus.

PASAULIO STUDENTAI SIEKIA IR IŠSILAVINIMO, IR GYVENIMIŠKOS PATIRTIES

Su Vladimiru ir Agnieška susipažinome prieš metus Norvegijoje. Vaikinas iš Gardino (Baltarusija) jau trečius metus studijavo ekonomikos mokslus Agderio universitete, Pietų Norvegijoje. Tuo tarpu Agnieška, palikusi gimtąją Lenkiją, tame pačiame universitete gilinosi į norvegų filologijos subtilybes.

VU Sociologijos katedros tyrime konstatuojama, kad Lietuvos abiturientai nori studijuoti užsienyje, nes įsivaizduoja, esą ten jų laukia geresnės studijavimo sąlygos ir kokybiškesnis – darbdavių geriau už Lietuvoje įgytąjį vertinamas – išsilavinimas. Norvegijoje studijuojančiam baltarusiui Vladimirui pažįstamos tokios viltys, tačiau jam jos – tik dalis priežasčių, paskatinusių siekti aukštojo mokslo užsienyje. Vaikinui ne mažiau svarbu atrodė patirti, ką reiškia gyventi kitokioje nei jo paties visuomenėje. Išvykdamas studijuoti į Norvegiją, Vladimiras siekė išmokti atsiverti žmonėms iš įvairių kultūrų.

Paklausta apie savo pasirinkimo priežastis, Vladimirui antrino ir Agnieška. Taip, vykdamą į Norvegiją, ji siekė geresnio išsilavinimo. Mergina

Lenkijoje buvo pradėjusi studijuoti norvegų kalbą, o kur geriau jos išmoksi, jei ne pačioje Norvegijoje? Taigi sprendimas specialybės įgūdžius tobulinti užsienyje atrodė labai natūralus. Vis dėlto ne mažiau svarbia priežastimi išvykti tapo noras pažinti kultūrą ir žmones, vartojančius šią kalbą. Be to, studijuodama toli nuo namų, Agnieška tikėjosi įgyti daugiau savarankiškumo.

Daugelyje Europos bakalauro studijų programų užsieniečiai, tokie kaip Vladimiras ir Agnieška, yra labiau išimtis nei taisyklė. Pirmojoje studijų pakopoje mieliau renkamas ne visą išsilavinimą įgyti užsienyje, o tik kurį laiką praleisti kitos šalies universitete. Tarp bakalauro pakopos studentų populiarios mainų programos, suteikiančios galimybę užsienyje pastudijuoti semestrą ar du.

Kai kuriose magistrantūros studijų programose išimtimi tampa vietiniai studentai, o atvykėliai iš kitų šalių sudaro daugumą. Pavyzdžiui, Voriko universiteto (Anglija) Kultūros politikos magistro studijų 2009 metų laidą sudarė dvidešimt užsieniečių ir vos keturi Jungtinės Karalystės studentai. Viena iš studentų – korėjietė Joowon – paaiškina, kad pasirinko šį universitetą, nes jis vienas iš nedaugelio siūlė ją dominančią studijų programą. Iš tiesų, jei bakalauro studijoms daugelyje universitetų siūlomi panašūs dalykai, tai magistrantūros ir doktorantūros pakopose universitetai specializuojasi vos keletoje programų. Magistrantūros studentai gerokai tiksliau nei bakalaurai žino, ką nori studijuoti, todėl ieško norimą programą turinčio universiteto, kad ir kur jis būtų.

Magistrantūros studentai nuo bakalauro skiriasi ir tuo, kad jie, jau turėdami studijų patirties, gana tiksliai žino ne tik, ko nori, bet ir ko nebenori. Pavyzdžiui, italė Valentina buvo šiek tiek nusivylusi savo studijomis Bolonijos universitete. Merginai atrodė, kad ketverius metus praleido besimokydama teoriją, tačiau neįgijo praktinių žinių. Valentina rinkosi studijas Anglijoje, nes tikėjosi, kad šios šalies studijų sistema labiau orientuota į praktiką nei gimtosios Italijos.

Vis dėlto magistrantūros studentai, kaip ir bakalaurai, siekia ne tik mokslo, bet ir asmeninių patirčių. Viena iš priežasčių, kodėl Joowon pasirinko

Pietų pertraukėlė Voriko studentų miestelio centre, pagrindinėje susitikimo vietoje, – „Piazza“ aikštėje (aplinkui – barai, parduotuvė, kirpykla, bankas, paštas...)

Eglės Mečinskaitės nuotrauka

Svarbiausias dalykas, kuris lieka po studijų užsienyje, – įgyta gyvenimiška patirtis ir išugdytos asmeninės savybės

Voriko universiteto biblioteka

Angliją, buvo galimybė pagyventi daugiakultūrijoje visuomenėje. Pietų Korėjos visuomenė labai vienalytė, o Joowon norėjo praplėsti akiratį, išmokti pamatyti ir įvertinti dalykus žvelgdama iš skirtingų kampų. O italė Valentina, iki tol gyvenusi su tėvais, norėjo save išbandyti nepažįstamoje aplinkoje.

MOKSLO ŽINIOS – NEBŪTINAI SVARBIAUSIAS ATRADIMAS

Šio straipsnio autorė nei Vladimiro, nei Agnieškos, nei Joowon, nei Valentinos nebūtų sutikusi, jei pati nebūtų kurį laiką studijavusi užsienyje.

Galbūt nuskambės nepopuliariai, bet studijuojant susidarė įspūdis, kad kitų šalių studijų sistema susiduria su labai panašiomis problemomis kaip Lietuvos... Taip, Voriko universiteto bibliotekoje galima atrasti beveik bet kurią knygą, o dėstytojai reguliariai skiria konsultacijas atskirai kiekvienam studentui. Tiesa ir tai, kad tarp dėstytojų ir studentų užsimezga nuoširdūs santykiai, kai dėstytojai kviečiami į studentų vakarėlius ar tiesiog po paskaitų išgerti bokalo alaus. Tačiau užsienyje, kaip ir Lietuvoje, netrūksta paskaitų, per kurias ima miegas ir kurių prasmė studijuojamo dalyko kontekste ne visada aiški. Dažnai atrodo ir kad dėstytojai paskaitoms galėtų paieškoti naujesnės informacijos ar suteikti daugiau praktinių žinių, užuot dėstę teori-

ją. Štai Valentina po studijų Anglijoje konstatavo, kad „kursas buvo beveik tik teorinis, ir tai mažai skyrėsi nuo Italijos aukštojo mokslo sistemos“. Tuo tarpu Vladimiras, kalbėdamas apie studijas Agderio universitete, sakė supratęs, kad „net ir Norvegijoje ne viskas idealu“.

Visi čia pristatyti jaunuoliai dabar jau yra baigę savo studijas. Taigi Vladimiro, Agnieškos, Joowon ir Valentinos klausiau: koks tas svarbiausias dalykas, kurį jiems suteikė studijos užsienyje? „Dabar galiu daug laisviau bendrauti su žmonėmis iš kitų kultūrų“, – sakė Vladimiras. O Agnieška po studijų Norvegijoje jaučiasi labiau nepriklausoma ir pasitikinti savimi: „Nebijau bandyti naujų dalykų ir matau, kad turiu daugiau galimybių, nei kada anksčiau galėjau įsivaizduoti. Koks geras jausmas!“

Įkvėpti savo atradimų, Vladimiras ir Agnieška kol kas lieka Norvegijoje. Jie bandys įsitvirtinti visuomenėje, kurioje jau pradėjo jaustis savi. Joowon ir Valentina po studijų nusprendė grįžti į savo gimtąsias šalis ir ten pritaikyti užsienyje įgytą patirtį. „Gyvenimas Anglijoje man leido kritiškiau vertinti save pačią, taip pat problemas savo šalyje. Studijuodama užsienyje, radau atsakymus į daugelį klausimų, kurie jau seniai man nedavė ramybės“, – džiaugėsi Joowon. Valentina tiki, kad studijuodama užsienyje ji tapo savarankiškesnė ir

turėjo progą įvertinti daugiakultūriškumo svarbą įvairiose gyvenimo srityse, o ypač – mokantis. Be to, Valentinos nuomone, pagyventi užsienyje tiesiog būtina, kad galėtume naujomis akimis ir iš platesnės perspektyvos pamatyti ir įvertinti savo gimtąją šalį.

Ar studijuotume Lietuvoje, ar užsienyje, po studijų visiems prasideda naujas gyvenimo etapas, kuriame tenka parodyti, ko esi vertas. Bendramokslis ir mano pačios patirtis parodė, kad dėl darbo vietų tenka pakovoti ir Anglijoje, ir Italijoje, ir Lietuvoje, ir Norvegijoje, ir Korėjoje. Todėl tai, kokiame universitete išduotas diplomai, darbdaviams tikrai nėra esminis jaunojo specialisto vertinimo kriterijus. Svarbiausias dalykas, kuris lieka po studijų užsienyje, – įgyta gyvenimiška patirtis ir išugdytos asmeninės savybės. Atvirumas naujovėms ir kitoms kultūroms, kritiškas žvilgsnis į save ir savo aplinką, savarankiškumas, daugelį šalių apimantis profesinių ir asmeninių pažinčių tinklas – štai tie dalykai, kurie užsienyje studijavusiems jaunuoliams padės kurti laimingesnę ateitį. Vieni prisidės prie geresnio gyvenimo kūrimo savo gimtosiose šalyse, kiti – užsienio šalyse. Tačiau svarbiausia tai, kad kuo daugiau išugdysime kitam požiūriui ir kitai kultūrai atvirų asmenybių, tuo supratingesnis ir mažiau susipriešinęs bus mūsų pasaulis. ■

IŠVYKTI TAM, KAD GRĮŽTUM

Gytis ŽAKEVIČIUS

PROTŲ NUTEKĖJIMAS

Viena iš labiausiai eskaluojamų dabar temų – tai protų nutekėjimas. Kiekvienas tai supranta savaip – vieniems taip atsitinka po ilgųjų savaitgalių, kai padauginama alkoholio, kitiems – tai didelė visuomenės problema – pačių talentingiausių, gabiausių ir labiausiai motyvuotų piliečių išvykimas iš Lietuvos. Protų nutekėjimas yra dviejų rūšių. Vienu atveju – kai tėvynę palieka kvalifikuoti ir išsilavinimą įgiję specialistai. Dažniausiai tai yra mokslininkai, tęsiantys savo tyrimus įvairiose švietimo ir mokslo institucijose, arba aukštos kvalifikacijos specialistai, savo darbu ir praktiniais laimėjimais įrodę, kad gali atnešti darbdaviams didžiulį pelną. Neretai didieji pasauliniai koncernai atvyksta į Lietuvą tam, kad iš jos išsivežtų geriausius specialistus, pasiūlo jiems kelis kartus didesnę darbo užmokesį. Kitu atveju – tai išvykstantys studentai. Vis daugiau jaunų lietuvių ryžtasi studijuoti svetur. Tarp abiturientų daugėja išvykstančių į aukštąsias mokyklas arba bent jau norinčių taip padaryti. Statistiškai yra daugiau lietuvių, kurie išvyksta į užsienį mokytis aukštosiose mokyklose magistrantūros studijų, nei studentų, kurie nuo pat pirmųjų studijų metų mokslus kremta užsienio universitetuose. Įdomus faktas, kad tik labai menkas skaičius studentų, įgijusių mokslinį bakalaurą laipsnį svetur, sugrįžta į Lietuvą toliau tęsti studijų.

Taigi, kodėl daugėja lietuvių, aukštąjį išsilavinimą siekiančių įgyti užsienio aukštosiose mokyklose. Mėginkim pažvelgti į susidariusią padėtį ir paanalizuoti, kas lemia lietuvių išvykimą arba pasilikimą studijuoti Lietuvoje. Beje, šio straipsnio autorius pats yra baigęs studijas Vokietijoje ir studijavęs Rusijoje.

PLIUSAI TARPTAUTINIS DIPLOMO PRIPAŽINIMAS

Tegul nesupyksta visi, kurie yra

baigę lietuviškas aukštąsias ir aukštesniąsias mokyklas, bet lietuviškų diplomų pripažinimas svetur vis dar opi problema. Neretai Lietuvos aukštųjų mokyklų tvirtinimas, kad jų diplomai bus pripažįstami ir užsienio valstybėse, skiriasi nuo realios padėties. Diplomai arba nėra pripažįstami, arba tas pripažinimas yra dalinis, t. y. įskaitomi ne visi išlaikyti dalykai. Vis dėlto didžiausia problema, kad užsienio darbdaviai, pasirinkdami darbuotoją su lietuvišku arba apskritai su diplomu iš Rytų Europos valstybės, įtariai vertina savo darbuotojo žinias ir tik retais atvejais tokie darbuotojai gauna postus pagal išsilavinimą. Tiesa, jeigu lygintume sovietinius diplomus su nepriklausomoje Lietuvoje įgytais, – reikalai tikrai gerojai pasistūmėję į priekį. Po Bolonijos proceso nutarimo, kai visoje Europos Sąjungoje buvo suvienodintos studijų programos, teoriškai lietuviškų diplomų pripažinimas tapo faktu. Tačiau, kaip ir aukštajame moksle yra dėstoma, – teorija dažnai nesutampa su praktika.

GERESNĖ STUDIJŲ KOKYBĖ

Šis faktas yra sąlyginis, nes reikėtų lyginti konkretų Lietuvos universitetą su konkrečia aukštojo mokslo įstaiga. Tačiau tendencija yra tokia, kad tik nedaugelis Lietuvos universitetų gali konkuruoti disponuojamomis lėšomis su turtingais Vakarų Europos universitetais. Kaip sakoma: ne piniguose laimė, bet be jų irgi negerai. Didesnės lėšos garantuoja ne tik gražesnę universitetų pastatų fasadą ar naujesnį inventorių. Vakarų Europos universitetai investuoja į studijų kokybę – įsigijama pati naujausia literatūra, įdarbinama daugiau profesorių iš užsienio, suteikiamos sąlygos profesoriams atlikti mokslinius tiriamuosius darbus, samdoma daugiau asistentų profesoriams ir taip sukuriama geresnė konsultavimo ir mokomosios medžiagos perteikimo sąlyga. Taip pat yra steigiami vadinamieji work shop'ai,

kai į universitetus atvažiuoja didžiausių kompanijų atstovai (dažniausiai būvę tų pačių universitetų studentai) tam, kad vestų praktinius užsiėmimus. Taip neprarandamas sąlytis su praktika ir sukuriama proga sausas teorines žinias, įgytas universitete, pritaikyti praktiškai, vėlgi net nepalikus to paties universiteto suolo. Kai kurie universitetai, artimai bendraudami su privačiomis verslo struktūromis, siunčia ten savo gabiausius studentus atlikti praktikos ar net įsidarbinti. Taip pat retas studentas, kuris yra baigęs bakalaurą studijas, nebuvo buvęs atlikti praktikos ar pasimokyti semestrą ar du užsienio universitete, aktyviai palaikančiame ryšius su jo universitetu. Vokietijos universitetai labai daug dėmesio skiria tokiam bendradarbiavimui ir aktyviai skatina mainų programas. Ne tik nori, kad į užsienį išvyktų jų studentai, bet ir kviečiasi studentus atvykti į jų šalį.

DAUGIAU PATIRTIES

Studijos užsienyje po ramaus gyvenimo pas tėvus yra tikras savarankiško išbandymas. Studijuojant užsienyje, per metus namo yra grįžtama vidutiniškai tris kartus. Tai dažniausiai atsitinka per Kalėdas arba pasinaudojama tarp semestrų esančiomis atostogomis. Tačiau ne visiems studentams pavyksta net ir taip „dažnai“ grįžti į tėvynę, nes daugelis pasilieka, kad užsidirbtų.

Kitas labai svarbus aspektas yra svetimos kultūros, tradicijų ir žmonių mentaliteto pažinimas. Tai turi dvigubą reikšmę, nes yra perprantama ir suprantama ne tik svetima, bet ir sava kultūra. Įpročiai, tradicijos ar visuomenės normos, kurios namuose buvo priimamos per daug nesusimąstant, gali įgauti kitokią reikšmę ir tapti net keistos, gali būti nebelabai suvokiama, kodėl vienoje ar kitoje situacijoje yra elgiamasi taip ar kitaip.

Prisitaikymas svetimoje aplinkoje suteikia daugiau pasitikėjimo savimi, tampama komunikablesniu. Nesun-

kliai bendraujama daugiakultūroje aplinkoje.

MINUSAI KALBOS BARJERAS

Kiekvienas universitetas reikalauja, kad būsimas studentas iš užsienio

mokėtų tame universitete dėstomą kalbą. Kalbos mokėjimas yra įrodomas tarptautiniu testu. Dažniausiai universitetai reikalauja, kad kalbos testai būtų išlaikomi pačiais geriausiai rezultatais.

Kalbos barjeras lydi visur – ir per paskaitas, ir per egzaminus. Nereikia

pamiršti, kad „užsieniečio“ statusas studijose negalioja, t. y. studentai užsieniečiai negauna visiškai jokių lengvatų per egzaminų sesiją ir stoja į konkurencinę kovą su gimtakalbiais savo studijų draugais. Beje, kai kuriose užsienio aukštosiose mokyklose dar prieš egzaminą yra nustatoma apytikrė neišlaikiusiųjų kvota, t. y., tarkim, apie 30 % pačių blogiausių darbų egzamino neišlaikys. Tad kalba gali tapti rimtu nesėkmės veiksniumi.

STUDIJŲ FINANSAVIMAS

Priklausomai nuo užsienio valstybės ir konkretaus universiteto, už studijas užsienyje reikia mokėti neretai didesnius mokesčius nei Lietuvoje. Be to, pragyvenimas užsienio valstybėje dažnai yra brangesnis nei tėvynėje. Pavyzdžiui, Vokietijoje yra įprasta, kad studentą remia jo tėvai arba jaunas žmogus investuoja pats į save, t. y. ima didžiules paskolas ir kreditus su viltimi, kad po studijų pavyks rasti gerai mokamą darbą ir sumokėti dėl palūkanų dar labiau išaugusią skolą laiku. Atrodo, Vakaruose nieko nebestebina, kad jaunas žmogus, baigęs studijuoti, yra prasiskolinęs ir jo pečius slegia didžiulė skola, kurią jis išsimokės geriausiu atveju per artimiausius 5–7 metus. Lietuvoje jau pradeda atsirasti pirmosios tokio gyvenimo būdo užuomazgos. O štai Rusijoje įprasta, kad studentai šalia studijų dirba įvairius darbus ir taip sugeba išsilaikyti arba bent jau iš dalies sumažina tėvams perleistą finansinę našą. Tiesa, darbas ir mokslas ne visada yra suderinami dalykai, dėl to neretai nukenčia studijos.

Išvažiavimas studijuoti į užsienį ne visada reiškia neigiamą poveikį visuomenei ir pačiai valstybei. Svarbu, kad tie specialistai sugrįžtu dirbti į tėvynę. Kaip parodė visi neseni įvykiai, tai nėra taip jau ir nerealu. Po dabartinės Vyriausybės sprendimų ir sukūrus ilgalaikes strategijas į Lietuvą atvyko tokios stambios kompanijos kaip IBM ir „Barclays“. Jos iškart paskelbė personalo politiką, kuria siekiama visų pirma į kompanijas prisivilioti lietuvių specialistus, dirbančius panašiose sferose užsienyje, ir tik jei jų neatsiras – kviestis specialistus svetimtaučius.

Tad kartais yra išvykstama tam, kad kiti neišvyktų! ■

IŠEIVIJOS STUDENTŲ STAŽUOTĖ – IR PRAKTIKA, IR PAŽINTIS SU LIETUVA

Dalia ABARAVIČIŪTĖ

Kęstučio D. Rimkevičiaus nuotrauka

LISS programa priartino Lietuvą prie išėivijos

Stažuotei pasibaigus. Nuotrauka su šiųmečiais LISS kuratoriais LR Seime – Seimo nariu Pauliumi Saudargu (pirmas iš kairės) ir jo padėjėja Raminta Žūsinaite (antra iš kairės)

Lietuvių išėivijos studentų stažuotės (LISS) programos tikslas yra suteikti galimybę įvairių mokslų sričių studentams įgyti praktinių profesinių žinių, patobulinti lietuvių kalbos gebėjimus ir susipažinti su Lietuvos kasdieniu ir kultūrinu gyvenimu. Programos rengėjai pabrėžia, kad stažuotė suteikia galimybę lietuvių išėiviams giliau susipažinti su savo senelių ar tėvų kilmės kraštu ir palaikyti glaudesnius ryšius su Lietuva.

Ketvirtus metus organizuojama LISS programa suteikia galimybę JAV ir Kanados studentams du mėnesius stažuotis įvairiose organizacijose, priklausomai nuo studijų krypties. Pakalbinome studentus, atlikusius praktiką Lietuvos Respublikos Seime. Aktyviai Lietuvos išėivų organizacijų veikloje dalyvaujantys jaunuoliai labai džiaugėsi stažuotės programa, nes ji ne tik suteikė galimybę įgyti profesinės praktikos, bet ir leido pamatyti Lietuvą iš arčiau.

KAITOLIMA TAMPAMA ARTIMA

Anot pašnekovų, apie stažuotės programą jie sužinojo per Lietuvos išėivų organizacijas ir bendraudami su kitais lietuviais, gyvenančiais JAV ar

Kanadoje. Studentų nuomone, stažuotės yra vertinga profesinė patirtis, leidžianti teorines žinias pritaikyti praktiškai ir padedanti apsispręsti, koku keliu toliau eiti. „Sparčiai plečiantis tarptautiniam bendradarbiavimui, darbdaviai ypač vertina patirtį tarptautinėse stažuotėse“, – pabrėžė iš Čikagos (JAV) atvykusi politologijos ir ispanų kalbos studentė Aldona Gintautaitė. Ji paminėjo ir stažuotės suteiktą galimybę artimiau pažinti tėvų ar senelių kraštą. „Esame

pratę atvykti į Lietuvą tik kaip svečiai, aplankyti giminaičių, o ši stažuotė suteikė galimybę pagyventi savarankiškai ir geriau įsivaizduoti gyvenimą ir darbą Lietuvoje“, – teigė Aldona. Kita čikagieškė, studijuojanti finansus ir buhalteriją, Marta Šereivaitė jai pritarė: „Svarstau galimybę ateityje sugrįžti į Lietuvą, todėl man buvo įdomu pamatyti Lietuvą iš darbo santykių pusės.“ Tai, kad LISS programa savotiškai priartino Lietuvą prie išėivijos, pažymėjo ir iš Toronto

Kęstučio D. Rimkevičiaus nuotrauka

LR Seime atlikusius praktiką išėivijos studentus (iš kairės – Gintas Bradūnas, Aldona Gintautaitė, Marta Šereivaitė, Eglė Gintautaitė, Darius Kuras, Ieva Šmidt) kalbina Dalia Abaravičiūtė

(Kanada) atvykęs Darius Kuras. Jis teigė: „Nors ir aktyviai dalyvauju lietuvių išeivijos veikloje, o šeimoje kalbame lietuviškai, iki šios stažuotės Lietuva man buvo „vieta toli“. Dabar galėjau išgyventi tą tikrą Lietuvą.“

GAUTA DAUGIAU, NEI TIKĖTASI

Paklausti, ko tikėjosi iš stažuotės ir ką gavo, studentai vienbalsiai sutarė, kad nesitikėjo būsią taip aktyviai įtraukti į institucijų, kuriose stažavosi, veiklą. „Tikrai nesitikėjau, kad bus suteikta tiek daug galimybių aktyviai dalyvauti organizacijų veikloje, kad būsimė supažindinti su tokiais įtakingais žmonėmis. Maniau, pastatys mane kampe kopijų daryti. Tikėjau mažiau, nei išties gavau“, – teigė Eglė Gintautaitė, taip pat čikagiškė, studijuojanti politikos mokslus. „JAV praktikantas retai gauna prasmingą darbą. Labai džiaugiuosi, jog Seime man buvo leista aktyviai įsitraukti į institucijos veiklą, išmokyti naujų dalykų“, – Eglei antrino kita politologė Ieva Šmidt, stažuotis atvykusi iš Floridos. Žinoma, pašnekovai pripažino ir tai, kad mažoje valstybėje praktikantams yra paprasčiau patekti į svarbias valstybės institucijas. Todėl, studentų nuomone, stažuotė Lietuvoje, be abejonės, leido jiems pasinerti į institucijų veiklą giliau, nei jie būtų galėję tai padaryti stažuodami JAV.

LIETUVA SUTIKO ŠILTAI

„Institucijose, kuriose atlikome praktiką, buvome priimti labai svetingai. Visi žiūrėjo į mus kaip į kolegas“, – džiaugėsi Eglė. Kita vertus, pašnekovai

juokavo, kad toks šiltas priėmimas galėjo būti dėl to, jog jie buvo svečiai. Anot studentų, natūralu, kad svečiams yra rodoma daugiau dėmesio, nes kiekvienas šeimnininkas norįs, idant svečiai grįžtų kupini geriausių įspūdžių ir dalintųsi gražiais atsiliepimais.

Visi pašnekovai pritarė, kad buvo priimti labai svetingai, tačiau, kaip pažymėjo Aldona, nepajuto didelio aplinkinių skatinimo grįžti gyventi į Lietuvą. Vis dėlto iš pokalbio paaiškėjo, kad tai nėra didžiausia kliūtis jiems pasilikti Lietuvoje. Paklausti, ar įtraukia grįžimą į Lietuvą į savo ateities planus, studentai kaip pagrindinę kliūtį įvardijo prastas finansines galimybes. Pasak stažuotojų, finansiškai išsivertinus JAV, galima būtų grįžti į Lietuvą, tačiau grįžti ką tik pabaigus studijas būtų labai sudėtinga, nes užsitikrinti tokios pat kaip Amerikoje finansinės padėties čia Lietuvoje nepavyktų. Tokiu atveju kiltų problemų gražinti pasiimtas paskolas mokslams ir pan. Be to, Ieva priduria: „Pripratus prie vienokio gyvenimo būdo, nesinori jo paleisti...“

Nepaisant to, kad pašnekovai kol kas nekuria konkrečių grįžimo į Lietuvą planų, jie visi patikino norintys palaikyti glaudesnius ryšius su lietuviais, gyvenančiais Lietuvoje. „Noro grįžti dažniau ir aktyviau prisidėti prie tokios veiklos, kaip ši stažuotė programa, tikrai yra“, – sakė Eglė.

Pašnekovai nuoširdžiai dėkojo stažuotės organizatoriams ir pabrėžė, kad tokios programos išties prisideda prie išeivių ir lietuvių, gyvenančių Lietuvoje, ryšių stiprinimo. ■

IN MEMORIAM A. A. BIRUTEI BUBLIENEI

Sunku patikėti, kad toks gyvybingas, energingas ir puikus žmogus kaip Birutė Bublienė taip netikėtai išėjo anapilin. Ji buvo ne tik Lietuvių išeivijos studentų stažuotės (LISS) programos direktorė, jos įkūrėja ir siela, aktyvi lietuvių išeivijos bendruomenės narė, atsidavusi ateitininkė, bet ir mūsų visų, LISS studentų, antroji mama. Dar tik prieš mėnesį p. Birutė su džiaugsmu ir energija ragino mus entuziazingai pasinerti į savo stažuotes Lietuvoje ir nuolat kartojo, kaip mumis didžiujasi.

Jos pirmi ir paskutiniai žodžiai mums, kaip LISS nariams, buvo tai, kad ji mus visus laiko savo vaikais ir kad mes visada liksim jos dalimi. Šią liūdną akimirką mes jaučiamės taip pat. Birutė Bublienė visados išliks mūsų atmintyje kaip stipri, svajonių išsipildymo siekianti, patriotizmo ir meilės savo gimtinei kupina moteris.

LISS programos sukūrimas ir, svarbiausia, jos įgyvendinimas yra vienas iš didžiausių p. Birutės laimėjimų. Ji tikėjo, kad lietuvių išeivijos jaunimas gali grįžti į Lietuvą, integruotis į Tėvynės gyvenimą ir toliau garsinti mums visiems brangios Lietuvos vardą visame pasaulyje. Birutės Bublienės artimieji žino, kokia svarbi LISS programa jai buvo, tad prašė atvykstančių jos pagerbti neišlaidauti gėlėms, o paremti auka LISS programą. Birutė Bublienė pripildė mūsų širdis meilės Lietuvai, todėl jaučiame, kad turime tęsti jos pradėtą darbą.

Esame amžinai dėkingi p. Birutei už jos motinišką globą ir meilę.

Visų LISS studentų vardu reiškiu gilią užuojautą Birutės Bublienės šeimai ir draugams.

*Aldona Gintautaitė
LISS programos dalyvė 2010*

LR Seimo Konstitucijos salėje visi LISS programos dalyviai skaitė pranešimus apie nuveiktus darbus per stažuotę. Tarp pristatytų įvairiausių veiklų buvo ir meninė fotografija

Julius PANKA

MOKSLO ŽINGSNIAI PER ISTORIJOS KATAKLIZMŲ LIŪNĄ

Mokslo yra progreso variklis, turbūt mažai atsiras besiginčijančių, kad tai tiesa. Tačiau progresas retai ateina ramiai, laipsniškai, dažniausiai jo pradžia būna susijusi su įvairiais sukrėtimais arba pati pažanga lemia socialinių sukrėtimų pradžią. Mėginkime apžvelgti mokslo raida per visą Lietuvos istoriją ir atsakyti į klausimą, ar mokslo raida lietuvių visuomenėje vyko ramiai, evoliucijos keliu, ar audringai ir „revoliucingai“, ir kodėl būtent taip.

Baltai, o kartu ir senovės lietuviai mokė savo vaikus ir perduodavo sukauptą patirtį iš kartos į kartą, nes jie neturėjo rašto, ta patirtis buvo perduodama iš lūpų į lūpas, tėvas perduodavo sūnams, motina dukroms, dalis papročių, teisės, tradicijų ir kitos išminties buvo perduodama ne tiesiogiai, o koduotai – per dainas, sakmes, legendas, padavimus, patarles ir pasakas. Lietuvoje pirmosios mokyklos, tokios kaip mes ją suprantame dabar, atsirado Vytauto Didžiojo laikais, po Lietuvos krikšto, kuris įvyko 1387 metais. Dabartiniams žmonėms sunku net įsivaizduoti, kaip jautėsi tų laikų žmogus. Juk lietuviai priklausė tūkstantmetei baltų civilizacijai su savo religija ir tradicijomis, visuomenės struktūra buvo jos dalis. Staiga didysis kunigaikštis ir kiti didikai paskelbia, kad visa tai, kuo jie, jų tėvai ir seneliai tikėjo ir gerbė, yra netikra. Iškertami šventi ažuolynai, užgesinama amžinoji ugnis, išvaikomi žyniai ir vaidilutės. Tuo metu visuomenė buvo susiskaldžiusi, pasimetusi, beprarandanti vienas vertybes, bet dar nepriėmusi naujųjų. Būtent tuo laikotarpiu prasideda Lietuvos mokslo šiuolaikine to žodžio prasme istorija. Tai buvo lūžis tuometėje lietuvių archaiškoje visuomenėje, kuri lydėjo pirmasis mokslo raidos etapas.

Kitas labai svarbus mokslo raidos etapas buvo pirmosios lietuviškos knygos išspausdinimas XVI amžiaus viduryje. Turint spausdintą žodį, kny-

Martynos Žilionytės nuotrauka

Labai svarbus mokslo raidos etapas buvo pirmosios lietuviškos knygos išspausdinimas XVI amžiaus viduryje

gos, o su jomis ir mokslo žinios pasidarė prieinamos daug didesnei auditorijai. Kaip žinome, tai irgi nevyko ramiai, be konfrontacijos, juk pats pirmos lietuviškos knygos išleidimo faktas buvo sąlygotas reformacijos (protestantizmo plitimo) ir kontrreformacijos (kovos prieš protestantų konfesijų plitimą) tarpusavio kovų ir priešpriešos. Tai, gi, vėl matome sutrikusią, suskaldytą visuomenę ir ryžtingą mokslo žingsnį

priekin. Praėjus keletui dešimtmečių ir dar nesibaigus reformacijos ir kontrreformacijos bangoms, iniciatyvą į savo rankas perima Katalikų bažnyčia, pasikviesdama į Vilnių vienus rimčiausių kontrreformatų – Jėzaus draugiją, arba paprasčiau tariant vienuolių jėzuitų ordiną. Šis ordinas įsteigia pirmąją aukštąją mokyklą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje – Vilniaus universitetą. Tai buvo labai

svarbus mokslo raidos žingsnis, žengtas tarpusavyje konkuruojant katalikams su protestantais, kaip reformacijos ir kontrreformacijos pasekmė.

Edukacinės komisijos – vienos pirmųjų Europoje švietimo ir mokslo ministerijos – įsteigimas vyko vienu sunkiausių valstybės ir visuomenės lūžio momentu – prabėgus metams po pirmojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo. Valstybė buvo ką tik praradusi didelę savo teritorijos dalį, visuomenė skendėjo nežinioje ir neramume dėl ateities.

XIX amžiaus pradžia irgi nebuvo rami Lietuvos gyventojams. Po III Abiejų Tautų Respublikos padalijimo ir nepavykusio Tado Kosciuškos sukilimo įsitvirtino carinės Rusijos administracija, kuri stengėsi įtvirtinti ir savo naują tvarką. Prabėgus šiek tiek daugiau nei dešimtmečiui, prasidėjo Prancūzijos ir Rusijos karas. Napoleonui tik trumpam pavyko išvaduoti mūsų kraštą, tačiau Rusijai pavyko perlaužti frontą ir išvijo Napoleono kariuomenę sugrąžinti savo okupuotas žemes. Būtent tuo metu Vilniaus universitete kilo žemaičių studentų lietuviškasis sąjūdis, padėjęs pamatus moderniosios lietuvių tautos formavimuisi. Vienas ryškiausių šio sąjūdžio dalyvių buvo Simonas Daukantas, jis pirmasis atskyrė tautą nuo valstybės, paskelbdamas, kad tauta gali egzistuoti ir neturėdama valstybinio gumo, tam užtenka papročių, kalbos ir visuomeninės santvarkos, taip pat jis pirmasis parašė Lietuvos istoriją lietuviškai, skirtą paprastiems kaimo žmonėms. Kiti šio sąjūdžio dalyviai taip pat nusipelnė lietuvių mokslui: Simonas Stanevičius dirbo tautosakos srityje, Kąjėtonas Nezabitauskis – kraštotyros, taip pat išleido lietuvių kalbos elementorių, Dionizas Poška kūrė muziejus savo žymiuosiuose baubliuose ir aprašė valstiečių kasdienybę savo kūrinyje „Mužikas Žemaičių ir Lietuvos“. Visi šie žmonės labai nusipelnė lietuvių švietimui ir padėjo jam žengti dar vieną raidos žingsnį.

Kitam dideliame visuomeniniame ir politiniame sukrėtimui – 1831 metų sukilimui didelę įtaką darė ir studijuojantis jaunimas. Carinės Rusijos atsakas ir kerštas buvo aukštosios mokyklos uždarymas. Tačiau maištingos lietuvių dvasios tai nepalaužė. Žemaičių

vyskupas Motiejus Valančius susikvietė į Varnius beveik visą tuometę lietuvių inteligentiją, tikėjosi įsteigti ten Žemaičių akademiją, kuri galėtų atstoti uždarytą Vilniaus alma mater. Jo viltims išsipildyti nebuvo lemta, tačiau suburtoji inteligentija nuveikė nemažą darbų lietuviybės ir mokslų raidai Lietuvoje. 1863 metais išplėskė naujas sukilimas, po kurio sekė daug represijų: žudynių ir tremčių. Tačiau vėl viena svarbesnių carinės Rusijos keršto akcijų buvo knygų lotyniškoms raidėms spausdinimo uždraudimas, kuris vėl kirto ne kur kitur, o į mokslą.

XX amžiaus pradžioje įsibėgėjo lietuvių tautos atgimimas, buvo organizuojamos konferencijos, kūrėsi įvairios bendruomenės, draugijos, partijos. Kai 1905 metais pagaliau buvo atšauktas spaudos draudimas, steigėsi daug įvairių naujų laikraščių. Tačiau kaip ir kitų lūžių laikotarpiu, ne paskiausias buvo ir mokslas, steigėsi mokyklos, buvo verčiami iš kitų kalbų ir kuriami nauji vadovėliai. Kai 1918 Lietuva paskelbė Nepriklausomybės Aktą, vienas pirmųjų valstybės žingsnių buvo universiteto steigimas. Kad mokslas buvo vienas iš svarbiausių prioritetų tarpukario Lietuvoje, gali įrodyti labai įdomus istorinis faktas: Lietuvos universitetas (vėliau gavęs Vytauto Didžiojo vardą) įsteigtas visu pusmečiu anksčiau, nei įvesta sava valiuta litas.

XX amžiaus okupantai irgi negailėjo „dėmesio“ aukštajai mokyklai ir visoms mokymo įstaigoms. Kai vokiečių okupantams nepavyko sukurti Lietuvoje Walfen SS bataliono, smūgis iš karto buvo skirtas universitetui – šis buvo uždarytas. Sovietų okupacijos metais būtent universitete virė kovos, valdžia dėjo pastangas per universitetą formuoti homo sovieticus ir rusinti jaunimą, o studentija stengėsi nepasiduoti ir per kraštotyrą, liaudies kultūros pažinimą ugdėsi patriotizmą ir lietuviškumą.

1990 atkūrus nepriklausomybę Lietuva buvo apimta kilnaus idealizmo ir ateities kūrimo vizijų. Taip pat buvo matyti ir didelis suaktyvėjimas mokslų fronte. Institutai ir akademijos kovojo dėl universitetų titulo, buvo sukurta tautinės mokyklos koncepcija, žadama aukštojo mokslo reforma. Lietuvos mokytojai labai daug prisidėjo prie nepriklausomybės siekio, prie laisvės idea-

lų gynimo 1991 metų sausio mėnesį. Jie nuoširdžiai tikėjo, kad jų prestižas išaugs iki tarpukario Lietuvos lygio, kai kaime buvo trys didžiausi autoritetai: kunigas, daktaras ir mokytojas. Deja, vyriausybė keitė vyriausybę, reformos buvo pradėtos, nebaigiamos ir vėl pradėtos. Diferencijuojantis socialiniams sluoksniams (atsirandant turtingesniems verslininkams ir prekybininkams) mokytojai vis labiau darėsi panašūs į skurdžius ir kvailius – idealistus. Jų prestižas ne tik nekilo, bet stipriai krito. Nors Vilniaus pedagoginis institutas gavo garbingą universiteto titulą, tačiau visuomenėje paplito nuomonė, kad į šią aukštąją mokyklą stoja tik nevykėliai, kurie negali studijuoti „normaliose“ aukštosiose. Per paskutinius kelerius metus didėjant mokytojų atlyginimams, šiek tiek pakilo ir jų prestižas visuomenėje, bet iki tikro autoriteto dar labai labai toli. Lietuva neturi nei didžiulių naftos klodų, nei anglių, nei deimantų kasyklų. Jei valstybė nori išlikti, ji turėtų ką nors duoti pasauliui. Kol kas pasirinkimas nedidelis – galime eksportuoti arba pigią darbo jėgą, arba mokslo žinias. Jei rinksimės antrąjį variantą, mokytojo autoritetas visuomenėje turės augti, o pedagoginis universitetas turės įsitvirtinti bent pirmam trejetuke pagal aukštųjų mokyklų prestižą. Kol kas taip neįvyko, bet nepraraskim optimizmo, gal dar įvyks.

Visais laikais, per visą ilgą lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės istoriją švietimas iššaukdavo „iečių laužimą“, sudėtingas batalijas, bet kartu buvo ir progreso šaltinis. Kaip jau buvo minėta, nuo pat nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos mokslą, tiek pradinį, tiek vidurinį, tiek ir aukštąjį, kankina reformos. Sąvoka „reforma“ galėtų asocijuotis su sąvoka „temperatūra“. Kai žmogus serga, jo kūną kankina virusai ir bakterijos, o pakilus temperatūra, nors žmogų labai vargina, bet daro stebuklingą darbą – naikina tą visą bjaurastį. Tai gal taip ir su tomis nesibaigiančiomis reformomis, vieną dieną jas galų gale baigsime ir Lietuva bus visame pasaulyje garsi ne savo „buduliais“ nusikaltėliais, ne savizudibių skaičiumi, o mokslo laimėjimais, išradimais ir išsilavinusia, apsišvietusia Tauta? Duok Dieve... ■

Česlovas IŠKAUSKAS

KOSMOSO TYRIMAI: AR PASAULIS APSIEIS BE LIETUVOS?

Tikriausiai ne vienam išgirdus žodį „kosmosas“ pirmiausia iškyla kosminių raketų ir palydovų, skafandų, neaprepiamų ir nutolusių kosmoso platybių ar pirmųjų amerikiečių astronautų žingsnių po Mėnulio dulkes vaizdai. Tai atrodo taip tolima ir maža ką turi bendro su kasdieniu žemišku gyvenimu, kurį mokslininkai vadina kosmoso tyrimais.

Iš tikrųjų kosmoso sektorius peržengia savo tradicines ribas, intensyviai plečiasi ir skverbiasi į praktines kasdienio žmonių gyvenimo sritis. Kosminės technologijos skatina naujų produktų ir naujų paslaugų atsiradimą, esamų technologijų tobulinimą, taip prisidedamos ne tik prie ekonomikos ir šalių konkurencingumo didinimo, bet ir prie socialinės gerovės užtikrinimo.

Bet ir čia glaudžiai susipynusi politika, ekonomika ir „šaltojo karo“ laikų reliktas – „kosmoso ideologija“. Pastaruosius dvejus metus siaučiant globalinei ekonomikos krizei, pagrindinės kosmoso užkariautojos JAV ir buvusios SSRS paveldėtoja Rusija nors ir apkarpe savo kosmoso tyrimo biudžetus, tačiau ir paspaudė „perkrovimo“ mygtuką bendradarbiavimo srityje.

APKARPOMA KOSMOSO TYRIMO PROGRAMA

Šių metų sausio pabaigoje JAV prezidentas Barackas Obama išsiuntė Kongresui laišką su pasiūlymais dėl 2011 m. valstybės biudžeto. Nors naujieji finansiniai metai prasideda tik spalio 1 d., jau metų pradžioje Baltieji rūmai pradėjo ilgą ir dar nebaigtą svarstymo maratoną. B. Obamos administracija neslepia, kad, visuotinės krizės laikais rengiant dokumentą, buvo priimami „sunkūs sprendimai“.

Tarp tų biudžeto projekto eilučių, kurių Baltieji rūmai neketina pasi-gailėti, – asignavimai kosmoso tyrimo programai. B. Obama Kongresui pasiūlė tęsti Tarptautinės kosminės stoties (TKS) veiklą, bet atsakyti iki 2020 m. planuojamo dar vieno amerikiečių astronautų išsilainavimo Mėnulyje. Kaip vasarį skelbė interneto svetainė <http://www.space.com>, astronautai skraidinami TKS ir gražinami į Žemės orbitą turi būti ne Nacionalinės aeronautikos agentūros (NASA) jėgomis, o komerciniais privačių bendrovių kosminiais laivais.

Planuojama, kad „Space Shuttle“ tipo erdvėlaiviai į kosmosą pakils tik penkis kartus ir visi šiemet. Taip atsiranda rizika, kad kosmose JAV užleis vietą Rusijai (jos „Sojuz“ liks vieninteliai tokio tipo erdvėlaiviai), kinams, japonams ir kitiems, teigia kai kurie tokio projekto kritikai. Be to, 75 mlrd. dolerių kainavusi TKS nebus pakankamai panaudojama, žlugs ir kosmoso tyrimo programa „Constellation“, į kurią per pastaruosius penkerius metus buvo investuota 9 mlrd. dol. Taigi, rugsėjį numatytas paskutinis iš penkių skrydžių – „Discovery“ paleidimas.

Iš viso „Shuttle“ tipo kosminiai aparatai buvo pradėti naudoti 1981 m., ir jų pagaminti penki: „Columbia“, kuris sudegė leisdamasis 2003 m., „Challenger“, sprogęs kildamas 1986 m., ir dar kiti trys.

Toks kosminių programų apkarpy-mas reiškia, kad Vašingtonas pamažu atiduoda iniciatyvą rusams, bet ne tik jiems. O kol JAV dar galutinai nenu-sisuko nuo Mėnulio, praėjusių metų spalį naujienu agentūros pranešė dar vieną sensaciją. Unikali NASA misija jame baigėsi sėkmingai: į Pietų ašigalyje esantį kraterį „Cabeus“, į kurį niekad

neužsuka Saulė, iškart po čia nukritusio asteroidų bloko 2,5 km per sekundę greičiu įsirėžė JAV zondas LCROSS, kuris prieš suduždamas dar spėjo perduoti informaciją, kad Žemės palydove vis dėlto yra vandens. Galbūt jis susidaro nuo atskriejančių kometų ar ledo kondensacijos, tačiau mokslininkai jau dabar išsako nuomonę, kad „sausajame dangaus kūne“ esanti drėgmė gali reikšti ir kažkokią gyvybę...

Kosminiai aparatai LRO ir taip savo gyvenimą baigiantys zondai į kosmosą buvo išvesti 2009-ųjų birželį Amerikos raketa nešėja „Atlas-5“. Šioms raketoms savo ruožtu trečios pakopos variklius RD-180 sukonstravo Rusija. Bet taip, atrodo, baigiasi ir visa naujoji Mėnulio zondavimo programa, kurios vien aparatams kurti ir pasirengti misijai buvo skirta 583 mln. dol.

KAS UŽIMS AMERIKOS VIETĄ?

JAV vietą netruks užimti kiti. Turima galvoje ne tik Rusija, kurios įrengtai Tarptautinei kosmoso stočiai (TKS) lėšų davė tiek Amerika, tiek kai kurios Europos šalys, pavyzdžiui, Prancūzija. Dar tik įsisiautėjus finansų krizei, 2008-ųjų lapkritį, ES susitarė dėl 10 mlrd. eurų finansavimo Europos kosmoso vystymo programai, teigdama, kad tokios investicijos į aukštąsias technologijas išjudins ekonominio sąstingio apimtas rinkas. Kaip skelbė BBC, lėšos skiriamos Europos kosmoso agentūros veiklai remti.

Europos kosmoso agentūra (ESA, European Space Agency) jungia 18 šalių: 15 ES senbuvų, taip pat Šveicarija, Norvegija ir Čekija. Didžiausią finansinį indėlį į agentūros veiklą įneša Vokietija, skirdama 2,7 mlrd. eurų, ir Prancūzija – 2,3 mlrd. eurų. Nemaža lėšų dalis skirta Tarptautinės kosminės stoties projektui, kurios likimas po 2015 m. dar nėra aiškus. Pagrindinis kosminės stoties projekto iniciatorius yra JAV, kurios teigia, kad po 2015 m. gali nustoti remti šį projektą. Tuo metu olandai siekia gauti ES

Čia glaudžiai susipynusi politika, ekonomika ir „šaltojo karo“ laikų reliktas – „kosmoso ideologija“

Ir Lietuva
turi ambicijų
prisijungti
prie kosmoso
užkariautojų

finansavimą kitam savo proteguojamam projektui – klimato stebėjimo palydovui. Šis palydovas (vadinamas „Tropomis“) turės stebėti troposferos lygmenį Žemės orbitoje. Tai ypač svarbu dabar, užvirus diskusijoms apie klimato kaitą ir išsiveržus Islandijos ugnikalniui.

Garsus televizijos kompanijos „NBC News“ analitikas, 22 metus dirbęs NASA, Jamesas Obergas nurodo, kad tam tikrą karinį aspektą į kosmoso tyrimus įneša vis spartėjanti Kinijos, taip pat Taivano, Pietų Korėjos intervencija. Tačiau tebėra neaišku, kaip šią kosminę partnerystę paversti mokslo pažanga, pavyzdžiui, išvengiant klimato atšilimo padarinių.

LIETUVA IRGI VARŽOSI DĖL KOSMOSO?

Gali atrodyti juokinga, ypač šiais nepriteklių laikais, tačiau ir Lietuva turi ambicijų prisijungti prie kosmoso užkariautojų. 2007 m. ji pradėjo svarstyti galimybę įsitraukti į Europos kosmoso programos veiklą. Kaip pranešė svetainė www.mokslasplius.lt, dar 2007 m. pradžioje iš šešių šalies ministerijų atstovų buvo sukurta Kosmoso klausimų Lietuvos koordinavimo grupė, kuri apibrėžė

Lietuvos verslo ir mokslo interesus Europos kosminės veiklos srityje ir svarstė Lietuvos įsitraukimo į Europos kosminę programą poreikį ir tikslumą. Darbo grupė numatė patikslinti Lietuvos „kosminį“ potencialą, t. y. nustatyti visas suinteresuotas šia veikla įmones ir mokslininkų grupes, aktyviai dalyvauti rengiant Europos kosmoso politikos gaires ir Europos kosmoso programą, reguliariai informuoti Lietuvos visuomenę, politikus, akademinės bendruomenės ir verslo atstovus apie galimybes įsitraukti į šią programą, parengti Lietuvos kosmoso politikos gairių projektą, pateikti siūlymus dėl Lietuvos dalyvavimo Europos kosmoso programoje kelių ir būdų.

Jau pateikta paraiška stoti į Europos kosmoso agentūrą (ESA). Kaip rugpjūčio 11 d. pranešė „Žinių ekonomikos forumo“ ir Lietuvos nacionalinės kosmoso asociacijos (ji įsteigta 2009 m. birželio 26 d., nuo liepos 7 d. tapo Lietuvos kosmoso asociacija, <http://space-lt.eu>) leidžiamas elektroninis žurnalas „Lietuvos kosmoso sektoriaus naujienos“, 2010 m. liepos 26 d. Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė dekretu Nr. 1K-431 įgaliojo ūkio ministrą Dainių Kreivį pasirašyti Lietuvos Respu-

blikos Vyriausybės ir Europos kosmoso agentūros susitarimą dėl bendradarbiavimo taikiais tikslais kosmoso srityje. Įstoti į ESA yra sudėtinga ir trunka mažiausiai 8 metus. Agentūros specialistams reikia įrodyti, kad ESA nare tapti pretenduojanti šalis bus naudinga ir kad jai pakanka kompetencijos dalyvauti kosminiuose projektuose.

Galima pridurti, kad dabar Europos kosmoso agentūros nario mokestis siekia 10 mln. litų. Tokią sumą Lietuvai reikėtų mokėti tik 2019 metais, o per 2010–2011 m. tektų investuoti po du milijonus litų. Taigi, vien Lietuvos noro viešpatauti kosmoso platybėse, kai galingosios valstybės iš jų traukiasi, gali nepakakti, jeigu apskritai tokios ambicijos neatrodys apgailėtinos.

Tačiau LKA prezidentas Vidmantas Tomkus „Apžvalgai“ sakė, kad gegužės 5 d. Taline vykusio tarptautinė II Baltijos šalių palydovinių ryšių konferencija, svarščiusi palydovinės navigacijos, Žemės stebėjimo iš kosmoso ir palydovinių ryšių problemas, parodė, kad Lietuva nesivelka uodegoje. Jos indėlis, įstojus į ESA ir sujungus mokymo, mokslo institucijų, verslo, telekomunikacijų įmonių pastangas, bus juntamas pasauliniu mastu. ■

VASAROS DŽIAUGSMUS PASAULYJE TRIKDĖ STICHINĖS NELAIMĖS

Edita ALIJEVAITĖ

Dėl technikos nusidėvėjimo, dėl menko gaisrų gesinimo finansavimo ir per vėlaus ugnies židinių suradimo bet kurie gana sausringi metai Rusijoje gali tapti katastrofa

Rugpjūčio 5 d. Peredelcų kaime (Riazanės regionas Rusija). Miško gaisras pelenais paleido ir šalimais buvusią sodybą. Šalia degusių stovi Valentina Kotikova, kurios mama, sudegus namui, mirė nuo širdies smūgio.

Besibaigianti 2010-ųjų vasara pasaulio istorijoje jau pažymėta ne tik ekonominiais, bet ir demografiniais praradimais. Stichinės nelaimės, kaip iš gausybės rago pasipylusios šią vasarą, sudrebino visą pasaulį – nuo Rusijos iki Pakistano, nuo Centrinės Europos šalių iki Lietuvos. Paprastieji žmonės liko tik skėscioti rankomis dėl šių gamtos anomalijų, o mokslininkams – tai pats darbymetis – pagrįsti arba paneigti klimato šiltėjimo teorijas.

„NETIKĖTA“ KAITRA RUSIJOJE

Šią vasarą Rusija pasaulio žiniasklaidoje mirgėjo kaip niekada dažnai. Tačiau ne tiek dėl šnipų skandalo, kiek dėl neregėtos kaitros ir sausros, kuri užklupo Rusijos gyventojus ir tradiciškai tapo netikėta meteorologams. Šie dar pavasarį prognozavo vidutiniškai

statistinę vasaros temperatūrą, išskyrus kai kuriuos regionus prie Uralo ir Sibire, bet kaitra į Rusijos europinę dalį atžingsniavo jau birželį – pirmieji vasaros rekordai Maskvoje buvo sumušti jau birželio 25 ir 26 d. (atitinkamai +32,8 oC ir +32,4 oC). Liepos mėnuo sostinėje jau pasižymėjo daugkartiniais temperatūrų rekordais (liepos 29 d. buvo užfiksuotas +38,2 oC), tačiau kaitra sumušė ne tik birželio ir rugpjūčio rekordus, bet ir metų apskritai. Maskvos valstybinio universiteto Miškininkystės fakulteto dekanas Vladimiras Lupatkinas teigė, kad „tokios ilgai besitęsiančios ir stiprios kaitros nebuvo per visus 130 m., kai fiksuojami orai“. Esant tokiai sausrai, anot V. Lupatkino, vėjo greitis siekė tik 5–10 m/s, tačiau tokio greičio užteko, kad sukeltų gaisrus Rusijoje.

TIKĖTA GAISRŲ KATASTROFA

Prieš porą metų M. B. Keldišo taikomosios matematikos institutas atliko tyrimą – išanalizavo gaisrų statistiką Rusijoje ir padarė išvadą, kad dėl technikos nusidėvėjimo, dėl menko gaisrų gesinimo finansavimo ir per vėlaus ugnies židinių suradimo „bet kurie gana sausringi metai Rusijoje gali tapti katastrofa“. Ilgai laukti nereikėjo – pirmieji stambūs miškų gaisrai prasidėjo šių metų liepos pradžioje Udmurtijos, Mari Elės, Nižegorodsko ir Riazanės srityse, o mėnesio gale miškai degė jau beveik visur į vakarus nuo sostinės, kartu užsidegė ir durpės. Nuo degančių miškų ir durpių sklindantys dūmai ir degėsiai pasiekė Maskvą ir jos prieigas, o kol prezidentas Dmitrijus Medvedevas ramiai sau atostogavo Sočyje, – nes rusai jau pripratę prie daugiamečių miškų

gaisrų, – maždaug 10 km spinduliu aplink Maskvą sudegė ištisi kaimai ir gyvenvietės. Tačiau Medvedevas nutraukė savo atostogas tik tada, kai paaiškėjo, kad išdegė prie Maskvos esanti Centrinė aviacinė-techninė bazė VMF.

„ŽINOTE, KODĖL MES DEGAME?“

Rusijos valdžia, matydama, kad nesugebėjo suvaldyti situacijos, pradėjo viešųjų ryšių akcijas. Vladimiras Putinas pažadėjo keliems sudegusiems kaimams, kad iki žiemos bus atstatyti gyventojų namai, o tam, kad statybos neužtruktų, Rusijos premjeras pasiūlė statybos aikštelėse pakabinti po web kamerą. Tačiau pagalbos ir dėmesio nesulaukę nukentėjusieji negailėjo blogų žodžių valdžios atstovams. Štai vienas Rusijos blogeris, vardu „top_lap“, rugpjūčio 1 d. internete paskelbė žinutę „Žinote, kodėl mes degame?“, kuria savo skaitytojams pranešė, kad turi sodybą Tverskės srityje, 153 km nuo Maskvos. Anot jo, sovietiniais laikais šioje vietoje buvo trys gaisrams gesinti tvenkiniai, varpas (rus. – рывда), išpėjantis kaimą apie gaisrus, ir gaisrinė mašina. Tačiau, žlugus Sovietų sąjungai, ši vieta buvo parduota naujoms statyboms, gaisrinių mašinų nebeliko, o išpėjamasis gaisro varpas buvo pakeistas telefonu, kuris nebeveikia. Vėliau blogeris „top_lap“ pabrėžė didelį nusivylimą valdžios veiksmais, gesinant Rusijoje gaisrus, ir pareiškė, kad nemokės mokėsi valstybei, o už juos sodyboje įsigys gaisrinę mašiną, tvenkinius ir išpėjamąjį varpą. Savo žinutę „top_lap“ baigė tokiau sakiniu: „Grąžinkite man (pyp) mano išpėjamąjį varpą ir pasiimkite (pyp) savo neveikiantį telefoną. Prašau palaikyti mano kreipimąsi į Tverskės srities valdžią“. Galbūt ši žinutė taip ir būtų paskendus internetinėje glūdumoje, jei radijo stoties „Эхо Москвы“ redaktorius A. Venediktovas nebūtų jos radęs ir

Karščio ir smogo nukamuotoje Maskvoje laistomos gatvės

nusiuntęs Rusijos vyriausybei. Ši istorija baigėsi tuo, kad po savaitės pats V. Putinas atsakė „top_lapui“: „Kai turėsime Jūsų adresą, iš gubernatoriaus išpėjamąjį varpą gausite nedelsiant.“

PUTINAS GESINA GAISRUS

Po šios varpelio istorijos Rusijos premjeras ėmėsi „pats“ gesinti gaisrus – rugpjūčio 10 d., sėdėdamas antrojo lakūno vietoje priešgaisriniame lėktuve Be-200, Putinas valdė prietaisus, kuriais buvo imamas vanduo iš Okos upės ir pilamas ant degančių miškų Riazanės apylinkėje. Ir nesvarbu, kad buvo užgesinti tik du miškų židiniai, užtat visi Rusijos kanalai parodė, kad Rusijos centrinė valdžia su Putinu priešakyje nėra abejinga gaisrų tragedijai šalyje. Tačiau Rusijos viešosios nuomonės tyrimo centras (VCIOM) rugpjūčio pradžioje užfiksavo, kad prezidento Medvedevo reitingas per du mėnesius sumažėjo nuo 44 iki 39 proc., o premjero Putino – nuo 53 iki 47 proc. VCIOM išvadoje tvirtinama, kad tai neatspindi visų Rusijos piliečių susierzinimo valdžia, tačiau tikėtina, kad po mėnesio Medvedevo ir Putino reitingai gali dar labiau nukristi, jei nepavyks įvykdyti duotų pažadų nuo gaisrų nukentėjusiems gyventojams.

PAGALBA IŠ KITŲ ŠALIŲ

Rusijos valdžia, pati nesugebėdama kovoti su gaisrais, rugpjūtį oficialiai paprašė kitų valstybių pagalbos. Pagalba buvo suteikta iš Ukrainos, Kazachstano, Armėnijos, Azerbaidžano, Baltarusijos, Bulgarijos, Estijos, Latvijos, Lietuvos ir netgi Italijos. Dauguma šių šalių atsiuntė specialius sraigtasparnius ar lėktuvus amfibijas, taip pat įvairių technologinių priemonių gaisrams gesinti. Savo ruožtu Lietuva išsiuntė ugniagesių-gelbėtojų su keturiais gaisrų gesinimo automobiliais ir gaisrine siurbline stotimi komanda. Taip pat į Rusiją nugabenta keli tūkstančiai respiratorių ir suslėgto oro kvėpavimo aparatų.

GYVENTOJŲ BAIMĖS

Maždaug pusantros savaitės rugpjūčio pirmoje pusėje Maskvoje tvyrojęs smarkus smogas, dūmai ir karštis padidino ne tik gyventojų susirgimų skaičių, bet ir mirtingumą. Iš pradžių neigta ši informacija vėliau buvo patvirtinta Maskvos sveikatos apsaugos departamento

vadovo Andrejaus Selcovskio, kuris prisipažino, kad žmonių mirtingumas Maskvoje išaugo dvigubai – nuo 350 iki 700 per dieną. Tą patvirtina ir VCIOM rugpjūčio 7–8 d. surengta apklausa, pagal kurią 75 proc. rusų patvirtino turintys nusiskundimų dėl sveikatos. Dauguma apklaustųjų pareiškė bijantys, kad aukšta temperatūra netaptų ekologinės katastrofos priežastimi (47 proc. respondentų), 46 proc. respondentų pareiškė manantys, kad ši klimato anomalija Rusijoje pasijaus būtiniausių prekių brangimu, 44 proc. nuogaštavo, kad gali pablogėti situacija maisto pramonėje.

EKONOMINIAI PADARINIAI

Savo ruožtu statistika patvirtino gyventojų nuogaštavimus, nes sausra Rusijoje sunaikino ketvirtadalį šių metų grūdų pasėlių ir daugelis ūkių atsidūrė prie bankroto ribos (Rusija yra trečia pasaulyje grūdų eksportuotoja). Todėl valdžia įvedė draudimą eksportuoti grūdus į kitas šalis. Deja, ekonomikos dėsniai tokie, kad augant grūdų deficitui (ypač eksportiniam), didėja ir maisto kainos. Todėl prezidentas Medvedevas suskubo patikinti, kad „mes privalome užkirsti kelią grūdų ir pašarų, o galiausiai ir maisto produktų kainų augimui“. Visgi žodžiai lieka žodžiais – grūdų derliaus gali nepakakti netgi vidaus vartojimui, prekybininkai jau pakėlė miltų kainą, tad pradėjo augti ir duonos kaina Maskvoje ir aplink ją. Manoma, kad apsukrūs verslininkai puikiai pasinaudojo šia situacija ir iš to gerai pasipelnys. Vis dėlto Rusijos valdžia žada pažaboti tokius spekuliantus – atimti šeštadalį apyvartos. Kad ir kaip ten būtų, aišku viena – sausros padariniai Rusijai kainuos ne mažiau nei 40 mlrd. litų.

AR PADAUGĖJO RUSŲ LIETUVOJE

Ekstremali situacija Rusijoje privertė žmones bėgti kuo toliau nuo gaisro židinių ne tik į pamėgtus kurortus prie Juodosios jūros, bet ir į Baltijos šalis, tarp jų ir Lietuvą. Užsienio reikalų ministerijos Spaudos ir viešųjų ryšių skyriaus duomenimis, šių metų liepos mėnesį Lietuvos ambasada Maskvoje išdavė 7689 Šengeno vizas Rusijos piliečiams, tuo tarpu 2009 m. išduota 1153 vizomis mažiau. Turint omeny, kad per metus į Lietuvą atvyksta iki 80 tūkst. Rusijos piliečių, išduotų vizų

skaičius liepos mėnesį atitinka išduotų vizų vidurkį per visą vasarą. Iš kitos pusės, smogo ir gaisrų metu Rusijos piliečiams Lietuvos ambasada Maskvoje palengvino vizų išdavimo tvarką (pagal skubos tvarką vizų išdavimo laikas sutrumpėjo nuo 72 val. iki 48 val.) ir pailgino dokumentų, reikalingų vizoms išduoti, priėmimo laiką. Žinoma, trūkstant darbuotojų konsulinuose skyriuose, interesantų priėmimas ir kokybė prastėja. Kaip teigia užsienio reikalų viceministras E. Ignatavičius, „tam, kad konsuliniai skyriai visavertiškai funkcionuotų, reikėtų grąžinti panaikintuosius ir pridėti dar po keletą“. Suskaičiuota, kad vienas lietuviško konsulinio skyriaus darbuotojas per metus išduoda apie 20 tūkst. vizų užsieniečiams. Turint omeny, kad Šengeno viza kainuoja 35 eurus, o skubos tvarka – dvigubai brangiau, pridėtinė vertė, kurią sukuria Lietuvos konsuliniai skyriai, yra akivaizdi.

PATVINUSI EUROPA

Stichinės nelaimės sukrėtė ne tik Rusiją – Vokietija, Čekija ir Lenkija per vieną rugpjūčio savaitgalį nuo smarkių liūčių tiesiog patvino. Žmonės liko be pastogės ir apsigyveno ant namų stogų, tiltų ar medžių. Lenkijos vidaus ministras Jerzy Milleris pranešė, kad jo šalyje dėl potvynio žuvo trys žmonės. Pasienio mieste Zgoželece, Lenkijoje, bangos siekė beveik 7 metrus ir padarė daug

žalos istoriniams pastatams. Vokietijoje buvo evakuota pusantro tūkstančio gyventojų, gyvenančių prie Neisės upės, o Chemnico mieste neišvengta aukų. Čekijos žiniasklaida pranešė, kad šalies šiaurės vakarinėje dalyje trys žmonės per potvynį nuskendo. Analitikai skaičiuoja gamtos padarytą žalą šiose šalyse, ir, nors dar neaišku, kiek Lenkijos ir Vokietijos biudžetui atsieis šis potvynis, Čekija jau nuogaštuoja, kad kompensacijoms reikės surasti ne mažesnę nei 215 mln. dolerių sumą.

PATVINUSI AZIJA

Tarptautinė bendruomenė sukluso – potvynių ir karščių nuniokota Europa – ne vienintelė vieta pasaulyje, kuriai gamta nepavaldi. Indija, Kinija ir Pakistanas – visos konkurentės ir kaimynės – rugpjūtį neišvengė potvynių ir purvo nuošliaužų grėsmės. Tačiau Pakistanas ypač nukentėjo – Jungtinės Tautos (JT) praneša, kad žuvo mažiausiai 1600 žmonių ir mažiausiai 6 mln. gyventojų būtina skubi humanitarinė pagalba tam, kad išgyventų. Pakistano prezidentas Asif Ali Zardari, buvusios nužudytos premjerės Benazir Bhutto našlys, kurio įstatymai vertinami gana kontraversiškai, sulaukė aštrios kritikos, kad katastrofos metu jam buvo svarbiau susitikti su Britanijos ir Prancūzijos lyderiais, nei greitai reaguoti į nelaimę ir parvykti į savo šalį. Vyras iš Šiaurės Pakistano Daraz Gul neslėpė kartėlio dėl prezidento pozicijos: „Mūsų namai yra suniokoti, tačiau tai Ali Zardario ir jo vyriausybės, kuri turėtų mums visiems būti kaip tėvas, nejaudina. Tačiau, jei tėvas palieka savo vaikus esant problemai ir iškylauja sau svetur, tada tai jau skandalas.“ Kiti Pakistano gyventojai kaltina valdžią, kad ji tesirūpina tik savo žemėmis, o provincijas pietuose palikę likimo valiai. Tą patvirtina iš JT Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) duomenys, kad dėl baisių gyvenimo sąlygų daugiau nei 300 tūkst. gyventojų gali būti užsikrėtę cholera. Tačiau PSO tikisi, kad suvaldyti situaciją bus įmanoma. Deja, ekonominės situacijos Pakistanui, kuriame BVP vienam gyventojui siekia tik 2600 JAV dolerių per metus, suvaldyti gali ir nepavykti – Tarptautinis valiutos fondas apskaičiavo, kad valstybė neteks 4,5 proc. BVP praeigo per metus ir prireiks milijardų dolerių, kol viskas bus atstatyta.

KALTAS KLIMATO ŠILTĖJIMAS?

Pasaulio klimato ekspertai spėlioja, kokios gi priežastys lėmė gaisrus Rusijoje ir potvynius Europoje bei Azijoje. Belgijos profesorius ir Jungtinių Tautų klimatologijos ekspertas Jean-Pascalis van Ypersele mano, kad globalus atšilimas yra tikėtina šių gamtos nelaimių priežastis. Jis pabrėžia, kad „jei klimatas iš tiesų šiltėja, tada išauga tikimybė atsirasti ir karščiams“. Tačiau, anot P. van Yperselio, atšilimas veda link to, kad didžiama planetos vandens ima garuoti paviršiuje. Dėl to vandens atmosferoje daugėja, ir, kai atsiranda palankiausias lietums momentas, liūtys tampa neįprastai smarkios. Tai galėtų ir būti Pakistaną ištikusios nelaimės priežastis. Tačiau profesorius pasiūlė nedaryti skubotų išvadų dėl šios vasaros, nes „negalime teigti, kad prieš 200 m. Maskvoje ar Pakistane negalėjo būti tokio karščio ar potvynio“. Anot jo, negalima atmesti prielaidos, kad šiemetės anomalijos galėjo įvykti dėl žmonijos veiklos pasikeitimų, tačiau tai mažai tikėtina. Kitas prancūzų meteorologas Pascalis Skavinas teigia, kad Rusijos ir Pakistano gamtos anomalijos tarpusavyje nėra visiškai susijusios ir susiejo kaitrą su panašia situacija Prancūzijoje 2003 m. Visgi šįkart anomalija Rusijoje apėmė daug didesnę dalį teritorijos. Potvynį Pakistane P. Skavinas susiejo su priešlaikiniais musonų vėjais. Britų mokslininkas Maiklas Blekbernas pateikė dar kitokią versiją, atmesdamas globalaus atšilimo idėją. Pasak jo, dėl visko kalta smarkių srovių, esančių nuo 7 iki 16 km aukščio atmosferoje, pasikeitusi elgsena. Įprastai tokios srovės formuoja oro sroves, kurios Šiaurės pusrutulyje nuolat juda iš vakarų į rytus. Tačiau liepos viduryje šios srovės užsilaikė ir suteikė pretekstą anomalijoms. Pakistane šis srovių užsilaikymas sutapo su vasariniais musonais ir liūtimis, o Maskvoje – su sausra. ■

EURONEWS APKLAUSA: AR DABARTINĖS STICHINĖS NELAIMĖS SUSIJUSIOS SU GLOBALIU ATŠILIMU?

- TAIP (59 proc.)
  - NE (33 proc.)
  - NEŽINAU (8 proc.)
- Šaltinis: www.euronews.net/

IŠTRŪKĘ IŠ SMOGO GNIAUŽTŲ

Edita ALIJEVAITĖ

Editos Alijevaitės nuotrauka

kvoje jau praicityje. „Visą savaitę rugpjūčio pradžioje buvo beveik neįmanoma dirbti, todėl dirbome daug mažiau, nei įprasta. Juolab kad turistų tada buvo labai mažai.“ Svetlana pripažino, kad neturėjo galimybės išvykti iš Maskvos, kai buvo smogas, nes reikėjo dirbti, be to, tam reikia ir pinigų, ir laiko.

Editos Alijevaitės nuotrauka

Rugpjūčio 15 d., sekmadienį, apsilankėme Maskvos centre, norėdami sužinoti, kaip jaučiasi maskviškiai, išgyvenę apylinkėse siautusių gaisrų košmarą. Smogo pėdsakų jau buvo beveik nebelikę, užtat turistai, esant +30° C temperatūrai, pamiršę visus gaisrus ir dūmus, smagiai sau sukiojosi minioje. Tiek vietiniai, tiek turistai sutiko pasidalyti savo mintimis apie Maskvą užklupusią karščio ir smogo bangą.

Ponia Svetlana, prižiūrinti aplinką Kremliaus teritorijoje, sakė tikinti, kad didysis smogo ir degėsių košmaras Mas-

Editos Alijevaitės nuotrauka

Pavelo šeima, leidžianti sekmadienio rytą prie Kremliaus, teigė, kad gyvena netoli Maskvos centro. „Žmona liko namuose, nes laukiasi trečio vaikelio, be to, nuo šitų dūmų pati šiek tiek sunegalavo, todėl stengiuosi kiek galima jai padėti.“ Paklaustas, kaip vertina valdžios veiksmus gesinant gaisrus, Pavelas atsakė trumpai: „Nenoriu politikuoti, tačiau kai kurių gaisrų galima buvo tikrai išvengti.“

Vitalis, sutiktas vienoje lauko kavinėje prie Kremliaus, sakė, kad yra atvažiavęs į Maskvą iš Baltarusijos ir čia jau dirba septynerius metus viešbučių ir restoranų versle. Tvyrant smogui, anot jo, Maskvoje buvę labai daug dūmų, kurių jis, kaip įmanydamas, vengęs. „Būdavo atsikeliu, sėdu į mašiną su kondicionieriumi ir važiuoju į darbą – ten irgi kondicionieriai veikia, paskui vėl atgal namo su mašina“, – pasakojo Vitalis. Jis lauke

Editos Alijevaitės nuotrauka

stengėsis būti kiek įmanoma mažiau, todėl sveikatos sutrikimų kol kas neturįs. Be to, sako jau girdėjęs, kad gaisrininkai beveik užgesinę durpynus, todėl pavojus žmonių sveikatai nebegresia.

Editos Alijevaitės nuotrauka

Ponia Zinaida, grįžtanti iš cerkvės, guodėsi, kad vis dar karšta, o lietaus Maskvoje jau nebuvo nežinia kiek laiko: „Dievas mato, kaip verkiant miestui ir visai Rusijai reikia lietaus.“ Paklausta, kaip vertina gaisrų gesinimus Rusijoje, Zinaida numojo ranka ir atsakė, kad kai sostinėje buvo baisingas smogas, ji viešėjusi pas dukrą Sankt Peterburge. Anot moters, iš pradžių Peterburge irgi jautėsi dūmai, matyt, atėję iš Maskvos, tačiau vėliau vėjas juos išsklaidė, nes buvę įmanoma po miestą be jokių kaulių vaikščioti. Ponia Zinaida džiaugėsi,

kad ypatingų bėdų dėl smogo nepatyrusi: „Žinote, kai tau jau 79 metai, būti puikios sveikatos vargiai ar įmanoma, bet mano draugės, likusios Maskvoje, skundėsi padažnėjusiomis širdies ir kvėpavimo problemomis.“

Ponia Nagisa – japonų turistė, sutikta Kremliaus aikštėje. Su grupe japonų moteris atkeliavo iš Kamakuros, netoli sostinės Tokijo esančio miesto. Nagisa paminėjo, kad planavo kelionę į Maskvą rugpjūčio pradžioje, tačiau „tada Maskvą apėmė didžiulis smogas, todėl mūsų kelionių organizatoriai atidėjo kelionę iki tol, kol nebekils pavojaus žmonių sveikatai“. Moteris šypsosi: „Ir štai, mes jau čia, apžiūrime Maskvos centrą, kurį matėme tik per televizorių.“

Smagiai bežingsniuojantis Maiklas iš Kalifornijos, JAV, prisipažino, kad pagaliau įgyvendino svajonę ir pamatė Maskvą savo akimis. „Turiu draugų Maskvoje ir žinau, kaip buvo sunku dėl smogo. Mes Kalifornijoje pripratę prie gaisrų, todėl stengiamės vasaras praleisti ne namie, o keliaudami“, – atviravo amerikietis. Vyras, paklaustas, ar kada buvo Lietuvoje, prisipažino, kad labai norėtų, tik mažai žino apie mūsų šalį, bet pažadėjo pasidomėti ir aplankyti. ■

METAI EUROPOS PARLAMENTE

Valdas BENKUNSKAS

Europos Parlamento plenarinių posėdžių salė Strasbūre – svarbiausių balsavimų vieta

Prabėgo pirmieji penkerių metų kadencijai išrinktų europarlamentarų darbo metai, per kuriuos Europos Parlamentas priėmė daug visai Europai svarbių sprendimų. Pasaulinės ekonomikos krizės, gamtos stichijų, energetinių poreikių užtikrinimo aktualijos tapo svarbiausiais pirmųjų darbo metų akcentais. „Apžvalgos“ skaitytojams siūlome prisiminti svarbiausius įvykius

ir priimtus sprendimus pirmaisiais naujosios kadencijos Europos Parlamento darbo metais.

Išrinkus naują Europos Parlamentą, tradiciškai pirmieji darbo mėnesiai būna skirti politinių postų skirstymuisi ir rinkimams. Ne išimtis buvo ir naujosios kadencijos Europos Parlamentas. Didelių staigmenų neįvyko – dešiniems turint pakankamą balsų persvarą,

2010 m. vasario 23 d. užsienio reikalų ministras Audronius Ažubalis susitinka su EP pirmininku Jerzy Buzeku

Naujos sudėties Europos Komisija po patvirtinimo Europos Parlamente

būtent jų atstovai ir užėmė svarbiausias politines pareigyles. Europos Parlamento pirmininku tapo Europos liaudies partijos (ELP) grupės atstovas lenkas Jerzy Buzekas. ELP grupės atstovai užėmė ir kitas svarbiausias pareigyles parlamentiniuose komitetuose. Po ilgų ir sudėtingų naujosios Europos Komisijos skyrimo procedūrų, Europos Parlamentas galiausiai patvirtino ją jau pirmu balsavimu, taip baigdamas svarbiausių politinių pareigybių skyrimus.

Visame pasaulyje įsisiūbuojant ekonomikos krizei, Europos Parlamentas neliko nuošalyje ir jau pirmaisiais savo darbo mėnesiais nusprendė įsteigti specialųjį komitetą finansų ir ekonomikos krizės problemoms spręsti. Ekonomikos krizės problematika aiškiai atsispindėjo ir Europos Parlamento priimtame 2010 m. Europos Sąjungos biudžete, kur net 45 proc. visų išlaidų yra skirta ūkiui gaivinti, darbo vietoms išsaugoti, ekonomikos konkurencingumui palaikyti. Prieš prasidedant vasaros atostogoms surengtoje plenarinėje sesijoje europarlamentarai patvirtino taisykles, kuriomis remiantis nuo 2011 m. pradžios bus ribojamos bankų valdytojų premijos, o nuo minėtų metų pabaigos bus didinami bankų kapitalų rezervai.

Tikėtina, kad ekonomikos krizė buvo viena iš priežasčių, dėl kurių Airijos piliečiai referendume, o šiek tiek vėliau ir Čekijos prezidentas Vaclavas Klausas pasakė taip Lisabonos sutarčiai. 2009 m. pabaigoje įsigaliojusi Lisabonos sutartis gerokai praplėtė ir Europos

Parlamento galias teisėkūros ir politinės kontrolės srityse, o bendro sprendimo būdu priimamų klausimų ratas buvo išplėstas į 50 naujų sričių. Taigi tik pradėję kadenciją europarlamentarai įgavo dar daugiau galių lemti svarbiausius Europos Sąjungoje priimamus sprendimus.

Per pirmuosius darbo metus ypač daug dėmesio buvo skirta bendrai Europos Sąjungos užsienio politikai. Europos Parlamentas kartu su Europos Komisija ir Europos Taryba įsteigė Europos Sąjungos diplomatinę tarnybą – Europos išorės veiksmų tarybą, kuri bus atskaitinga Europos Parlamentui. Mažiausiai 60 proc. naujosios tarnybos darbuotojų sudarys Europos Sąjungos pareigūnai, trečdalis – Europos Sąjungos šalių diplomatai.

Taip pat buvo įkurta Europos

Sąjungos ir Rytų partnerystės šalių parlamentinė asamblėja (EURONEST), sudaroma iš 60 Europos Parlamento narių ir po 10 narių iš visų Rytų partnerystės šalių – Armėnijos, Azerbaidžano, Gruzijos, Moldovos, Ukrainos ir Baltarusijos – nacionalinių parlamentų.

Europos Parlamentas taip pat pritarė sprendimui pradėti derybas dėl Islandijos narystės Europos Sąjungoje, tačiau pareikalavo, kad ši valstybė sustabdytų Europos Sąjungos teisei prieštaraujančią banginių medžioklę, ir paragino išspręsti klausimą dėl prarastų indėlių kompensavimo Jungtinės Karalystės ir Nyderlandų piliečiams, turėjusiems indėlius Islandijos „Icesave“ banke.

Energetikos sektoriuje pirmieji metai taip pat buvo gana produktyvūs. Europos Tarybos ir Europos Parlamento derybose buvo pasiektas politinis susitarimas dėl naujos Pastatų energinio naudingumo direktyvos, kuri sustiprins ir padidins valstybių nustatytus energinio naudingumo reikalavimus, įpareigojant juos laipsniškai pritaikyti prie mažiausio sąnaudų lygio.

Lietuvai ypač svarbus buvo Europos Parlamento Pramonės, mokslinių tyrimų ir energetikos komiteto patvirtintas Dujų tiekimo saugumo reglamentas, kuriame atsižvelgta į europarlamentaro Algirdo Saudargo iškeltas Baltijos regiono izoliacijos nuo dujų rinkos problemas ir pasiūlymus, kurie turėtų paskatinti greitesnį Lietuvos įtraukimą į bendrą Europos Sąjungos dujų rinką ir Lietuvos energetinio saugumo ir nepriklausomumo nuo Rytų kaimynų užtikrinimą.

Birželio mėnesį Europos Parlamen-

Per pirmuosius darbo metus ypač daug dėmesio buvo skirta bendrai Europos Sąjungos užsienio politikai

Prie Europos Parlamento rūmų plevėsuoja ir Lietuvos trispalvė

to pirmininkas Jerzy Buzekas pristatė idėją sukurti fundamentalią Europos energetinę bendriją, kuri padėtų Europai užtikrinti tvarų ekonomikos augimą ir išspręsti dabartinius energetinio saugumo ir klimato kaitos klausimus. Ši idėja buvo sutikta labai palankiai ir įvertinta kaip realus žingsnis bendros Europos Sąjungos energetikos politikos link, nes iki šiol Europos Sąjunga nekalba vienu balsu derybose su išorės tiekėjais, nėra bendros energijos tiekimo saugumo politikos.

Taigi praeitų metų liepą darbą pradėjęs septintosios kadencijos Europos Parlamentas per pirmuosius savo darbo metus pademonstravo politinius prioritetus – pasaulinės ekonomikos krizės sukeltų padarinių likvidavimą ir prevencinių priemonių kūrimą ateities krizėms išvengti. Europos Parlamentas netruko pasinaudoti Lisabonos sutartimi išsiplėtusiomis galiomis ir, būdama vienintelė tiesiogiai renkama Europos Sąjungos institucija, įsitvirtino kaip vienas svarbiausių sprendimų priėmėjų Europos valstybių asociacijoje. ■

Nuotraukų šaltinis: Europos Parlamento Vaizdo ir garso skyrius

Europos Parlamento pirmininkas lenkas Jerzy Buzekas

A. SAUDARGAS: Daugiausia su Lietuva susiję ir man aktualiausi buvo energetikos klausimai

Šie pirmieji dabartinės Europos Parlamento kadencijos metai buvo svarbus pokyčių etapas sunkiu Europai krizės laikotarpiu. Ką tik išrinktas Europos Parlamentas ir naujai suformuota Komisija turėjo skubiai spręsti valstybių narių ekonomines problemas. Manau, kad Europa gana efektyviai veikė tiek ekonomikos, tiek finansų sektoriuose. Buvo laiku priimti visai Europai svarbūs strateginiai dokumentai, nustatantys griežtesnę finansų rinkos priežiūrą, apimančias tokias priemones, kaip bankų valdytojų premijų ribojimas. Kovo mėnesį Parlamentas patvirtino užimtumo ir ekonomikos augimo strategiją „2020 m. Europa“, veiksmingą priemonę ekonomikos ir finansų krizei įveikti.

Buvo ir aštrių klausimų. Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, itin padidėjo Europos Parlamento galios. Tuo pasinaudodamas Parlamentas atmetė laikinąjį ES ir JAV susitarimą dėl SWIFT sistemoje laikomų bankinių duomenų perdavimo, reikalaujamas didesnių duomenų apsaugos garantijų. Naujas susitarimas buvo pasiektas šių metų liepos mėnesį.

Įdomu buvo sekti ir dalyvauti diskusijose dėl Europos išorės veiksmų tarnybos sukūrimo. Aktyviai – kartu su kolegomis iš Lenkijos ir kitų, neseniai į ES įstojusiu valstybių – rėmiau, kad naujosios institucijos darbuotojai būtų renkami užtikrinant atstovavimo geografinę teritoriją pusiausvyrą.

Daugiausia su Lietuva susiję ir man aktualiausi buvo energetikos klausimai. Ypač daug dėmesio skyriau Dujų tiekimo saugumo reglamentui, kuris turėtų būti priimtas per rugsėjo mėnesio plenarinę sesiją. Galiu tik pasidžiaugti, kad kolegoms suprato ir pritarė, jog į reglamento tekstą būtų įtraukta izoliuotų dujų rinkų problematika. Reglamentas numatys, kad dujotiekiai, padėsiantys integruotis į bendrą Europos dujų tinklą, bus prioritetingai skiriant ES finansavimą. Tinkamas

Algirdas Saudargas

finansavimas padės išjudinti jau seniai stringančią dujotiekio statybą tarp Lenkijos ir Lietuvos. Darbuotis tenka visai – derinant pozicijas Lietuvoje su ministerijomis, Vyriausybe, taip pat bendraujant su kolegomis Briuselyje ir ginant Lietuvos interesus per posėdžius ar balsuojant.

Atstovaudamas Europos liaudies partijos frakcijai ir derėdamasis dėl Pastatų energinio naudingumo direktyvos, nemažai domėjausi renovacijos problemomis Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. Buvau susitikęs su pramonės, ministerijų, Europos institucijų atstovais prie vieno stalo – siekėme išsiaiškinti, kaip paspartinti daugiabučių renovaciją Lietuvoje. ■

SVARBIAUSI PIRMŪJŲ METŲ ĮVYKIAI EUROPOS PARLAMENTE

2009 m. liepos 14 d.	Naujosios kadencijos Europos Parlamentas išsirinko naują pirmininką – lenką Jerzy Buzeką.
2009 m. rugsėjo 15 d.	Europos Parlamentas slaptu balsavimu patvirtino portugalą Žozė Manuelį Barozą Europos Komisijos pirmininku antrai penkerių metų kadencijai ir pavedė jam formuoti naujos sudėties Europos Komisiją.
2009 m. spalio 7 d.	Europos Parlamentas nusprendė įsteigti specialųjį komitetą finansų ir ekonomikos krizės problemoms spręsti. Per vienerių metų laikotarpį šis komitetas turės įvertinti ekonominės krizės mastą ir jos įtaką Europos Sąjungai ir jos šalims, taip pat pateikti siūlymų finansų rinkų stabilumui atkurti ir galimų krizių ateityje prevencijai įgyvendinti.
2009 m. spalio 26 d.	Patvirtinta Europos Parlamente keletą metų rengta Baltijos jūros strategija, kuri nubrėžia Baltijos jūros regiono valstybių bendradarbiavimo ekonomikos, energetikos, transporto ir aplinkosaugos srityse gaires.
2009 m. lapkričio 24 d.	Europos Parlamentas patvirtino direktyvą dėl Europos Sąjungos telekomunikacijų taisyklių reformos. Naujosiomis taisyklėmis bus išplėstos vartotojų teisės, užtikrinta prieigos prie interneto ir duomenų apsauga, sustiprinta konkurencija ir modernizuotas radijo spektro naudojimas.
2009 m. gruodžio 1 d.	Įsigaliojo Lisabonos sutartis, kuria reformuojamos Europos Sąjungos institucijos ir jų darbo metodai, o pačiai Europos Sąjungai suteikiama daugiau demokratinio teisėtumo ir sutvirtinamas svarbiausių vertybių pamatas.
2009 m. gruodžio 16 d.	Priimtas Europos Sąjungos ir Rytų partnerystės šalių parlamentinės asamblėjos (EURONEST) įkuriamasis aktas. Asamblėja bus sudaroma iš 60 Europos Parlamento narių ir po 10 narių iš visų Rytų partnerystės šalių – Armėnijos, Azerbaidžano, Gruzijos, Moldovos, Ukrainos ir Baltarusijos – nacionalinių parlamentų.
2009 m. gruodžio 17 d.	Europos Parlamentas patvirtino 2010 m. Europos Sąjungos biudžetą. Jo įsipareigojimų asignavimai sudarys apie 141,5 mlrd. eurų, o mokėjimų asignavimai – apie 123 mlrd. eurų. Didžiausia biudžeto dalis, net 64,2 mlrd. eurų bus investuota į projektus, kurių paskirtis – ūkio gaivinimas, darbo vietų išsaugojimas, ekonomikos konkurencingumo palaikymas.
2010 m. vasario 9 d.	Europos Parlamentas patvirtino naujosios sudėties Europos Komisiją. 448 balsai už, 137 prieš, 72 susilaikė – tokie iki 2014 m. spalio 31 d. dirbsiančios Europos Komisijos rinkimų rezultatai. Komisiją sudaro po vieną narį iš kiekvienos ES šalies. Lietuvos atstovas Algirdas Šemeta užėmė mokesčių ir muitų sąjungos, audito ir kovos su sukčiavimu komisaro postą.
2010 m. kovo 19 d.	Europos Parlamento Pramonės, mokslinių tyrimų ir energetikos komitetas patvirtino Dujų tiekimo saugumo reglamentą, kuriam buvo pateikta daugiau nei 500 pataisų. Priimtame dokumente atsižvelgta į europarlamentaro Algirdo Saudargo iškeltą Baltijos regiono izoliacijos nuo dujų rinkos problemą, kas turėtų
2010 m. balandžio 9 d.	Europos Parlamentas išreiškė savo pozicijas dėl Europos išorės veiksmų tarnybos (EIVT) steigimo, siekiant turėti veiksmingą diplomatinę tarnybą bei aiškiai nubrėžiant šios tarnybos veikimo modelį. EIVT bus atskaitinga Europos Parlamentui – vienintelei tiesiogiai renkamai Europos Sąjungos institucijai.
2010 m. gegužės 18 d.	Europos Parlamentas patvirtino 500 mln. eurų paskolos skyrimą Ukrainai, kurią ypač stipriai paveikė ekonomikos krizė. Skirtos paskolos lėšos papildys Tarptautinio valiutos fondo suteiktą paramą Ukrainai.
2010 m. birželio 7 d.	Europos Parlamento pirmininkas Jerzy Buzekas pristatė idėją sukurti Europos energetinę bendriją, kurios tikslas būtų padėti užtikrinti energetinę nepriklausomybę, diversifikuojant energijos šaltinių tiekimą ir fiziškai integruojant jos tinklus.
2010 m. birželio 15 d.	Europos Parlamentas nusprendė nuo 2011 m. sausio 1 d. Estiją priimti į euro zoną. Už šią rezoliuciją teigiamai balsavo 589 europarlamentarai. Estijos valstybės skola siekia apie 7,5 proc. Tai yra vienas geriausių rezultatų Europos Sąjungoje ir atitinka Maastrichto kriterijus. Estija bus septyniolikta Europos Sąjungos šalis, prisijungusi prie euro zonos.
2010 m. liepos 6 d.	Europos Parlamentas patvirtino direktyvą, pagal kurią Europoje pirmąkart bus ribojamos bankų valdytojų premijos. Direktyva taip pat įpareigoja bankus turėti didesnę kapitalo rezervą. Šios priemonės skirtos užkirsti kelią finansų krizėms.
2010 m. liepos 8 d.	Europos Parlamentas nusprendė, kad nenori leisti prekiauti produktais iš klonuotų gyvūnų. Europos Parlamento priimtas reglamentas įpareigoja gauti leidimą tiekti rinkai tokius produktus. Europarlamentarai siūlo neteikti tokių leidimų mėsos ir pieno produktams iš klonuotų gyvūnų.

SAULĖ ŠVIEČIA VISIEMS

Aleksandras GRAŽELIS

Šią vasarą Saulė Lietuvai neįprastai dosni – kaitino labiau, nei esame įpratę. Vidutinė liepos mėnesio temperatūra net 4,1–5,4 °C viršijo daugiamečių vidurkį, tokios karštos liepos Lietuvoje nėra buvę nuo meteorologinių stebėjimų pradžios 1778 metais. Nuo liepos karščiu ne ką atsiliko ir pirmoji rugpjūčio pusė. Tokiomis dienomis labiau įsivaizduojame, koks didžiulis energijos šaltinis yra Saulė ir tikriausiai pamąstome, kaip tą energiją naudoti, ne tik slėptis nuo jos po skėčiais ar medžių pavėsyje.

AMŽINA SAULĖS NAUDA

Mokslininkų prognozės teigia, kad po 100 ar 200 metų iškastinio kuro šaltiniai išseks – nebeliks nei dujų, nei naftos, nei anglies, nei urano. Pasibaigs labai trumpa (palyginti su žmonių gyvavimo istorija) iškastinio kuro naudojimo istorija. Prisiminkime, žibala (vėliau benzina) naudojame tik 150 metų, gamtines dujas – apie 170 metų, akmens anglis kasame apie 200 metų, uraną naudojame tik 60 metų. Jau dabar sunkiau tampa iškastinį kurą išgauti, brangu jį transportuoti ir saugoti nuo jo neigiamo poveikio klimatui ir žmonių sveikatai. Tačiau žmonės labai prie šio kuro priprato, nenori apie kitas kuro rūšis galvoti – jiems svarbu tik tai, kad jo gyvenimo metais nekiltų benzino, dujų, šilumos kainos.

Džiaukimės, kad yra žmonių, mąstančių apie ateitį ir veikiančių: jie keičia iškastinio kuro energiją į atsinaujinančių šaltinių energiją – vėjo, augalų, tekančio, banguojančio ir potvynių vandens, Žemės gelmių šilumos, Saulės. Būtent Saulės energija leido gyvybei Žemėje išgyventi nuo jos atsiradimo iki šių dienų, leis ir toliau gyvuoti, tik sugebėkime ta energija tinkamai naudotis. Jei milijonus metų džiaugėmės Saulės teikiama šiluma ir šviesa, tai dabar pradėdame džiaugtis ir jos gaminama elektros energija, vadinama fotoelektra. Ją nėra labai paprasta iš Saulės paimti,

tik 25-iose pasaulio valstybėse sugebama gaminti saulės elementus, todėl galime didžiuotis, kad viena iš tų valstybių yra Lietuva.

Vasaros pradžioje Europos Parlamento narys Algirdas Saudargas

talinio silicio saulės elementų gamybos technologiją. Pirmoji sėkmė – 2010 metų sausio mėnesį įmonės industrinėje fotoelektros laboratorijoje atidaryta pirmoji Lietuvoje eksperimentinė saulės elementų gamybos linija.

Martynos Žilionytės nuotrauka

Modernios technologijos – modernios laboratorijos

apsilankė UAB „Precizika-MET SC“ Ši nedidelė neseniai, tik 2008 metais, įsteigta gamykla patraukė visuomenės dėmesį savo planais pradėti pramoninę saulės elementų gamybą naudojant inovatyvią, Lietuvoje sukurtą monokris-

STEBUKLINGA SILICIO PLOKŠTELĖ

Fotoelektra gaminama naudojantis puslaidininkinių fizikinėmis savybėmis – gebėjimu šviesos energiją paversti elektros energija. Šiuo metu tam tikslui plačiausiai naudojamas puslaidinin-

Martynos Žilionytės nuotrauka

A. Saudargas (pirmas iš dešinės) lankydamasis UAB „Precizika-MET SC“ domėjosi, kaip lietuviams sekasi įvaldyti saulės energetikos technologijas.

kis yra silicis. Silicio gamtoje gryo nerandama, nors įvairūs mineralai su šiuo cheminiu elementu sudaro net 27 procentus Žemės plutos masės. Mums geriausiai pažįstama silicio žaliava yra baltas Palangos ar Anykščių smėlis – silicio dioksidas. Išgryninto (monokristalinės, polikristalinės ar amorfinės struktūros) silicio plokštelė, maždaug 150x150 mm dydžio, 2 mm storio, yra pagrindas saulės elementui gaminti. Kai Saulė apšviečia silicio plokštelę, elektronai lengvai atitrūksta nuo silicio atomo branduolio, sudarydami plokštelėje neigiamo krūvio dalelių perteklių, o be elektronų likę branduoliai tampa teigiamo krūvio dalelių pertekliumi. Šie krūviai surenkami plokštelės paviršiuose, vieną jų padengiant boru, kitą – fosforu. Plokštelės paviršius, nukreiptas į Saulę, padengiamas plonu metalo sluoksnio tinkleliu, plokštelės apačia – ištisiniu plonu metalo sluoksniu, prie jų prijungiami neigiamo ir teigiamo polių elektrodai. Taip nedidelė plokštelė tampa nuolatinės srovės elektros energijos šaltiniu – saulės elementu. Elementai sujungiami į modulius (1600X900 mm dydžio modulis iš 60 saulės elementų gali gaminti 200–240 vatų galios elektros energiją), didelio kiekio modulių junginys vadinamas Saulės jėgaine. Saulės jėgainėms reikalingi nemaži žemės plotai, 1 MW galios jėgainė užima apie 2 ha plotą.

Saulės elementų ir modulių paklausa pasaulyje nuolat didėja, tai viena iš pramonės šakų, kurių nepalietė pasaulinė krizė. Fotoelektros jėgainių pajėgumas pasaulyje paskutiniaisiais metais augo taip:

2006 m.	5100 MW
2007 m.	7600 MW
2008 m.	13500 MW
2009 m.	21000 MW

FOTOELEKTROS ATGIMIMAS

Ne taip jau dažnai Lietuvoje galime džiaugtis bendrais mokslo ir verslo projektais, kurių rezultatai – prekė – galima eksportuoti. Kaip sėkmės atvejus visų pirma prisimename laimėjimus lazerių ir biochemijos srityse. Jų nėra daug, tuo tarpu „nunykusius“ taikomųjų mokslų

Saulės elementų ir modulių paklausa pasaulyje nuolat didėja, tai viena iš pramonės šakų, kurių nepalietė pasaulinė krizė

Martynos Žilionytės nuotrauka

Silicio plokštelė mokslininkų ir technologų rankose tampa saulės energijos gaudykle

institutus, projektavimo ir konstravimo biurus suskaičiuoti būtų sunkiau. Okupacijos metais kūrė garsius lietuviškus televizorius, stakles, radijo detales ir kitus su sovietine karine pramone susijusius gaminius, jie nesugebėjo laisvos rinkos sąlygomis kurti ir gaminti konkurencingų prekių. Panašaus likimo galėjo sulaukti ir saulės elementų gamyba Lietuvoje. Apie 1990–1992 metus juos gamino Šiaulių „Nuklonas“ kartu su Pუსlaidininkų fizikos institutu įkurta UAB „Saulės energija“ (gaminančia fotoelektrinius modulius nuo 1996 metų iki šiol). Po „Nuklono“ bankroto saulės elementus tobulino Mokslininkų sąjungos instituto mokslininkai, vadovaujami a. a. prof. Stepo Janušonio. Taip buvo išsaugoti specialistai ir įgyta gamybai reikalinga patirtis. Šie abu veiksniai buvo sėkmingai suburti į UAB „Precizika-MET SC“ – kolektyvą, turintį reikiamų mokslinių teorinių ir praktinių žinių saulės elementams gaminti. Suburti palankiu metu, kai pasaulyje dideliais tempais statomos fotoelektros

jėgainės. Įmonės planuose numatyta dar šiemet įrengti saulės modulių surinkimo gamybos liniją, plėsti ir saulės elementų gamybą. Pasiekus visą gamybos pajėgumą, kasmet bus gaminama 1 milijonas saulės elementų.

Algirdui Saudargui įmonę aprodė UAB „Precizika MET-SC“ valdybos pirmininkas dr. Algimantas Barakauskas, VšĮ „Perspektyvių technologijų taikomųjų tyrimų instituto“ direktorius prof. Algirdas Galdikas, generalinis direktorius Darius Janušonis. Ilgame pokalbyje buvo aptartos įmonės problemos, mokslo ir verslo ryšiai.

Dr. Algimantas Barakauskas papasakojo, kad įmonėje pavyko įdiegti kai kuriuos naujausius, pasaulinėje praktikoje ligi šiol netaikytus technologinius sprendimus. Pasinaudojus Lietuvoje išplėtotos lazerių pramonės galimybėmis, silicio plokštelės galima apdoroti pigiau ir greičiau. Jis pažymėjo, kad įmonėje saulės elementai bus gaminami taikant savaiminio formavimosi principą, kuris leis atsakyti kai kurių brangių proce-

Ilgno Šulinsko nuotrauka

Šveicarija. Šalia greitkelio driekiasi saulės baterijų juosta

sų, pavyzdžiui, fotolitografijos, ir taip sumažinti gamybos sąnaudas. Savaiminio formavimosi principais galima suformuoti sudėtingas ir plokštumines, ir erdvines struktūras, padedančias pasiekti aukštas saulės elementų charakteristikas.

Prof. Algirdas Galdikas pažymėjo, kad šiuo metu įmonės industrinėje fotoelektros laboratorijoje saulės elementų efektyvumas pasiekia 18 %. Tai labai geras rezultatas. Pasaulinėje rinkoje 17 % efektyvumo saulės elementai vertinami „gerai“, o 17,5 % – „labai gerai“. Teoriškai silicio saulės elementas gali pasiekti 32 % efektyvumą, bet būtų puiiku pasiekti nors 20 %. Ieškoma ir kitų medžiagų, galinčių būti fotoelektriniai keitikliais, tiriami ne tik puslaidininkių savybes turintys cheminiai elementai, bet ir organinės medžiagos.

JUNGIAMASI BENDRAM TIKSLUI

„Precizika-MET SC“ nėra vienintelė įmonė, tirianti ar gaminanti saulės elementus. Net septyniolika verslo įmonių ir mokslo įstaigų 2009 metų rugsėjo 29 dieną susibūrė į Fotoelektros technologijų ir verslo asociaciją, kurios strateginis tikslas yra sukurti Lietuvoje fotoelektros technologijų pramonę, kuri gamins didelę pridėtinę vertę turinčius produktus ir taps konkurencingu aukštųjų technologijų verslo sektoriumi.

Asociacijos prezidentas prof. Simas Ramutis Petrikis „Apžvalgai“ papasakojo, kad asociacijai priklausančių įmonių grupė „BOD Group“, „Baltic Solar Solutions“ ir „Baltic Solar Energy“ jau projektuoja didelę gamyklą Vilniuje, gaminsiančią per metus apie 120 MW

galios saulės elementų ir modulių. Įmonė „ViaSolis“ Alytuje statys saulės modulių gamyklą (60 MW galios per metus). Šios gamyklos gamybai naudos užsienio šalyse išrastas technologijas. Abu keliai –savų technologijų kūrimas ir jų pirkimas – turi privalumų ir trūkumų, tačiau įvairovė yra geras požymis. Šiauliuose rengiamasi statyti silicio gamybos įmonę, iš Anykščių smėlio gaminsiančią gryną silicį. Visagine įrengta skystųjų stiklų, reikalingų saulės elementų gamyboje, laboratorija.

Nemažą reikšmę taip pat turi tai, kad Lietuvos mokslininkai ir verslininkai dalyvauja Europos fotoelektros technologijų platformos veikloje, jungiančioje ir koordinuojančioje visų Europos Sąjungos šalių mokslinius tyrimus fotoelektros plėtros srityje. 2006 metais įkurta Nacionalinė fotoelektros technologijų platforma, kurios nariais tapo dešimt verslo įmonių ir mokslo įstaigų. Platformos tarybai vadovauja Arvydas Aperavičius. Strateginių tyrimų plane numatytos dvi kryptys: pirmoji – saulės elementų su siliciu pramoninių technologijų plėtra, antroji – ateities fotoelektros technologijų plėtra.

FOTOELEKTROS TECHNOLOGIJOS IR MOKSLAS

Aukštosiomis technologijomis grindžiamas verslas gali būti konkurencingas tik tada, jei mokslininkai ir verslininkai dirba kartu, siekdami užtikrinti nuolatinę techninę gamybos pažangą. Fotoelektros srityje Lietuvos perspektyvos yra geros – turime stiprių medžiagotyros mokslų srities tyrėjų,

nemažas patyrimas puslaidininkių fizikoje. Tačiau organizacine ir ypač konkretaus rezultato siekimo prasme padėtis nėra gera, nes tyrėjai dirba „išsisklaidžiusiose temose“. Tikėtasi, kad šią visam Lietuvos mokslui aktualią problemą gali išspręsti integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų (slėnių) sukūrimas. Pažvelgus į „Saulėtekio slėnio“, kurio tematika glaudžiai susijusi su medžiagotyra, kūrimo eigą, tampa aišku, kad jame labiau rengiamasi spręsti akademinio nei tiriamojo mokslo problemas. Fotoelektros technologijų plėtojimas „Saulėtekio slėnyje“ netgi nelabai pritaptų, nes tai jau ne inovatyvi naujovė, o artimiausiais metais tapsianti galinga pramonės šaka, maždaug 2016 metais galėsianti eksportuoti 1,4–1,6 mlrd. Lt vertės gaminių, suteiksianti apie 500 darbo vietų aukštųjų technologijų specialistams ir 2000 darbo vietų fotoelektros versle. Tačiau mokslo tyrimai šiai pramonės šakai reikalingi kaip oras – stabtelėjimas, ieškant naujovių, gresia atsilikimu. Todėl Fotoelektros technologijų ir verslo asociacija siūlo Vismaliukuose, šalia „Saulėtekio slėnio“ esančioje teritorijoje, pradėti kurti verslo, pramoninių tyrimų, technologijų, testavimų ir bandymų, bandomosios gamybos zoną. Šiuo metu reikia valstybės ir ES fondų paramos, ateityje aukštųjų technologijų verslas sugebės mokslą finansuoti ir pats.

Ar pajėgs Lietuvos fotoelektros technologijų mokslininkai ir verslininkai varžytis pasaulio rinkose? Tai yra didžiulis iššūkis Lietuvos mokslui ir gamybai. ■

„NORD STREAM“ DUJOTIEKIO STATYBOS – NEMATOMOJI PUSĖ

Gytis ŽAKEVIČIUS, The - Thanh NGUYEN

Ne taip seniai Lietuvą sukrėtė keletas įvykių, susijusių su gamtinėmis dujomis. Didžiulio tarptautinio dėmesio susilaukė Baltarusijos ir Rusijos konfliktas, nuo kurio nukentėjo ne tik šios šalys, bet ir kitos Europos valstybės, tarp jų ir Lietuva. Rusijai pareikalavus sumokėti skolą už įsisavintas dujas, Baltarusija pareikalavo, kad Rusija sumokėtų mokesčius Baltarusijai už dujų tranzitą. Rusijos reakcija buvo neadekvati – dujų tiekimas Baltarusijai buvo sumažintas, o kadangi Baltarusija yra tranzitinė dujų šalis, iš kurios dujas gauna ir Lietuva, – tai peraugo į stambaus masto tarpvalstybinį konfliktą.

Gamtinės dujos Lietuvoje ir vėl pa-brango. Šį kartą kainų augimo tempas yra įspūdingas – apie 18 %. Vidutiniškai tiek nuo liepos 1 dienos daugiau turės mokėti skirtingų tarifų grupių gamtinių dujų vartotojai. Analitikai teigia, kad ir tai net nėra gamtinių dujų kainų lubos.

„Nord Stream“ projekte, jungiančiame Rusijos uostą Vyborgą su Vokietijos miestu Greifswaldu, pradėti pirmieji darbai. Ilgus metus šis projektas buvo diskusijų objektas. Dujotiekis, kuris tiesiogiai jungs Rusiją su Vokietija ir išvengs tokių tranzitinių valstybių kaip Latvija, Lietuva, Baltarusija ir Lenkija, turėtų pradėti tiekti dujas Vakarų Europai jau 2011 m. pabaigoje.

Ar egzistuoja sąsajų tarp išvardytų įvykių? O gal tai tik įvykiai iš tos pačios srities, tačiau neturintys nieko bendro?

KONFLIKTAS TARP RUSIJOS IR BALTARUSIJOS

Rusų monopolininkas „Gazpromas“ šių metų birželio 21 d. prezidento Dmitrijaus Medvedevo pavedimu sumažino dujų tiekimą Baltarusijai 60 %. Pagrindinė priežastis buvo ta, kad Baltarusijos skola už dujas išaugo iki 192 mln. JAV dolerių. Minskas iš pradžių tvirtino, kad „Gazpromas“ išsiskolinimas Baltarusijai už tranzitą siekia 260 mln.

JAV dolerių. „Gazpromas“ atstovai skolą pripažįsta, bet priduria, kad ji susidarė ne dėl jų kaltės, o dėl Baltarusijos nenoro pasirašyti dujų gavimo protokolą. Birželio 22 d. Baltarusijos prezidentas Aleksandras Lukašenka pagrasino, kad nutrauks dujų tranzitą per Baltarusiją į Vakarų Rusijos prezidentas D. Medvedevas į tai reagavo pareiškimu, kad „Gazpromas“ sumažins dujų tiekimą Baltarusijai iki 85 %. Rusija yra ne kartą kreipusis į Baltarusiją dėl skolos už dujas susidarymo, tačiau dujotiekis buvo užsuktas tik kartą – 2004 m. vasarį. Tada Baltarusija, o kartu ir visa Europa dujų iš šio vamzdžio negavo apie parą. Panašus konfliktas buvo nutikęs ir 2010 m. sausį, kai dėl konflikto tarp Rusijos ir Ukrainos didžioji dalis Europos viduržiemį liko be dujų tiekimo. Tačiau birželio mėnuo – tai ne žiemos speiguose paskendęs vasaris, o ir Baltarusijos prezidentas teigia visgi suradęs galimybę „iš draugų“ pasiskolinti reikiamą pinigų sumą. Tad nors Lietuvai tiekimas ir buvo sumažintas, tačiau dujų stygius nebuvo juntamas.

LIETUVOS VEIKLOS PLANAS KONFLIKTO METU

Nors dujų tiekimas ir buvo sumažėjęs, tačiau Lietuvą vis dėlto pasiekdavo tranzitinės dujos, nors ir limituotai. Tačiau situacija galėjo tapti nekontroliuojama ir dujų tiekimas Baltarusijai galėjo būti visiškai atjungtas. Kad Lietuva neliktų be gamtinių dujų, buvo paruoštas atsarginis planas – būtų atidaryta jungtis su Latvija. Kaip skelbia ekspertai, Rusijai sumažinus tranzitinių dujų kiekį iki 15–20 %, Lietuvai būtų tekę bet kokių atveju atidaryti jungtį su Latvija ir dėl saugumo – tam, kad dujinė technika ir įrenginiai nenukentėtų. Tiesa, 2004 m. kai dėl panašaus konflikto buvo uždarytas tiekimas per Baltarusiją, Lietuva per Latviją sugebėjo patenkinti tik 40 % gamtinių dujų poreikio. Pasak „Lietuvos dujų“ generalinio direktoriaus Viktoro Valentukevičiaus, nutrauktas ▶

Jungtis su Lenkija Lietuvai garantuotų ir jungtį su Vakarų Europa

tiekimas per Baltarusiją ir nepakankamas tiekimas iš Latvijos sukeltų ir Lietuvos Vyriausybės reakciją – būtų sumažintas, o gal net visiškai nutrauktas dujų tiekimas tranzitu į Kaliningrado sritį. Ekonomiškai vertinant situaciją, reikia pažymėti, kad nutrauktas dujų tiekimas Kaliningradui turėtų didelių pasekmių, nes ten dujos yra naudojamos elektros energijai išgauti, o be elektros Karaliaučiuje sustotų ir visa pramonė. Tad teoriškai sunku įsivaizduoti, kad Lietuvai kada nors būtų nutrauktas dujų tiekimas. Tačiau yra vienas bet. Rusija planuoja iki 2015 m. pasistatyti atominę elektrinę Kaliningrado srityje. Tokiu būdu Rusija ne tik aprūpintų Karaliaučių elektros energija, bet ir taptų visiškai nepriklausoma Kaliningrado atveju nuo tokių tranzitinių valstybių kaip Baltarusija, Lietuva ar Latvija. Į klausimą – o kaip gi Rusija planuoja aprūpinti dujomis Vakarų Europą, – atsakymas jau yra paruoštas – „Nord Stream“ dujotiekis Baltijos jūros dugnu.

Rusija ne tik stiprina monopolisto padėtį, bet ir tampa vis labiau nepriklausoma. Įgyvendinus šiuos du projektus, dujų tranzitinės šalys taps nebe tranzitinės, o dialogas su Maskva dėl dujų kainų gali peraugti į monologą ir vienpusišką sąlygų primetimą.

NAUJOS STATYBOS LIETUVOJE

Vykstant tokiems tarptautiniams konfliktams ir esant tokiai Rusijos energetinei politikai, Lietuvoje vis labiau girdima suskystintų dujų terminalo tema. Energetikos ministerija teigia, kad šis objektas Lietuvoje galėtų būti pastatytas iki 2013 m., o saugyklos pajėgumas siektų iki 5 mlrd. kubinių metrų dujų per metus. Šiuo metu vienintelė galima tokio terminalo vieta yra „Klaipėdos naftai“ priklausantis terminalas. Deja, iki šiol nėra nuspręsta dėl projekto finansavimo, yra ieškoma privačių investuotojų. Po susitikimo su JAV sekretore Hillary Clinton Lietuvos Vyriausybės Ministras Pirmininkas Andrius Kubilius vylėsi, kad Lietuva sulauks bendradarbiavimo ir paramos iš didelių JAV kompanijų suskystintų dujų terminalo statybos klausimu. Prisimenant, kad paskutinis Ministro Pirmininko vizitas JAV padėjo į Lietuvą privilioti tokią stambią kompaniją kaip IMB, yra daug šansų, kad amerikietiško kapitalo įmonė prisijungs

Lietuvoje vis labiau girdima suskystintų dujų terminalo tema

prie dujų terminalo statybos Lietuvoje ir taip paspartins šį projektą.

Dujų terminalas reikštų, kad Lietuva pagerintų savo energetinę infrastruktūrą ir galėtų atsigabenti dujų laivais iš bet kurios pasaulio vietos. Tokia gamtinių dujų importo galimybė sukurtų konkurenciją „Gazpromui“. Atsiradęs naujas tiekėjas sugriautų dujų kainos diktatą iš Rusijos, kas padėtų sumažinti ir rusiškų dujų kainas. Šiuo metu suskystintų dujų kainos yra beveik perpus mažesnės nei gamtinių dujų iš Rusijos. Tačiau toks projektas, Vyriausybės skaičiavimais, atsieitų 1,5 mlrd. litų.

Reikia paminėti, kad didžiulį susidomėjimą šiuo projektu parodė Baltarusija. Ši kaimyninė valstybė yra visiškai priklausoma nuo gamtinių dujų, nes net 95 % energijos yra išgaunama iš rusiškų dujų ir per metus jų suvartojama apie 21 mlrd. kubinių metrų. Baltarusiai rimtai svarsto galimybę importuoti suskystintas dujas iš būsimo terminalo

Lietuvoje ir gali finansiškai prisidėti prie šio projekto. Lietuva, matydama galimą bendradarbiavimą su Baltarusija, kelia klausimą dėl baltarusių noro statyti atominę elektrinę prie Lietuvos sienos ir išreiškia viltį, kad abiem pusėms pavyks surasti kompromisą.

Kitas Lietuvos Vyriausybės projektas yra dujotiekis tarp Lenkijos ir Lietuvos tiesimas. Rusijos ir Baltarusijos konflikto kontekste Lietuvą iš Europos Sąjungos pasiekė gera žinia. Europos energetikos komisaras Gunteris Oettingeris pažadėjo, kad ES finansiškai prisidės prie minėto Lenkijos–Lietuvos projekto. Tai kol kas yra tik solidarumo gestas, parodantis, kad ES ne vis vien Lietuvos ir Lenkijos energetiniai reikalai. Pats dujotiekis sujungtų Lietuvą su Lenkija, ir tada atsirastų galimybė būsimo suskystino dujų terminalo dujas tiekti ne tik Baltarusijai, bet ir Lenkijai. Be to, jungtis su Lenkija Lietuvai garantuotų ir jungtį su Vakarų Europa.

Turint galvoje tai, kad dujų tiekimas yra įmanomas į abi puses, t. y. ne tik į Vakarų, bet ir į Rytus, mes nebūtu- me energetine sala Europoje. Reikia paminėti, kad šį projektą ypač remia europarlamentaras Algirdas Saudar- gas. Vis dėlto pagrindinė šio projekto problema išlieka finansavimas. Nors tai ir būtų nacionalinės svarbos objektas, tačiau ekonomiškai žiūrint, jis bent jau artimiausiu metu neatsipirktų. Akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ generalinis direktorius V. Valentukevičius teigė, kad įmonė galėtų vykdyti net labai techniškai sudėtingus darbus, tačiau ji neturinti galimybių prisiimti milijardinių įsipareigojimų dujotiekiui tiesti. Kaip galima alternatyva dujotiekiui finansuoti yra įvardytas netiesioginis kredito paėmimas iš vartotojų. Šio finansavimo principas yra labai paprastas: AB „Lietuvos dujos“ gauna reikiamą pinigų sumą iš bankų ar tarptautinių finansinių organizacijų dujotiekiui tiesti. Esant dujotiekio tranzitui, „Lietuvos dujos“ dirbtinai sukulia dujų kainas vartotojams, o iš viršpelnio yra gražinama skola su palūkanomis bankams, vėliau kainos yra stabilizuojamos, t. y. mažinamos iki realių. Tačiau šis planas tik iš pirmo žvilgsnio atrodo paprastas, nes nėra atsižvelgiam į tokius aspektus: 1) reikia, kad prie šio projekto prisidėtų tiek Lenkija, tiek Latvija, 2) labai maža tikimybė gauti tokį didžiulį kreditą iš finansinių institucijų, 3) teisiniai kainų reguliavimo klausimai, 4) ar krizės išvarginti Lietuvos žmonės yra pasirengę mokėti daugiau už dujas – ir tas „daugiau“ nėra tik keletas centų už m³, 5) tokio masto tarptautinis projektas yra tiek teisiškai, tiek ekonomiškai labai kompleksiškas, įtraukiantis skirtingas valstybes, institucijas ir investuotojus. Tad kyla klausimas, ar toks finansavimo planas nėra tiesiog pasmerktas žlugti...

Apibendrinant galima teigti, kad dujotiekis tarp Lietuvos ir Lenkijos – tai nacionalinės svarbos objektas ir jis turi būti įgyvendintas. Čia pat reikia pabrėžti, kad privatus verslas nėra pajėgus to padaryti, o tai reiškia, kad Vyriausybė turi surasti milijoninių išteklių ir tikėtis, kad ES ne tik žodžiais, bet ir darbais prisidės prie naujo dujotiekio tiesimo. Iš dabartinių perspektyvų žiūrint, susidaro įspūdis, kad dar negreit džiaugsimės dujotiekiu su Lenkija.

DABARTINĖS DUJŲ KAINOS IR ATEITIES PERSPEKTYVOS

Iš Rusijos atkeliaujančios gamtinės dujos vėl pabrango. Vien šių metų gegužės mėnesį dujos tapo apie 10 % brangesnės nei balandžio mėnesį. Lietuvos energetikos instituto duomenimis, balandį šilumos tiekėjai už dujų transportavimą mokėjo 1355 Lt už toną, o gegužės mėn. kainos jau siekė 1476 Lt / t. Prognozuojama, kad importuojamų dujų kainos iš Rusijos šilumos tiekėjams 2013 m. gali perkopti 1500 Lt / t ribą, 2019 – 1700 Lt / t ir 2027 – 2000 Lt / t.

Kiekvienais metais gamtinių dujų kainos yra peržiūrimos ir perskaičiuojamos du kartus. „Lietuvos dujų“ Strateginio vystymosi skyriaus viršininkas Saulius Bilys teigė, kad kainos augimą skatina euro kurso kritimas dolerio atžvilgiu, padidėję mokesčiai, bet pagrindine priežastimi buvo įvardytas naftos produktų kainos kilimas Rusijoje. Įmonės veiklos rezultatai taip pat nedžiuginantys – per pirmąjį šių metų pusmetį „Lietuvos dujos“ dėl kainų diferenciacijos surinko 9,39 mln. Lt mažiau, nei sumokėjo už importuotas dujas iš Rusijos.

KAIP SUSTABDYTI GAMTINIŲ DUJŲ KAINOS AUGIMĄ?

Tiek Europoje, tiek Lietuvoje vis didėja bioenergijos gamyba. Ši programa yra ypač skatinama ES, nes padeda kovoti su klimato kaita ir mažina energetinę priklausomybę nuo Rusijos. Tam taip pat didžiulės įtakos turi monopolistinis kainų diktatas iš Rusijos pusės. Lietuva yra įsipareigojusi padidinti atsinaujinančios energijos kiekį 23 % bendro energijos suvartojimo iki 2020 m. Kaip teigia šilumos tiekėjų asociacija, biokuras yra beveik perpus pigesnis už gamtinį ir kainuoja mažiau nei 700 Lt už toną. Pavyzdžiui, Švedijoje apie 80 % sunaudojamos šiluminės energijos yra pagaminama iš atsinaujinančių šaltinių. Biokuras yra pats pigiausias būdas iš visų atsinaujinančių šaltinių, nes vėjo jėgainės ir saulės baterijos reikalauja didžiulių investicijų, todėl atsiperka ne taip greitai. Biokuro paruošimas taip pat sumažintų ir nedarbo lygį Lietuvoje. Yra apskaičiuota, kad norint pagaminti vieną teravatvalandę energijos iš biomasės prireiktų apie 1000 darbo vietų. Reikėtų ne tik paprastų darbuotojų, bet ir specialistų, kurie atliktų mokslinius tyrimus

ir eksperimentus efektyvumui didinti, ir t. t. Tiesa, Lietuvai niekaip nepavyktų vien biokuru išgauti reikiamo energijos kiekio – vis tiek tektų importuoti gamtines dujas iš Rusijos, tačiau tai padėtų stipriai sumažinti šiuo metu galiojančius gamtinių dujų tarifus. Kita vertus, šalies ūkio perorientavimas į biokuro gamybą turėtų ir neigiamų padarinių – būtų kertami miškai, o valstybei tektų subsidijomis skatinti ūkininkus, kad šie augintų biokurui reikalingas agrokultūras. Vis dėlto vienareikšmiškai galima teigti, kad tuomet stipriai sumažintume energetinę priklausomybę nuo Rusijos, kas darytų įtaką gamtinių dujų kainų mažėjimui.

Zvelgiant analitiškai į būsimas rusiškų gamtinių dujų kainas, galima teigti, kad rusai jas ne tik didins, bet tai darys dar neregėtu mastu. Pagrindinė to priežastis – dujotiekio „Nord Stream“ tiesimas Baltijos jūros dugnu. Šis dujotiekis tiesiogiai sujungs Rusiją su Vokietija. Lietuvai tai reikš ir pajamų netektį, kurias Lietuva gauna iš Rusijos už dujų tranzitą.

Kitas svarbus veiksnys yra tai, kad šiuo metu Rusija negali milžinišku tempu didinti dujų kainas. Taip, dujų kainos yra nuolat didinamos, tačiau ne tokiu mastu, kaip patys rusai to norėtų. Tiesiog, jei Lietuva nebeišgalėtų susimokėti už dujas, prasidėtų konfliktas, ir Lietuvos atsakomasis žingsnis galėtų būti dujų tranzito į Kaliningradą ir į Vakarų Europą nutraukimas. Panaši padėtis yra susidariusi tarp Baltarusijos ir Rusijos. Tiesa ta, kad dujotiekis „Nord Stream“ atims net ir šį menką privalumą diskusijoje su Rusija dėl dujų kainų. O nauja atominė elektrinė pavers Kaliningrado sritį nepriklausomą nuo tų pačių gamtinių dujų. Tad rusai visais įmanomais būdais stiprina savo monopolinę poziciją. Galima teigti, kad kai šie du projektai bus baigti, importuojamų dujų kaina šoktels dar į neregėtą aukštumą.

„NORD STREAM“ DUJOTIEKIS – DEŠIMTMEČIO PROJEKTAS

„Nord Stream“ būtų dujotiekis, Baltijos jūros dugne jungiantis Rusijos uostą Vyborgą su Vokietijos miestu Greifswaldu. Projekto darbai prasidėjo šių metų balandžio 9 d. ir tęsis iki 2011 m. pabaigos. Bendras dujotiekio ilgis bus 1224 km ir jis bus vienas didžiausių tokio tipo dujotiekių pasaulyje. Planuo-

jama, kad dujotiekis susidės iš dviejų lygiagrečių vamzdžių. Pirmoji dujotiekio šaka dujų tiekimą pradės 2011 m. pabaigoje ir galės transportuoti daugiau kaip 27,5 milijardus m³ dujų. Po antrosios dujotiekio linijos atidarymo bendras „Nord Stream“ dujotiekio pajėgumas išaugs iki 55 milijardų m³. Teigiama, kad šis dujotiekis tenkins apie 11 % visos Europos energetinio poreikio ir aprūpins apie 26 milijonus privačių namų ūkių dujomis Vokietijoje, Prancūzijoje, Belgijoje, Olandijoje ir Anglijoje. Bendra projekto kaina – 7,4 milijardai eurų, o pats projektas yra finansuojamas tokių kompanijų kaip „Gazpromas“ (Rusija), „Ruhrgas AG“, „BASF – Wintershall“ (abi iš Vokietijos), „GDF Suez“ (Prancūzija) ir „E.On Gasunie“ (Olandija). ■

Pakalbinome projekto statybose dalyvaujančio koncerno „E.On Ruhrgas AG“ atstovą **Adrianą SCHAFFRANIETĄ**.

Koks yra pagrindinis „Nord Stream“ projekto tikslas?

Mūsų koncernas „E.On Ruhrgas AG“ džiaugiasi galėdamas prisidėti prie „Nord Stream“ dujotiekio statybos ir taip pagerinti gamtinių dujų tiekimą iš Rusijos į Vakarų Europą. Neveltui ES Komisija pavadino tai vienu iš svarbiausių projektų ES energetinėje politikoje, nes tai padės padidinti dujų tiekimo įvairovę ir suteiks daugiau garantijų dėl stabilaus tiekimo vartotojui Europoje.

ES energetinis tinklas yra gerai išplėtotas ir Europą pasiekia gamtinės dujos iš Rusijos. Kokios priežastys lėmė, kad būtų statomas papildomas dujotiekis?

Idėja statyti „Nord Stream“ dujotiekį atsirado 2005 m., kai tarp Rusijos ir Ukrainos buvo kilęs konfliktas dėl dujų kainos ir tiekimo į ES. Nors konfliktas ir buvo išspręstas, tačiau Europa kurį laiką buvo likusi be dujų tiekimo. Naujas dujotiekis padės išvengti panašių situacijų ateityje ir garantuos tiesioginį tiekimą tarp Rusijos ir ES. ■

C. WEBER: Tarp Vokietijos ir Rusijos po „Nord Stream“ projekto atsiras didesnė priklausomybė

„Apžvalga“ pakalbino ir nepriklausomą ekspertą, Duisburgo- Eseno universiteto energetinės ekonomikos profesorį **Christophą WEBERĮ**.

Christophas Weberis sakė: „Tarp Vokietijos ir Rusijos po „Nord Stream“ projekto atsiras didesnė priklausomybė, tačiau abi šalys bus vienodai priklausomos viena nuo kitos. Vokietijos tikslas – tiesiogiai ir be tarpininkų pirkti dujas ir patenkinti savo dujų poreikį. Rusijos tikslas – kuo daugiau eksportuoti dujų ir tai daryt kaip įmanoma pelningiau“. Profesoriaus nuomone, būti priklausomam nuo kažko šiandieninėje globalioje ekonomikoje nebūtinai reiškia kažką blogą, kaip pavyzdį jis įvardija Kiniją, kuri yra stipriai priklausoma nuo daugelio valstybių rinkų. Kalbėdamas apie tokias tranzitines šalis kaip Lenkija, Baltarusija, Lietuva ir Latvija, jis konstatavo, kad šios šalys, be abejonės, nebesurinks mokesčių už tranzitą, tačiau čia pat pažymėjo nemanantis, kad Rusija pasikeitusią situaciją bandys išnaudoti milžinišku tempu didindama dujų kainas. Tam, anot profesoriaus, trukdytų pastaraisiais metais pagerėjęs Lietuvos ir Rusijos dialogas ir daugelis bendrų interesų ir tikslų. Be to, Rusija yra suinteresuota įgyvendinti ilgalaikes strategijas, o trumpalaikių strategijų vykdymas sukeltų Rusijai daugybę konsekvencijų iš ES pusės. Kaip galimą išeitį iš susidariusios padėties Lietuvai, profesorius pateikė du variantus: 1) su Rusija dėl dujų importo pasirašyti tik ilgalaikes sutartis, kuriose būtų aiškiai nustatytos kainos; 2) suskystintas dujas gabenti laivais. Tai šiuo metu būtų ne tik pigesnis dujų tiekimo būdas, bet ir padėtų sumažinti priklausomybę nuo rusiškų dujų. Tokia strategija yra sėkmingai taikoma JAV. Amerikiečių mokslininkų skaičiavimais, naudojant tik laivais tiekiamas suskystintas dujas

Nuotrauka iš asmeninio archyvo

C. Weberis

– dar 20–30 m. Amerikai neprireiktų dujotiekiais tiekiamų gamtinių dujų.

Nors ir Vokietijos ekspertas nemano, kad Rusija tiekiamų dujų kainų reguliavimą galėtų panaudoti politiniams ar ekonominiams tikslams pasiekti, tačiau tokia galimybė išlieka reali. Straipsnyje pateiktos strategijos nėra panacėja, tačiau reikia nenusigręžti nuo galimos energetinės grėsmės, o strategiškai žvelgti į priekį. ■

Amerikiečių mokslininkų skaičiavimais, naudojant tik laivais tiekiamas suskystintas dujas – dar 20–30 m. Amerikai neprireiktų dujotiekiais tiekiamų gamtinių dujų

Ūkio viceministras M. PETRAUSKAS: Renovacija juda visu tempu

Kalbino Jonas BENIUŠIS

„Apžvalga“ Ūkio ministerijos klausė – kaip sekasi renovuoti švietimo įstaigas? Į klausimus maloniai sutikęs atsakyti ūkio viceministras **Mindaugas PETRAUSKAS** teigė, kad sutaupytos lėšos leidžia renovuoti daugiau objektų, todėl į tai yra sutelktas ir ministerijos, ir Lietuvos verslo paramos agentūros (LVPA) dėmesys.

Viceministre, tai kokie būtent darbai yra atliekami renovuojant švietimo įstaigas?

Pagal projektų finansavimo sąlygų aprašus finansuojamos švietimo įstaigų pastatų išorinių atitvarų, pavyzdžiui, langų, lauko durų, stogo, išorinių sienų remonto ar rekonstravimo veiklos, taip pat pastatų energetikos sistemų, tarkime, šildymo modernizavimas arba rekonstravimas. Tai atlikus, pagerinamos pastatų energetinės charakteristikos. Natūralu, kad šilumos sunaudojimo mažinimas yra mūsų pagrindinis tikslas. Na, o kiekvienos švietimo įstaigos renovavimo atveju tikslus darbų paketas nustatomas atlikus energijos vartojimo auditą. Taigi, yra analizuojami poreikiai ir atidžiai planuojama, ką

kada ir už kiek daryti.

Kaip atrenkamos švietimo įstaigos, kurios bus renovuojamos? Ūkio ministerija 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu administruoja tris priemones, pagal kurias gali būti renovuojamos švietimo įstaigos. Tai gal kiek painūs pavadinimai, tačiau jie turi būti žinomi tiksliai. Pirmiausia tai „Viešosios paskirties pastatų renovavimas nacionaliniu lygiu“, antra – „Viešosios paskirties pastatų renovavimas regioniniu lygiu“, ir trečioji priemonė – tai „Viešosios paskirties pastatų renovavimo projektai, atitinkantys BPD 1.2 priemonės naudos ir kokybės vertinimo kriterijus“. Pastaroji priemonė skirta finansuoti tik 21 projektą, kuriems finansuoti neužteko lėšų pagal ankstesnę priemonę „Energinis tiekimo stabilumo, prieinamumo ir didesnio energetikos efektyvumo užtikrinimas“.

Kadangi priemonės skirtingos, skirtinga ir renovotinių objektų atranka. Tarkime, pagal pirmąją priemonę „Viešosios paskirties pastatų renovavimas nacionaliniu lygiu“ renovotinas švietimo įstaigas atrinko ir Ūkio ministerijai valstybės

Rimvido Stankevičiaus nuotrauka

M. Petrauskas

projektų sąrašams sudaryti pateikė Švietimo ir mokslo ministerija. Pagal antrąją mano minėtą priemonę finansuojamų projektų sąrašus sudaro regionų plėtros tarybos, kurioms pasiūlymus dėl renovotinių objektų, įskaitant ir švietimo įstaigų pastatus, teikia savivaldybės. Apie trečiąją priemonę jau minėjau. Į projektų sąrašus įtrauktos švietimo įstaigos arba savivaldybės, jeigu jos ketina vykdyti švietimo įstaigų renovavimo projektus, teikia LVPA projektų paraišką. LVPA, įvertinusi paraišką, nustato tinkamas finansuoti išlaidas ir pasiūlo projektui įgyvendinti reikalingą finansavimo sumą. Atsižvelgdamas į LVPA pateiktą informaciją, ūkio ministras priima sprendimą dėl projektų finansavimo. Priėmus sprendimą dėl projekto finansavimo, su jo vykdytoju pasirašoma projekto finansavimo ir administravimo sutartis. Štai tokia yra visa veiksmų seka. Atkreipkite dėmesį, kad LVPA įvertinti projektus ir nustatyti reikalingo finansavimo sumą gali tik tuomet, kai projektų vykdytojai atlieka viešuosius pirkimus. Taigi, kuo greičiau švietimo įstaigos arba savivaldybės atlieka su projektu susijusių

Jurgitos Dranginytės nuotrauka

Renovuota Alytaus r. Miroslavo vidurinė mokykla atveria duris moksleiviams. Atidarymo juostelelę kerpa Alytaus r. sav. meras Algirdas Vrubliauskas ir Miroslavo vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotoja Zita Reipienė

darbų viešuosius pirkimus, tuo greičiau šiuos projektus įvertina LVPA ir skiriamas finansavimas jiems įgyvendinti. Reikalavimai atlikti viešuosius pirkimus nustatyti siekiant kuo sparčiau panaudoti ES struktūrinę paramą. Mes atsižvelgėme į Vyriausybės siūlymus ir į tai, kad sutaupyti lėšų laukia švietimo įstaigos, įtrauktos į rezervinį projektų sąrašą.

Kiek švietimo įstaigų buvo renovuota per ankstesnį ES programavimo laikotarpį ir kokie dabartiniai planai? 2004–2006 m. buvo įgyvendinti 55 švietimo įstaigų renovavimo projektai, kurių vertė – 77 milijonai litų. 2007–2013 m. laikotarpiu viešųjų pastatų renovacijai numatytas daug didesnis finansavimas. Tad suprantama, kad ir švietimo įstaigų bus renovuota gerokai daugiau. Dabar yra įgyvendinami 343 projektai, skirti švietimo įstaigoms atnaujinti. Be to, 40 švietimo įstaigų renovavimo projektų jau įgyvendinta. Taigi, galiu drąsiai teigti, kad renovacija juda visu tempu.

Ar visose švietimo įstaigose, kurias pradėtos renovuoti, darbai baigti iki mokslo metų pradžios? Kaip bus sprendžiama problema, jeigu dėl remonto darbų švietimo įstaigose nebus galima dirbti? Suprantu šią problemą. Tačiau turime žinoti ir tai, kad projekto įgyvendinimas ir įgyvendinimo trukmė priklauso nuo įvairių priežasčių. Projektai gali trukti ilgiau ir dėl pirkimų procedūrų eigos, ir dėl darbų sudėtingumo. Tam įtakos turi ir darbus vykdančių įmonių, projekto vykdytojo patirtis ir administraciniai gebėjimai. Užsitęsęs vieniems procesas,

DUOMENYS APIE ŠIUO METU ATNAUJINAMAS ŠVIETIMO ĮSTAIGAS

Apskritis	Paraiškos vnt.	Paraiškos mln. Lt	Projektų skaičius pagal įsakymus vnt.	Paramos suma pagal įsakymus mln. Lt	Sutartys vnt.	Sutarčių suma mln. Lt
Alytaus	27	42,68	23	35,92	21	33,39
Kauno	79	181,40	56	114,37	46	100,31
Klaipėdos	28	64,11	20	41,36	19	39,11
Marijampolės	22	43,59	15	31,90	13	27,66
Panevėžio	34	53,40	27	39,22	26	37,77
Šiaulių	28	62,90	21	39,23	19	33,62
Tauragės	7	11,24	5	5,75	4	5,35
Telšių	15	31,39	8	13,16	8	13,15
Utenos	14	33,89	13	28,43	8	19,64
Vilniaus	89	191,73	65	120,84	57	98,37
IŠ VISO:	343	716,32	253	470,18	221	408,37

Šaltinis: Ūkio ministerija

vėluoja ir kiti. Dalies projektų įgyvendinimo pabaiga grafike numatyta 2010 m. pabaiga ar 2011 m. Tokie projektai nebus baigti iki mokslo metų pradžios.

Ar matyti šviesa tunelio gale? Ar daug dar švietimo įstaigų laukia savo eilės renovavimo darbams?

Esu optimistas, ir visada tikiuosi geriausio. Dėl lėšų trūkumo į priemonės „Viešosios paskirties pastatų renovavimas nacionaliniu lygiu“ rezervinį švietimo įstaigų sąrašą buvo įtraukti 62 švietimo įstaigų renovavimo projektai, kurių vertė – 187,75 mln. litų. 16 projektų už 48 mln. litų šiuo metu, sutaupius lėšų, jau yra perkelta iš rezervinio į patvirtintus projektų sąrašus.

Pagal kitą priemonę – „Viešosios paskirties pastatų renovavimas re-

gioniniu lygiu“ – kai kurios regionų plėtros tarybos taip pat yra patvirtinusios rezervinius projektų sąrašus. Juose irgi yra keletas švietimo įstaigų renovavimo projektų. Na, o galimybė finansuoti tuose rezerviniuose sąrašuose esančius projektus priklauso nuo to, kiek sutaupoma lėšų įgyvendinant jau patvirtintus renovavimo projektus. Čia rimtai dirbuojasi tiek ministerija, tiek LVPA. Rezervų matome daug, o rinkos sąlygos tam palankios. Renovuoti dabar yra daug parankiau negu prieškriziniais metais – kainos rinkoje yra smarkiai sumažėjusios. Vadinasi, daugiau mokyklų, darželių ir kitokių visuomeninės paskirties objektų pagražės ir sutaupys lėšų šildymui.

Ačiū už pokalbį ir linkime sėkmės! ■

Aistės Račkutės nuotraukos

Renovuojama Kauno Martyno Mažvydo vidurinė mokykla

AR ĮSIGIJOTE SKLYPĄ MĖNULYJE?

Česlovas IŠKAUSKAS

Martynos Žilionytės fotomontažas

Spalį sukaks 43 metai, kai Jungtinės Tautos priėmė tarptautinį kodeksą, kuriame aptartas Mėnulio statusas nuosavybės prasme

Gal norite įsigyti sklypą Mėnulyje ar Marse?

Pasiūlymas tik iš pirmo žvilgsnio atrodo kvailokas, nes niekaip nesusijęs su mums žinomais kosmoso tyrimais. Bet neskubėkime numoti ranka: nekilnojamas turtas kitose planetose įgyja paklausą ir gali būti ekstravagantiška dovana jubiliejaus proga. Juo labiau kad sekant neseniai rodytu vienu meniniu filmu – Žemėje netrukus gali būti neįmanoma gyventi ir, kaip dabar tūkstančiai emigruoja iš Lietuvos, taip po gero pusšimčio metų mūsų vaikai galbūt ieškos ramybės kosmoso platybėse. Ne šiaip sau po jas jau dairosi vadinamieji „kosmoso turistai“, tiesa, patys turtingiausieji...

Žinoma, jūs jau nebūsate pirmi. Štai, kaip rašė prancūzų „Le Figaro“, vis daugiau keistuolių pareiškia savo teises į Mėnulio plotus. Dar 1980 m. toks amerikietis Dennisas Hope'as padavė pareiškimus privatizuoti visus Saulės sistemos dangaus kūnus, išskyrus, žinoma, Žemę ir Saulę. San Francisko žemės tarnyboje jis sėkmingai užregistravo nuosavybės liudijimą ir apie tai informavo Jungtines Tautas, JAV ir Sovietų Sąjungą. Paskui įkūrė kompaniją „The Lunar Embassy“ ir dabar sėkmingai prekiauja Mėnulio sklypais. Jis pasinaudojo tarptautinės teisės spraga, kad kosmosas negali priklausyti jokiai valstybei, tačiau joje nebuvo kalbama apie privačius asmenis. Taip jis „privatizavo“ dar 52 dangaus kūnus Saulės sistemoje.

Po to pasiskelbė stambiausiu žemvaldžiu visatoje ir ėmėsi realizuoti 100 futbolo aikščių dydžio sklypus kitose planetose po 100 dolerių už sklypą.

Bet šiuo metu pasaulyje yra daugiau kaip 2 milijonai žmonių, kuriems priklauso sklypai įvairiuose dangaus kūnuose. Kita Amerikos kompanija „Lunar Republic Society“ taip pat pardavinėja Mėnulio plotus. Pavyzdžiui, 4000 kv. metrų sklypą jūs galite įsigyti už kokius 30 eurų... Pigu? Beprotingai. Teigiama, kad nekilnojamas turtas labai atpigo per pasaulio (suprask – Žemės) ekonominę krizę...

Vien 2008 m. Mėnulio ir teritorijų kituose nežemiškuose objektuose Saulės sistemoje savininkais tapo daugiau nei 3,5 milijono žmonių – kone visa Lietuva, ir kiekvieną dieną šis skaičius didėja. Kol kas parduodama daugiau nei 300 milijonų sklypų matomoje Mėnulio pusėje, o parduota tik apie 3 %. Sklypų savininkais tapo daug žymybių: Amerikos prezidentai – Ronaldas Reaganas ir Jimmy Carteris, aktoriai ir muzikantai – Mickas Jaggeris, Johnas Travolta, Thomas Cruzas, populiarios Rusijos asmenybės: Aleksandras Rozenbaumas, Laima Vaikule, Jurijus Ševčukas, Jurijus Galcevas, Dimitrijus Nagijevs, Jurijus Stojanovas, Ilja Oleinikovas ir daug kitų. O pernai garsus Rusijos verslininkas, futbolo klubo „Chelsea“ savininkas Romanas Abramovičius savo mylimąją Darią Žukovą nusprendė pradžiuginti gana neįprasta dovana... Milijardierius jai nupirko 40 hektarų sklypą Mėnulyje. Dovaną verslininkas pirko iš kompanijos „The Lunar Embassy“, kuri prekiauja sklypais Mėnulyje. Šis neįprastas pirkinys milijardieriui atsiėjo vos 2 tūkst. dolerių (apie 5500 Lt).

Kaip teigia svetainė „CrunchGear.com“, sklypo koordinatės yra 20–24 laipsnių platumos ir 30–34 laipsnių ilgumos. Svarbu tai, kad sklypas yra toje Mėnulio dalyje, kuri yra matoma iš Žemės. Ko gero, R. Abramovičius per teleskopą panorės stebėti, kaip Mėnulyje laiką leidžia jo žmona...

Atrodo, kitų planetų įsisavinimo teisinė bazė yra jau seniai. Spalį sukaks 43 metai, kai Jungtinės Tautos priėmė tarptautinį kodeksą, kuriame aptartas Mėnulio statusas nuosavybės prasme. 1967 m. buvo užfiksuota, kad „visa kosminė erdvė, taip pat ir Mėnulis bei kiti dangaus kūnai, negali būti nacionalinio pasisavinimo objektais, nei skelbiant jų nepriklausomybę, nei užvaldant ar kitaip juos panaudojant, nei kitais būdais“.

Štai kodėl prieš trejus metus Tarptautinis kosminės teisės institutas (IISL) paskelbė oficialų perspėjimą, kad būtina parengti teisės aktus dėl pretenzijų užvaldyti Mėnulį ir kitus dangaus kūnus. Tiesa, daugelis šalių pasirašė arba ratifikavo minėtą 1967 m. priimtą tarptautinį kodeksą. Iki 2005-ųjų metų iš 178 Jungtinių Tautų narių 97-ios šalys šį kodeksą buvo ratifikavusios, o 27-ios tik pasirašiusios. Šį dokumentą ratifikavo ir Kinija, Prancūzija, Rusija, JAV, bet jo net nepasirašė Monakas, Kataras, Omanas.

1979 metais priimtas kitas tarptautinis susitarimas, kuris numatė Mėnulio įsisavinimo principus. Jį ratifikavo tik 11 šalių, o pasirašė penkios, pavyzdžiui, Prancūzija ir Indija. O štai JAV, Kinija, Rusija ir Japonija, kurios turi galingas kosmines technologijas, vengia pritarti šiam dokumentui.

Nors Mėnulio, kaip ir viso kosmoso, tyrinėjimo pirmeiviai yra sovietiniai mokslininkai, tačiau netrukus šių iniciatyvą iš jų paveržė amerikiečiai. Du Amerikos astronautai 1969-ųjų liepą pirmą kartą išsilaipino Mėnulio paviršiuje ir paliko jo dulkėse ne tik įspausas žmogaus pėdas, bet ir Amerikos vėliavą, tarsį tuo pareikšdami, kad tai – Amerikos teritorija. Nuo to laiko Mėnulyje buvo nusileidę 12 astronautų.

Žinoma, tai nereiškia, kad vienos JAV pasisavins visas Mėnulio teritorijas. Kol kas tai visos žmonijos tyrinėjimų ir nuosavybės įsigijimo laukas. Bet štai Nacionalinė Amerikos kosmoso agentūra (NASA) iki 2020 metų vėl planuoja grįžti į šią planetą ir per ketverius metus joje įkurti nuolatinę bazę. Taip Mėnulis taps orbitiniu viešbučiu ar pilotuojamų skrydžių į kitas planetas tarpiniu punktu.

Susidomėjote? Tada jūs tikrai paveiktas stojusios Mėnulio pilnaties, pereinančios į kitą fazę – delčią, arba, kaip sakoma liaudyje, tikriausiai „nukritote iš mėnulio“... ■

VALSTYBĖS ŠVENTĖS – TARP NEBŪTIES IR RENESANSO

Julius PANKA

Kestučio D. Rimkevičiaus nuotrauka

Jau antrus metus liepos 6 d. sutartu laiku visame pasaulyje lietuviai vieningai giedoja valstybės himną. Pasirodo, ir švęsti mokame, ir patriotiškumo dvasia mums ne svetima.

Šįmet minėjome Žalgirio mūšio 600-ąsias metines. 1930-aisiais Lietuvoje buvo minimos 500-osios Vytauto Didžiojo mirties ir neįvykusio karūnavimo metinės. Palyginkime šiuos jubiliejus keletu aspektų: istorinis kontekstas, valstybinis šventės charakteris, visuomenės požiūris ir dalyvavimas šventėje. Taip pat norėtųsi apibendrinti, kokį poveikį ir atgarsį ši šventė turėjo Lietuvoje ir už jos ribų.

Pradėkime nuo Vytauto Didžiojo mirties metinių, minėtų 1930 metais. Lietuvos Vyriausybė švęsdama šią šventę turėjo keletą svarbių tikslų. Vienas iš tikslų buvo dar kartą priminti pasauliui ir lietuvių tautai apie Vilnių – klastingai nuo Lietuvos atplėštą sostinę. Tam tikslui labai tiko Vytauto Didžiojo pavyzdys. Vytautas – Lietuvos didysis kunigaikštis – buvo ne tik lygus Lenkijos karaliui, bet ir pranašesnis už jį. Visuomenei buvo plačiai pateiktas istorijoje minimas faktas, kad vykstant Žalgirio mūšiui, kai Vytautas vedė jungtinę LDK ir Lenkijos ka-

riuomenę į mūšį ir pats kovėsi, Jogaila lindėjo atokiau stovinčioje palapinėje ir meldėsi. Aišku, malda tikrai niekada niekam netrukdo ir melstis yra kilnus užsiėmimas, tačiau mūšio metu valdovui labiau pritinka kitokia veikla. Tokių faktų garsinimas turėjo tautai nuolat priminti, kad nors Lietuva, palyginti su Lenkija, XX a. pradžioje buvo silpna ir maža, bet būta laikų, kai viskas buvo atvirkščiai. Tuomečiai valstybės ideologai, minėdami šią sukaktį, akcentavo ne Vytauto Didžiojo mirties faktą, bet labiausiai atkreipė dėmesį į taip ir neįvykusį jo karūnavimą.

1430 metais Vytautas Didysis turėjo būti vainikuotas Lietuvos karaliumi, tad Šventosios Romos imperijos imperatorius išsiuntė karūną į Lietuvą. Į karūnavimo šventės iškilmes buvo sukviesta daug garbingų svečių, galima sakyti didelė dalis tuometės Europos grietinėlės. Vytautas ir daugelis Lietuvos bajorų labai laukė karūnos, nes ji ne tik būtų suteikusi papildomos pagarbos didžiajam kunigaikščiui, bet ir daugiau suverenumo Lietuvos

Didžiajai Kunigaikštystei, suvaržytai Krėvos unijos ryšiais. Išsipildyti šiam valdovo norui nebuvo lemta, karūna buvo sulaukta Lenkijos pasienyje ir laiku nepasiekė Lietuvos. Svečiai išsivažinėjo, Vytautas vis dar laukė karūnos, tačiau belaukdamas sunkiai susirgo ir netrukus mirė.

Kadangi tarpukariu didžiausias Lietuvos priešas buvo Lenkija, istoriniai faktai apie kliūtis Vytautui Didžiajam karūnotis buvo labai naudingi bendrai tautos nuotakai palaikyti. Šiais laikais, kai labai madingas perdėtas politinis korektiškumas, dažnas pasakytų, kad tai dirbtinas priešo įvaizdžio kūrimas, istorinių faktų pritempinėjimas, net tautinės nesantaikos kurstymas ir t. t. Vis dėlto negalima dabartinių standartų ir požiūrio taikyti istorijai. Tuometis Lietuvos vyriausybės „priešo įvaizdžio stiprinimas“ turėjo daug naudingų aspektų. Tai telkė tautą, skatino nepamiršti sostinės, taip pat turėjo didelės reikšmės okupuotos Pietryčių Lietuvos lietuviams. Jie, lietuviškoje spaudoje skaitydami gana agresyvią „Kauno Lietuvos“ poziciją Lenkijos atžvilgiu, sėmėsi jėgų priešintis nutautinimui, kuris iš lenkų valdžios pusės buvo vykdomas su milžiniška agresija.

Visi 1930-ieji buvo paskelbti Vytauto Didžiojo metais, ta proga buvo leidžiamos istorinės knygos, spaudoje populiariai pateikiama daug istorinės informacijos, skelbiami literatūriniai konkursai, organizuojamos iškilmės. Tai paskatino daugelį lietuvių pasidomėti savo tautos ir valstybės istorija. Į šventimą aktyviai įsitraukė ir visuomenė, kaimuose ir miesteliuose buvo statomi Vytauto Didžiojo paminklai ir proginiai kryžiai, sodinami Vytauto ąžuolai. Daug šeimų tais metais gimusius berniukus kunigaikščio garbei pavadino Vytautais. Į šventimą labai aktyviai įsitraukė tautinės mažumos, ypač žydai, kurie dažnai pabrėždavo labai gerus Vytauto Didžiojo santykius su jų tautiečiais. Vytautas Didysis buvo vienas pirmųjų valdovų Europoje, suteikęs žydams daug privilegijų. Jubiliejiniais metais buvo akcentuojamos dvi datos, jos paskelbtos šventinėmis. Pirmoji data: rugsėjo 8-oji – diena, kurią buvo numatytos karūnavimo iškilmės. Kaip žinome, karūnavimas neįvyko. Kad neatrodytų taip, kad

Manytina, kad tautinių ir valstybinių švenčių šventimas parodo valstybės ir tautos pilietinę brandą

švenčiamas neįvykęs įvykis, – tam tikra prasme pralaimėjimas, – buvo minima ir kita data – spalio 27-oji, Vytauto Didžiojo mirties data. Abi šios datos buvo paminėtos paradais, iškilmėmis ir fejerverkais.

2010 metais liepos 15 dieną šventėme Žalgirio mūšio jubiliejų. Šventė praejo kažkaip blankiai. Vienas pagrindinių akcentų buvo lietuvių išvyka į Lenkiją, į mūšio vietoje surengtą kovos inscenizaciją. Nebuvo sukurtas žadėtas meninis filmas apie Žalgirio mūšį. Net rimtesnio dokumentinio filmo nesukurta tai progai. Mes, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tradicijų tęsėjai, praleidome progą priminti sau ir pasauliui apie didingą Lietuvos istoriją. Beje, mūsų kaimynai gudai sukūrė Žalgirio mūšio jubiliejui skirtą dokumentinį filmą. Apskritai didžiajai Lietuvos visuomenės daliai ši sukaktis buvo eilinė diena, nesukėlusi ypatingesnių minčių ar jausmų. Palyginti su jau straipsnyje aptarta švente, nebuvo nei valstybinės pompastikos – fejerverkų, paradų, apdovanojimų, vardo suteikimų – nei visuomenės entuziazmo – ąžuolų, kryžių paminklų ir t. t. Kas atsitiko? Nebemokame švęsti ar nebemylime Tėvynės? Valstybė ir visuomenė ne tik kad neišnaudojo šios progos, bet, ko gero, net nesuvokė, kas ir kodėl buvo minima. Keletas stokojančių pagarbos savo tautai ir šaliai istorikų netgi ėmėsi tikinti, kad Žalgirio mūšis nieko nereiškė, kad tai eilinės viduramžių kautynės, kurių svarbą neva iškėlusi sovietų lietuviškoji istoriografija – kaip priešpriešos vokiečiams skatinimo dalį.

Ar tikrai viskas taip blogai, ar tikrai mes nebeturime švenčių tradicijų? Nebemokame švęsti? Penkiasdešimt sovietinės okupacijos metų paliko labai didelį įspaudą mūsų švenčių, ypač patriotinių, tradicijoms. Kiekvienai kartai tas įspaudas skirtingas. Vieni visai nejučia poreikio švęsti, – gal išskyrus religines ir šeimos šventes, – nes valstybinės šventės jų atmintyje asocijuojasi tik su gegužės 1-osios, 9-osios ir lapkričio 7-osios paradais, derliaus nuėmimo švente, tarybinės moters diena (kovo 8 d.) ar

okupacinės kariuomenės švente (vasario 23 d.)... Kiti visai nėra matę ar įpratę švęsti valstybės švenčių. Jiems tai šventė dėl šventės, tiesiog papildomas laisvadienis. Valstybės švenčių tradicijos buvo sunaikintos sovietmečiu, o dvidešimt metų nepriklausomybės – dar per trumpas laiko tarpas susiformuoti, atsirasti naujoms tradicijoms. Tai matant, kyla nepadorus klausimas, ar iš viso reikalingos valstybinės, tautinės šventės, gal užtenka šeimos ir religinių.

Manytina, kad tautinių ir valstybinių švenčių šventimas parodo valstybės ir tautos pilietinę brandą. Daugelis žmonių švenčia savo ir savo artimųjų gimtadienius – o kaip su valstybės gimtadieniu? Jei žmogui svarbi valstybės nepriklausomybė, jis turėtų švęsti Nepriklausomybės paskelbimo dieną.

Ar tikrai švenčių ir tradicijų srityje viskas taip juoda ir nyku? Reikėtų pasidžiaugti, kad paskutiniu metu mūsų tauta sparčiai bręsta pilietškai. Darosi vis populiarsnė tradicija trumposiomis žinutėmis sveikinti draugus ir pažįstamus svarbiomis valstybei progomis. Jau keletą metų iš eilės daug patriotiško jaunimo sutraukia Lietuvių tautinio centro rengiamos kovo 11-osios eitynės. Jaunuolių neatbaidė nei dalies žiniasklaidos paskleista antipropaganda, nei provokatoriai, bandę vienu eitynių metu sukauti įžeidžiančius tautines mažumas šūkius. Taip pat jau kelerius metus gyvuoja šauni iniciatyva, kai liepos 6-ąją vienu metu lietuviai visuose Lietuvos ir pasaulio kampeliuose gieda Tautišką giesmę. Kasmet vis daugiau žmonių sutraukia Nacionalinio diktanto rašymas, visuomenės palaikymo sulaukia ir tokie projektai, kaip Baltijos kelio įamžinimas vardinių plytų sienoje.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad galbūt tada, kai daugelis švenčių formų tampa nebeaktualios ir nunyksta, jas keičia kitos, modernios šventimo formos, kurioms neabejingi ir jauni, ir seni, – jos nestokoja patriotizmu. Taigi, lietuviai linksma tauta, jie šventė tautos ir valstybės šventes, jas švenčia ir tikėkimės švęs... ■

» „Šeimų universitetas“: stipri šeima – stipri visuomenė – stipri Lietuva

Kalbino Edita ALIJEVAITĖ

Kaip suteikti savo vaikui pasitikėjimo savimi ir atskleisti jo kūrybiškumą? Štai ko savęs klausia daugelis tėvų. Spalvinimo knygelėmis, flomasteriais ir žaisliniais konstruktoriais dažnai tik dangstoma esmė. Tik stiprus tėvų tarpusavio ryšys sukuria vaikui saugumo jausmą ir pasitikėjimą jais. O tai pažadina vaiko pasitikėjimą savimi ir leidžia skleisti jo kūrybiškumui. Padėti Lietuvos tėvams kurti ir auginti tarpusavio santykius, kad jie, jų vaikai ir visa šeima taptų laimingesni – tokia Šeimų universiteto misija. Tai projekto „Augink atsakingai“ inicijuota nacionalinė šeimų ugdymo programa, kuri remiasi užsienyje patikrinta metodika. Telekomunikacijų bendrovė „Omnitel“, Nacionalinė šeimų ir tėvų asociacija (NŠTA), Tarptautinė šeimų vystymosi federacija (IFFD) ir kiti partneriai skatins tėvus kurti intensyvius tarpusavio santykius ir taip stiprinti savo ryšius su vaikais 2010–2013 m. „Šeimų universiteto“ projekte.

Apie šį projektą kalbamės su Nacionalinės šeimų ir tėvų asociacijos pirmininku Tomu ŠALKAUSKU.

Kaip kilo „Šeimų universiteto“ idėja? „Šeimų universiteto“ idėja gimė iš diskusijų. Prie jos prisidėjo visas būrys žmonių. NŠTA visada siekė stiprinti šeimos, kuri yra sveikos visuomenės pagrindas, institutą Lietuvoje, o „Omnitel“, įgyvendinantis „Augink atsakingai“ iniciatyvą, ieškojo nestandartinio sprendimo, kaip realiai padėti tėvams auginti kūrybingus vaikus. Bendradarbiaujant su tėvais, mokytojais, bet dar aiškiau tą užfiksavome atlikę specialų tyrimą „Šeimų universitetui“. Tyrimas tiesiog patvirtino mūsų nuojautas, kad nesant normalių santykių tarp tėvų, jie neturi ir artimo ryšio su savo vaikais. Rezultatai akivaizdūs – vaikai nežino savo pareigų, manipuliuoja tėvais ir mokytojais, nemoka kurti ir vertinti santykių, dažnai yra tiesiog nevaldomi. Ir kaip gi kitaip – juk jie nemato tėvų vienybės, nemato gerų santykių

Martynas Žilionytis nuotrauka

„AUGINK ATSAKINGAI“ TYRIMAS 2010 M. VASAROS PRADŽIOJE:

- Apklausta 500 Lietuvos gyventojų, turinčių vaikų iki 16 m.
- Tyrimas parodė, kad 24,8 proc. vaikus auginančių porų nepalaiko artimesnių tarpusavio santykių.
- 51,6 proc. respondentų teigė rimčiau pasikalbantys su partneriu tik esant reikalui, 16,6 proc. išimtinai kalba tik apie reikalus ir praktines problemas, 4,2 proc. neturi laiko bendrauti su vaikais, o 4 proc. neturi net tokio poreikio.
- Tik 36,4 proc. respondentų stengiasi kartu pabūti bent kartą per mėnesį.

Saltinis: www.augink.lt

vimo su tėvais, mokytojais, bet dar aiškiau tą užfiksavome atlikę specialų tyrimą „Šeimų universitetui“. Tyrimas tiesiog patvirtino mūsų nuojautas, kad nesant normalių santykių tarp tėvų, jie neturi ir artimo ryšio su savo vaikais. Rezultatai akivaizdūs – vaikai nežino savo pareigų, manipuliuoja tėvais ir mokytojais, nemoka kurti ir vertinti santykių, dažnai yra tiesiog nevaldomi. Ir kaip gi kitaip – juk jie nemato tėvų vienybės, nemato gerų santykių

pavyzdžio.

Trumpai tariant, „Šeimų universitetas“ yra nukreiptas į ateitį – kelti bendravimo ir santykių kultūrą šeimoje. Galima teigti, kad šis projektas yra daugelio problemų prevencija, nes, kaip žinia, didžioji dalis vaikų problemų ir prasideda šeimoje. Tarptautinė šeimų vystymosi federacija (IFFD) iš Ispanijos pasiūlė šeimos santykių gerinimo tarp tėvų ir vaikų metodą. Dabar IFFD metodas išplitęs daugiau nei 60 pasaulio valstybių ir toliau laisvai plinta, niekam nestumiant.

Kokia IFFD metodo esmė?

Visas metodas labai platus ir suskirstytas pagal vaikų amžiaus tarpsnius, taip pat iki santuokos, ruošiantis santuokai ir jau po jos. Iš pradžių ketiname vykdyti dvi programas, skirtas šeimoms, kurios turi mažamečių vaikų iki aštuonerių metų. IFFD turi parengtas šiai grupei aktualias temas – realius kasdienes atvejus. Mokymasis pagrįstas tų atvejų analize ir diskusijomis: pirmiausia tėvai, kurie dalyvaus šioje programoje, tą temą persiskaitys asmeniškai ir atliks asmeninius svarstymus, t. y. kokios mintys kyla, kaip jis spręstų šias problemas, kokias mato sąsajas savo šeimoje. Tačiau svarbiausias yra antrasis

žingsnis – diskusija poroje. Dėl to programoje privalo dalyvauti abu tėvai, o ne tik, tarkim, mamos, kurios dažnai yra aktyvesnės. Bediskutuojant tarpusavyje galbūt jiems kils klausimų, iškels savas problemas arba pasidarys sprendimo būdais. Taip pora pamažu įpranta daugiau kalbėtis. Be to, tai yra paprasčiau, nes juk jie kalba ne apie savo problemas, kur dažnai trukdo emocijos ar nuoskaudos, bet apie „kažkieno kito“. Trečiasis žingsnis – diskusija ir aprašyto atvejo analizė mažame trijų ar keturių šeimų ratelyje – greičiausiai su draugais ar pažįstamais, kurie irgi dalyvauja mokymuose.

Ar moderatorius yra skirtas šiam mažam šeimų rateliui?

Moderatorius prisijungia ketvirtajame žingsnyje, kai vyksta paskutinis to atvejo aptarimas dar didesniame, maždaug 6–7 šeimų susirinkime. Moderatoriaus vaidmuo – padėti tokią diskusiją valdyti, kad ji būtų kryptinga, neišsitiestų. Kartu moderatorius ir pats dalyvauja diskusijoje, semiasi idėjų.

Kokie moderatoriams keliami reikalavimai?

Svarbiausia, kad moderatoriai atpažintų problemą, norėtų kažką keisti ir tikėti, kad tai įmanoma, nes dalyvavimas projekte yra savanoriškas. Taip pat būtina sąlyga – būti šeimos žmogumi, turėti vaikų, nes moderatorius turi būti kitoms šeimoms autoritetas.

Moderatoriams tai yra galimybė būti tam tikru lyderiu savo bendruomenėje ar netgi plačiau – kaip tik kiekvienas panorės. Kitas dalykas – nauda patiems moderatoriams. Jie išklausys intensyvių mokymų kursą, kurį jiems perteiks dėstytojai iš Ispanijos, išmoks viešo kalbėjimo, psichologijos pagrindų, užmegs daug vertingų ryšių. Kadangi moderatoriai yra šeimų žmonės, darbas grupėse nebus dažnas, kad jiems ar joms liktų laiko savo šeimai. Planuojame, kad vienas moderatorius, priklausomai nuo įsitraukimo, per metus gali dalyvauti nuo 6 iki 10 šeimų susitikimų.

Projektas grindžiamas pačių šeimų motyvacija. Daug šeimų Lietuvoje nežino, kas tai yra, tad kaip sutelkti šeimas? Noriu nesutikti, kad nėra tos motyvacijos. Kiek teko kalbėtis su žmonėmis,

● Kas yra moderatorius?

Moderatorius yra „Šeimų universiteto“ lyderis. Pagal specialią „Šeimų universiteto“ metodiką parengtas moderatorius padeda poroms – šeimų saviugdos programos dalyvėms. Jis dalyvauja jų susitikimuose, padeda poroms kryptingai dalytis savo tėvystės patirtimis, apibendrina jų diskusijas ir pateikia „Šeimų universiteto“ parengtą teorinę medžiagą.

Pats moderatorius tokių susitikimų metu ne tik asmeniškai turtėja patirtimis ir žinijimu, bet ir tampa šeimų laimės kūrimo liudytoju.

Planuojama, kad moderatorius per pusmetį dalyvaus maždaug 6 tokiose šeimų diskusijose, kurių kiekviena truks iki 1,5 val.

Moderatoriaus veikla yra savanoriška.

● Kas gali tapti moderatoriumi?

Moderatoriumi gali tapti kiekvienas šeimos žmogus, poroje auginantis vaikus, norintis padėti savo ir kitoms šeimoms kurti glaudesnius tarpusavio santykius ir taip siekti asmeninės, tėvystės ir šeiminės laimės.

Tikimės, kad tai bus žmogus, mėgstantis bendrauti, visuomeniškai aktyvus, nepriekaištingos reputacijos, atviras ir gebantis perprasti naujas žinias.

Iš esmės moderatoriumi gali tapti kiekvienas nuoširdžiai ir pagrįstai trokštantis šeimos žmogus – tiek vyras, tiek moteris.

● Kodėl verta tapti moderatoriumi?

Per mokymus „Šeimų universitete“ ir diskutuojamas su šeimomis moderatorius įgyja naujų žinių ir patirties, kuri padeda jam kurti asmeninę, savo vaiko ir šeimos laimę. Taip pat, dalydamasis savo patirtimi ir žiniomis, moderatorius padeda kitoms šeimoms tapti laimingesnėms.

Esame įsitikinę, kad tai – puiki galimybė įgyti naujų profesinių įgūdžių, o projekto metu užmegztos pažintys moderatoriams gali atverti naujas galimybes asmeniniame ir profesiniame gyvenime.

● Kada vyksta moderatorių atranka?

Moderatorių atranka vyks iki rugsėjo pabaigos.

● Kada vyks moderatorių mokymai?

Nuo spalio pabaigos iki gruodžio pradžios. Mokymai vyks kas antrą savaitgalį, iš viso keturis savaitgalius. Bendras kurso valandų skaičius – 40.

● Ko moderatoriai išmoks per jiems skirtus mokymus?

Būsiami moderatoriai per mokymus išeis intensyvią programą, po kurios jie įgis konstruktyvios diskusijos ir jos valdymo, viešo kalbėjimo įgūdžių. Taip pat jie išsamiai susipažins su „Šeimų universiteto“ metodika ir jos turiniu.

IFFD profesionalai supažindins, kaip turtinti šeimos gyvenimą, pažinti vaikus, ugdyti jų atsakomybę, laisvę, protą ir valią, kaip perduoti jiems šeimos vertybes, puoselėti meilę.

● Ką reikia daryti norint tapti moderatoriumi?

Kreiptis el. paštu info@seimu.lt arba telefonu 8 616 03000, taip galėsite daugiau sužinoti apie moderatoriais pareigas ir gaunamą vertę, atrankos etapus, taip pat gausite elektroninę anketą, kurią užpildę ir atsiuntę projekto organizatoriams, tapsite kandidatu į moderatorius.

bendrauti su kitomis šeimomis nori labai daug kas, tik nedrįsta susirinkti, inicijuoti tokių diskusijų, nežino apie ką. Tad jaučiame tokį poreikį. Juolab kad jos tai galės daryti nemokamai. Šis faktas svarbus, nes yra kursų tėvams, kurie kainuoja po 600 Lt, o čia bus tokia pat galimybė – tik nemokamai.

Į kokias šeimas „Šeimų universiteto“ projektas orientuotas?

Tam, kad dalyvautų „Šeimų universiteto“ mokymuose, turi būti du žmonės

– tėvas ir mama (gali būti ir nuolatiniai globėjai), nes metodas yra pagrįstas siekiu stiprinti jų santykius. Mūsų asociacijai šeima yra neatskiriama nuo santuokos, tačiau šiame projekte tikrai niekas netikrins santuokų pažymėjimų (šypsosi). Tie, kurie neturi galimybės dalyvauti dviese, galės jungtis prie šiuo metu kuriamos bendruomenės internete – www.seimu.lt – ir ten dalytis savo patirtimis, semtis žinių, bendrauti. Galbūt vėliau po „Šeimų universiteto“ stogu atsiras programų, skirtų ir

vienišioms tėvams, tačiau viskam savas laikas.

Kaip tikėtės aprėpti projekte numatytas 40 proc. Lietuvos šeimų?

Nesitikime, kad būtent į šiuos mokymus įsitrauks 40 proc. šeimų, bet yra planuojami nuotoliniai mokymai – kalbamės su universitetais, kurie turi įdiegtą nuotolinio mokymo sistemą. Kas dalyvaus šiuose mokymuose, gaus sertifikatus. Taip pat rengiamas pats mokymų turinys. Be to, šeimoms interneto svetainėje bus pateikta įvairių patarimų ir idėjų, pavyzdžiui, kaip puoselėti tradicijas šeimoje.

Sutelkti šeimas didmiesčiuose galbūt nebus problema, bet kaip su provincija? Anaipol – mes labiau nerimaujame dėl didmiesčių, nes ten žmonės labiau užsiėmę, didelis gyvenimo tempas, susvetimėjimas. Pavyzdžiui, Druskininkuose, tik kibirkštėlės užtenka, kad žmonės susirinktų ir maloniai bendrautų. Tikėtina, kad visko bus, bet mes nelinkę nuleisti rankų.

Kokios pagrindinės vertybės, kuriomis remiasi šis projektas?

Pagrindinė vertybė yra pagarba vienas kitam. Pagarba žmogui. Taip pat svarbu „Šeimų universitetui“, kad vaikas yra toks pats šeimos narys, kaip ir tėvai. Bendravimas tarp tėvų ir vaikų taip pat grįstas pagarba. Itin svarbūs projektui tarpusavio santykiai – be jų nieko negalima plėtoti. Bet to, pabrėžtinai teigiame, kad tėvai yra atsakingi už vaikų ugdymą, jie turi teisę ir pareigą aktyviai domėtis ir pagal šeimos nuostatas daryti įtaką vaikų ugdymui už šeimos ribų (darželyje, mokykloje ir kt.).

Kokio rezultato tikėtės iš šio projekto? Tikimės, kad šeimos įsitrauks, kad atras bendravimo ir dalijimosi džiaugsmą, ir atsiras bendruomenių židiniai – tėvų susirinkimai, kurie vyks savuose miesteliuose. Tikimės, kad projektas padės tėvams auginti atsakingesnę, kūrybingesnę, talentingą ateities kartą Lietuvai. Be to, tai neabejotinai turėtų padidinti žmonių, užsiimančių visuomenine veikla, skaičių, kas yra aktyvios ir produktyvios visuomenės bruožas.

O kas dabar trukdo pačioms šeimoms kartu susirinkti?

Irmanto Sidarevičiaus nuotrauka

Iš kairės: IFFD atstovai Vilius ir Lina Bernatoniai, „Omnitel“ prezidentas Antanas Zabulis ir NŠTA pirmininkas Tomas Šalkauskas

Nėra preteksto, turinio, trūksta iniciatyvos, žmonės paprasčiausiai nedrįsta. Tikime, kad visus šiuos lūkesčius patenkinsime.

Galima teigti, kad Lietuvos gyventojai yra labai neiniciatyvūs?

Ir labai nebendruomeniški (aišku yra gražių išimčių). Kodėl nėra iniciatyvos? Todėl, kad žmonės galvoja, ką darys susirinkę, – prie to ir sustoja. Čia bus konkreti forma. IFFD praktika rodo, kad šeimos, kurios dalyvavo taikant šį metodą, ir toliau renkasi savarankiškai.

Šeimų universiteto projekte buvo iškeltas siekinys STIPRI ŠEIMA – STIPRI VISUOMENĖ – STIPRI LIETUVA. Taigi KAIP ir KUO stipri?

Sakyčiau, stipri bendruomeniškumu ir iniciatyvumu. Kaip pats A. Zabulis minėjo, žmonės nedrįsta ir nesieia iniciatyvos kurti, vis laukia, kol bus nuleista ir padėta ant lėkštelės. Norime parodyti, kad ateitis yra žmonių rankose, kad susirinkus ir pradėjus šnekėtis gali gimti didesnių dalykų, ne vien tik kalbėjimas. Pavyzdžiui, bandymas kalbėtis su savo vietos valdžia ir daryti jai įtaką.

„Šeimos universiteto“ dar vienas iš siekinių – DARBŠTI – STIPRI – VAISINGA

LIETUVA. Kaip su tuo vaisingumu? Ar šis projektas padės atsigausti Lietuvos demografinę padėčiai?

Tiesioginės įtakos „Šeimų universiteto“ projektas Lietuvos demografinę padėčiai, žinoma, neturės. Bet sakau iš patirties – kai žmonės pradeda sąmoningiau žiūrėti į šeimą ir teikia svarbą vaikų auklėjimui, tada atsiranda ir atvirumas vaisingumui.

Koks NŠTA indėlis į „Šeimų universiteto“ projektą?

Indėlis yra dvejopas. Pirma, mes, kaip partneriai, dalyvaujame kuriant ir valdant šį projektą. Antra, mes, kaip šeimos vienijanti organizacija, užtikriname projekto plėtrą, nes palaikome ryšius su nemažai šeimų ir jų organizacijų.

Kokia finansinė šio projekto vertė?

Keli milijonai ketveriems metams (2010–2013 m.). Iš pradžių projektą finansuos iniciatorius „Omnitel“, o vėliau tikimės pritraukti paramos iš valstybės, fondų, privačių partnerių.

Kokie artimiausi „Šeimos universiteto“ projekto žingsniai?

Artimiausi žingsniai yra moderatorių surinkimas (rugsėjis, spalį), jų mokymai (lapkritis) ir konferencija Seime rugsėjo 22 d. ■

A. ZABULIS: Stipri ir tolerantiška šeima – lyderiaujančios Lietuvos pagrindas

Kalbino Edita ALIJEVAITĖ

Kalbamės su „Omnitel“ prezidentu ir iniciatyvos „Šeimų universitetas“ iniciatoriumi ir rėmėju Antanu ZABULIU.

Ko Jūs, kaip „Omnitel“ prezidentas, atstovaujantis privačiam sektoriui ir finansuojantis 75 proc. „Šeimų universiteto“ projekto, tikėtės iš jo? Vaikai yra visuomenės dalis ir nuo to, kokie jie užaugs, priklauso, kokioje visuomenėje rytoj gyvensime. Tai man rūpi ir kaip verslo atstovui, ir kaip Lietuvos piliečiui, ir kaip tėvui. Mūsų šalis turi didžią istoriją ir begalę gražių pavyzdžių, kuriais parodėme, kad labai panorėję galime stebinti pasaulį. Todėl šiuo projektu siekiame įkvėpti tėvus ir įskiepyti jiems tikėjimą, kad kiekvienas vaikas yra vertas talento, vertas išaugti didžiu žmogumi. Tereikia šiek tiek įgūdžių ir žinių, kaip tas vaikų savybes atskleisti. Čia labai stiprų vaidmenį vaidina tai, ar abu tėvai yra vieningi auklėdami savo vaikus, ar sugeba savo tarpusavio santykiais sukurti tokią aplinką, kurioje vaikas jaustųsi saugus – bandyti, kurti, klysti, galbūt pasirodyti kvailu. Tik tokioje aplinkoje vaikas nuo pat pirmųjų dienų įgyja pasitikėjimą savimi ir aplinka, skleidžiasi jo kūrybinės galios, o užaugęs toks žmogus gali save realizuoti visu šimtu procentų. Deja, šiandien mūsų visuomenėje taip susiklostė, kad esame kiekvienas linkęs rūpintis tik savimi. Mes gi norėtume, kad geri pavyzdžiai sklįstų, jais būtų dalijamasi, iš jų būtų mokomasi. Jei dar ne šiandien, tai rytoj kūrybiškumas bus pagrindinė asmenybės savybė, kuri lems jos privataus gyvenimo kokybę, padėtį visuomenėje, statusą. Kartu tai turės didelės įtakos

valstybės gerovei ir ateičiai apskritai.

Ar pavyko (pavyks) gauti iš valstybės 25 proc. likusios „Šeimų universiteto“ projekto sumos? Kokios sulaukėte valstybės institucijų, su kuriomis siekiama bendradarbiauti šiame projekte, reakcijos?

Šiuo metu „Omnitel“ yra vienintelis „Šeimų universiteto“ finansuotojas. Jūsų minimos papildomos 25 proc. sumos reikia tik pirmajam etapui – bandomajam projektui – įgyvendinti. Didysis „Šeimų universiteto“ ketverių metų tikslas – 100 tūkst. šeimų, kas yra beveik pusė visų Lietuvos šeimų, auginančių vaikus iki 16 metų. Visi puikiai suprantame, kad šis projektas yra tikrai didelio masto. Keliam sau tikslą išsukti projektą iki tokio lygmens, kad visuomenėje prasidėtų negrįžtami raidos procesai. Kalbam apie pokytį, kuris leistų visuomenei būti kūrybiškesnei, atsakingesnei, sąmoningesnei, tolerantiškesnei, daugiau siekiančiai tikslų – ir ne tik atskiro individo, bet ir visos visuomenės. Natūralu, kad nė viena privati kompanija ar visuomeninė organizacija tokių tikslų tikrai negalės pasiekti. Tam, kad užvestume tokių pokyčių variklius, šiame projekte turi atsirasti daug daugiau partnerystės tarp verslo, visuomeninių organizacijų ir valstybės institucijų. Apie tai nemažai kalbėta ir su Seimo Pirmininke Irena Degutiene, ir su Ministru Pirmininku Andriumi Kubiliumi, ir kitais ministrais – pasitikėjimas tikrai yra didžiulis. Kitaip tariant, yra noras. Dabar belieka kitas, ne mažiau svarbus etapas – atrasti tas partnerystės formas ir visiems kartu žengti viena koja, užuot atskiromis kojytėmis eiti skirtingomis kryptimis.

Jūsų iniciatyva, susijusi su šeimos institutu ir visuomene, jau nebe pirmoji: „Langas į ateitį“, „Augink atsakingai“, o dabar ir „Šeimų universitetas“. Kas Jus motyvavo ir motyvuoja šiems projektams?

Noriu pabrėžti, kad „Šeimų universitetas“ yra „Augink atsakingai“ iniciatyvos dalis, su juo iniciatyva anaipol nesibaigia. Tvirtai tikiu, kad Lietuvos ateitis – žinių visuomenė. Mano supratimu, tikrą žinių visuomenę turėsime tada, kai apie save galėsime pasakyti, kad esame imlūs, atviri naujovėms, besimokantys, išsilavinę žmonės, kurie tas žinias panaudoja vertei kurti. Mūsų ekonomika bus pagrįsta žinių kaupimu ir gebėjimu jas efektyviai ir kūrybingai panaudoti – tik taip galėsime būti konkurencingi. Taigi abi šios iniciatyvos yra iš esmės skirtos tam pačiam tikslui. Sakydamas tai, turiu galvoje žinių visuomenės kūrimo procesų kokybinį šuolį. Procesų, kurie per pastarąjį dešimtmetį lėmė reikšmingus pokyčius keliose svarbiose srityse ir subrandino prielaidas naujos kokybės žinių visuomenės plėtrai. Dabar pas mus jau nutiestas žinių vieškelio tinklas, tačiau dar toloka iki žinių magistralės. Magistralės, kurią sukūrė, gerovės link judėtume kur kas sparčiau.

Ką Jums reiškia „stipri šeima“? Ar „stipri šeima“, Jūsų nuomone, yra suderinama su tolerancija kitokiems? Sakyčiau, atvirkščiai – tolerancija yra būtina stiprios šeimos sąlyga. Ši savybė yra išsilavinusio, pasitikinčio ir atvira širdimi į pasaulį žvelgiančio žmogaus požymis. Žinoma, ir neabejingo – dažnai tolerancija painiojama su abejingumu, apatija.

Vyras ir moteris šeimą kuria vadovaudamiesi savo patirtimi, matytu savo tėvų šeimos modeliu, tradicijomis, vertybėmis – tačiau jos gali būti visiškai skirtingos! Ar sugebės jie priimti kitą žmogų tokį, koks jis yra, pratur-

Šiuo projektu siekiame įkvėpti tėvus ir įskiepyti jiems tikėjimą, kad kiekvienas vaikas yra vertas talento, vertas išaugti didžiu žmogumi

Tvirta šeima yra ta, kurioje žmonės rūpinasi savo santykių tvirtumu, taip pat kiekvieno šeimos nario atskirai ir bendra visos šeimos gerove

tinti save jo gerosiomis patirtimis ir augti – kaip asmenybė ir kartu kaip šeima – labai priklauso nuo to, kiek jie bus vieni kitiems atviri ir tolerantiški.

Ar „stipri šeima“ yra pakankama sąlyga stipriai visuomenei – stipriai Lietuvai egzistuoti?

Nepakankama – tačiau būtina. Stipri šeima yra stiprios visuomenės pamatas, be kurio neįmanomi kiti esminiai teigiami pokyčiai visuomenėje. Tvirta šeima yra ta, kurioje žmonės rūpinasi savo santykių tvirtumu, taip pat kiekvieno šeimos nario atskirai ir bendra visos šeimos gerove. Stiprioje šeimoje vyrauja saugumo jausmas; joje susikuria visos sąlygos asmens kūrybinių galių sklaidai. Tokioje šeimoje užaugę ir subrendę žmonės yra aktyvūs visuomenės nariai. Jie siekia susikurti visuomenėje tą pačią saugumo ir gerovės aplinką, kurią jie patiria ir džiaugiasi savo šeimoje. Ir atvirkščiai – smurto ar egoizmo atmosferoje užaugę vaikai tampa potencialiais agresoriais, kuriems individuali ir besotė gerovė yra aukščiau už visuomenės įstatymus.

Mūsų Konstitucija deklaruoja stiprios šeimos ir stiprios visuomenės ryšį, tačiau visuomenė dar nepakankamai ši ryšį įsisąmonino. Ateina neišvengiamų demografinių pokyčių metas, kuriuos jau pradeda išgyventi verslas. Ir mes sakome: atėjo laikas įsisąmoninti, kad be asmenų šeimoje ryšių ir tarpusavio rūpesčių stiprios šeimos, kūrybingos ir pasaulyje lyderiaujančios Lietuvos mes nesukursime. ■

ATEITININKIJA – ANT ANTROJO ŠIMTMEČIO SLENKSČIO

Kęstutis D. RIMKEVIČIUS

Rugpjūtį vykęs XVI ateitininkų kongresas ir prieškongresinė stovykla buvo vieni svarbiausių Ateitininkų federacijos (AF) šimtmečio jubiliejinių renginių. Jiems nušurmuliavus (nors jubiliejaus šventė dar tęsis iki kitų metų vasario) jau galima kreipti žvilgsnį į ateitį – naująjį šimtmetį. Su kokiomis mintimis, norais ir viltimis ateitininkija pasitinka naują savo veiklos laikotarpį. Kaip vertina svarbiausius jubiliejinius renginius. Kokios šiandienos aktualijos išryškėja šventės sukuryje. Apie visa tai (ir ne tik tai) kalbėjomės su naująja Ateitininkų federacijos pirmininke **Rozvita Vareikiene**, Vilniaus krašto ateitininkų valdybos pirmininku **dr. Vaidotu Vaičaičiu**, „Ateities“ žurnalo redaktore **Reda Sopranaitė** ir studentu ateitininku, AF Jaunimo politikos komiteto nariu **Audriumi Makausku**.

SUŽINOJO PLAČIOJI VISUOMENĖ

Šimtmetis tapo išmėginimu visiems ateitininkams ir, žinoma, pasiaukojamai dirbusiam šios šventės organizaciniam komitetui. Ypač daug energijos teko skirti viešiesiems ryšiams stiprinti, žiniai apie ateitininkiją skleisti. Tad be geriau-

sių įvertinimų, kuriuos visi pokalbininkai vienbalsiai išsakė šimtmečio komiteto pirmininkei Agnei Markauskaitei, buvo pasidžiaugta ir viešuosius ryšius kuravusia Živile Šeporaityte. Pokalbininkai akcentavo ir kitų organizacijų savanorių pagalbą – Ž. Šeporaitytei be jokio atlygio į pagalbą atskubėjo viešųjų ryšių specialistė Lina Vaitiekūnaitė, kuri pati nebūdama ateitininkė, pasiūlė padėti viešinti jubiliejinius renginius. „Man buvo labai gražus pavyzdys, kaip kitą kartą ateitininkai galėtų pasisiūlyti kitoms organizacijoms pagelbėti“, – sakė „Ateities“ redaktorė Reda Sopranaitė, taip pat primindama ir svarų skautų indėlį į tvarkos ir saugumo prieškongresinėje stovykloje užtikrinimą.

FIRMINIS KONGRESAS

Kalbinti ateitininkai nesiryžo vienaip ar kitaip vertinti jubiliejinio kongreso. Pačiam organizuojant renginį, paskui sunku būti kritiškam, o tik gerai vertinti – nekuklu. Tad tokiu atveju geriausia remtis kitų vertinimais, kurie – ypač kongreso svečių, atvykusių iš užjūrių – buvo, pasirodo, patys geriausi. „Manęs vis klausė, ar mes pasamdėme

„Apžvalgos“ pokalbininkai ateitininkai (iš kairės): Vaidotas Vaičaitis, Rozvita Vareikienė, Reda Sopranaitė, Audrius Makauskas

grįstas daugiau asmeniniais ryšiais, šių mečiai renginiai parodė, kad asmeninė draugystė jau pereina į platesnę – organizacinę. „Geranoriškumas ir atvirumas tikrai jaučiasi, – pabrėžė Reda. – Šįmet labai pasiteisino tai, kad prieškongresinėje stovykloje grupelių vadovai buvo skiriami pramaišiu – vienas iš Lietuvos, kitas iš išeivijos.“

Audrius manymu, bendradarbiaudami su išeivija Lietuvos ateitininkai dar turi kur tobulėti. „Prieškongresinėje stovykloje ir per kongresą pirmą kartą sutikau išeivijos studentus lietuvius, – sako A. Makauskas. – Su jais bendrauti yra be galo įdomu, taip pat yra ko iš jų pasimokyti... Jau atsiranda planų vykti pas juos į Čikagą, į 100-mečio minėjimą. Aišku, tas vandenynas ir lėktuvų bilietų kainos yra šokia tokia kliūtis, bet bendradarbiavimas, jei jisai vyktų aktyviau, galėtų organizacijai tikrai nemažai duoti.“

R. Vareikienė pasidžiaugė tuo, kad ateitininkai savo veiklą plėtoja ne tik Šiaurės Amerikoje, kur jau yra gili ateitininkijos tradicijos. Aktyvūs ir naujieji išeiviai – pavyzdžiui, Europos Sąjungos institucijose dirbantys ateitininkai ar tiesiog išvykę mokytis į kitas Europos valstybes, ar sukūrę tenai šeimas. „Ateitininkijos 100-mečio minėjimai vyko Liuvene ir Briuselyje – būtent iš pastarojo, surengus vasario 19-ąją ateitininkų šventę, buvo perduota jubiliejinių renginių estafetė Lietuvai. Ir Paryžiuje aktyvi ateitininkų bendruomenė – galvojama apie klubo, branduolio sukūrimą, – pažymi Rozvita. R. Sopranaitė įsitikinimu, už tai, kad ateitininkų stovyklos yra laikomos vienomis geriausių Lietuvoje, reikia ypač padėkoti stovyklų patirtį parvežusiems išeiviams. Į pirmąsias stovyklas atvažiuodavo vadovauti išeiviai ateitininkai, tad atsikuriančiai Lietuvos ateitininkijai tikrai nereikėjo iš naujo kurti pamatų, programų. Tą patirtį jiems atvežė šviesaus atminimo Birutė Bublėnė (neseniai iškeliavusi pas Viešpatį), Arvydas Žygas, Damušiai ir kiti.

Beje, jubiliejiniame kongrese priimtas sprendimas, kad pusę renkamų AF tarybos narių sudarys išeivijos ateitininkai, patvirtina, kad ir šiandien su išeivija einama koja kojon.

ŽURNALAS NE TIK ATEITININKAMS

Ateitininkų organizacija užgimė, augo ir iki šiol nesiskiria su „Ateities“

Martynos Žilionytės nuotrauka

žurnalu. Čia Pranas Dovydaitis prieš šimtmetį paskelbė tris pamatinius ateitininkijos klausimus. Čia atspindimas ir šiandienos ateitininkų gyvenimas. Kita vertus, žurnalas įdomus ne tik ateitininkams. Redaktorė Reda liudija, kad daugiausia atsiliepiamų sulaukia būtent iš ne ateitininkų, kurie pavartę žurnalą maloniai nustemba įvairia, plačia tematika. Pačią redaktorę, beje, labiausiai džiugina rubrika „Žaidimai Dievo laukuose“ – čia spausdinama jaunimo kūryba.

Pasak V. Vaičiūčio, „Ateities“ perspektyva – tai vyresniųjų moksleivių ir studentų, kurie nori rašyti į krikščionišką žurnalą ir jį skaityti, niša.

„Ateitį“, kaip vietą reikštis jaunuoliams, kurie kuria poeziją, prozą ar publicistinėmis temomis, mato ir A. Makauskas. „Kitas dalykas, – primena Audrius, – „Ateitis“ yra ir mūsų organizacijos veiklos kronika. Kiekvienam smagu pamatyti savo nuotrauką, paskaityti apie savo kuopos išskylą. Tai žurnale irgi turi rasti vietą.“

TAI KAS TOLIAU?

R. Vareikienė patikina: „Iš tikrųjų kongrese buvo daug kalbėta apie tai, ką mes veiksime toliau. Vyko diskusijos apie veiklos modelius, kokia organizacija turi būti. Manau, šios diskusijos

nenueis veltui, o skleisis naujomis darbo formomis ir aktyvesniu ateitininkų reiškimusi visuomenėje.“ Naujoji AF vadovė taip pat tikisi, kad jaunieji ateitininkai nepasiduos dažnai tarp jaunimo įsiviraujančioms pasyvumo ir savos pasaulėžiūros, įsitikinimų neturėjimo nuotaikoms.

„Ateities“ redaktorė R. Sopranaitė, rytdienos ateitininkus mato ryžtingesnius ir drąsesnius. Jos nuomone, teisinimasis, esą kol kas negalime eiti į visuomenę, nes nesame patys pakankamai brandūs, tėra išsisukinėjimas. „Turbūt niekad ir nepasieksime tokio lygio, kad pasakytume, jog esame pakankamai brandūs ir dabar jau eisime į žmones. Pačių ateitininkų narių sąmoningėjimas, domėjimasis įvairiais klausimais, o kartu nuomonės, minčių išsakymas platesnei visuomenei yra neatskiriami, lygiagretūs procesai, – įsitikinusi Reda. – Reikia skleisti savo idėjas ir patiems kartu augti.“

A. Makauskas, pabrėždamas, kad jaunimas visada ateitį mato šviesią, mūsų pokalbį baigia tokia pastaba: „Reikia nuo kalbėjimo, nuo vizijų kūrimo – kas irgi yra labai svarbu – pereiti prie aktyvių darbų, aktyvios visuomeninės veiklos. Manau, kad mes ta linkme ir einame.“ ■

PILIGRIMYSTĖ SIBIRE – „ATMINK“

Kalbino Ingrida VĖGELYTĖ

Sakoma, blogas pavyzdys užkrečia. Pasirodo, geras – taip pat. Įkvėpti „Misijsa Sibiras“ dalyvių, tvarkiusių lietuvių tremtinių kapines Sibire, šią vasarą į panašią, piligriminę kelionę išvyko dar viena jaunimo ekspedicija „Atmink“. Penkiolikos studijuojančių ar jau dirbančių asmenų (medikų, psichologų, socialinių darbuotojų, valstybės tarnautojų) grupė, lydima Sibiro tremčių tyrinėtojo Gintauto Alekno, Arkikatedros kunigo Sauliaus Bužausko ir dviejų Marijos Dangun ėmimo seserijos vienuolių, kurios ir inicijavo šią kelionę, išvyko į atšiaurią priešurinę lietuvių tremtinių ir politinių kalinių pėdomis. Maskva – Inta – Vorkuta – Šiaurės Uralo kalnai – Pečiora – Kadžeromas – Uchta – Maskva: toks trijų savaičių maršrutas, kuriuo keliaujant sutvarkyta dešimt tremtinių kapinių. Ekspedicijai „Atmink“ nereikėjo valstybinio finansavimo, o šiai kelionei metus trukęs rengimasis ir aukų rinkimas pavirto prasmingomis, pačių ekspedicijos dalyvių savivoką ir visą visuomenę ugdančiomis akcijomis.

Ekspedicijos dalyvis **Evaldas MAROZAS**, paklaustas, ar jauniems žmonėms nebuvo depresyvu atostogas iš dalies savo lėšomis praleisti keliaujant per kapines, tvirtino, kad depresijos nebuvo, visi žinoję, kur važiuoja: „Žinojo, kad važiuoja ne prie Viduržemio saulėtos jūros,

E. Marozas. Prie Uralo - žemės galo.

Norėjom prisiliesti, pajauti lietuvių tremtinių dalį, padėkoti už Laisvę, kurią dabar turime

Ekspedicijos „Atmink“ dalyvius į kelionę išlydėję LR Seimo kancleris Jonas Milerius su žmona jaunimui padovanojo Lietuvos trispalvę

pasigėrėti Italijos ir Graikijos šlovinga istorija. Norėjom prisiliesti, pajauti lietuvių tremtinių dalį, padėkoti už Laisvę, kurią dabar turime. Juk tai tik penkiasdešimties metų senumo įvykiai, praktiškai dar karta nepasikeitusi. Kai suvoki, kad tokie dalykai darėsi prieš pat mūsų kartos gimimą, kai valdė siaubingas režimas, naikinęs žmones, supranti, jog tai tik laimingas atsitiktinumas, kad gimėme dabar, o ne tada.“

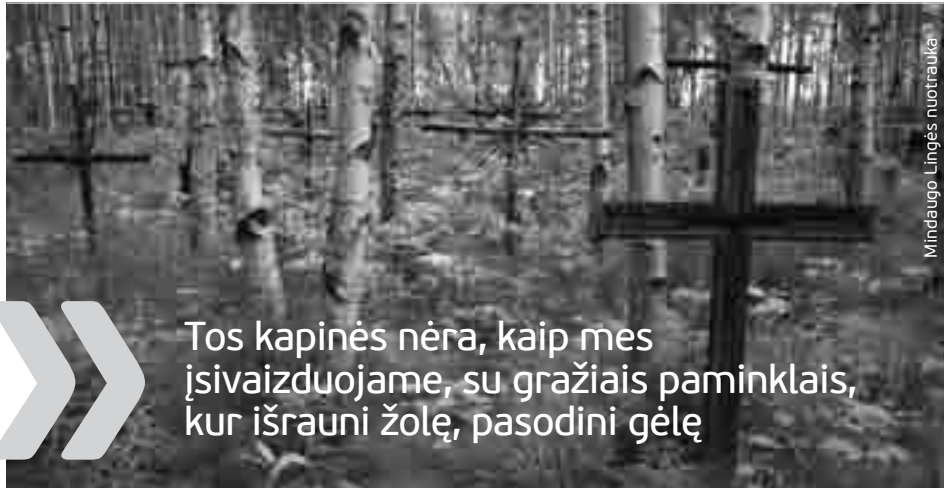
Užsienio reikalų ministerijos Europos Sąjungos departamente dirbantis E. Marozas „Apžvalgai“ pasakojo, kad ne tik pati kelionė, bet ir pasiruošimas jai buvo ypatingas ir svarbus šios jų atliktos misijos etapas.

E. Marozas: Visi jaunesni piligriminės ekspedicijos „Atmink“ dalyviai vienaip ar kitaip pažinojo vieni kitus, nes dalyvavo Lietuvoje veikiančioje Marijos dangun ėmimo seserų vienuolių švietėjiškoje veikloje. Prancūzijoje susikūrusios vienuolijos penkios seserys, jau nuo 1993 m. su jaunimu dirbančios Lietuvoje, taip pat ir pal. Jurgio Matulaičio parapijoje Vilniuje, pasiūlė idėją vykti į lietuvių tremties vietas. Iš pradžių tai atrodė kaip idea fix – neįgyvendinama idėja. Tačiau visgi nutarėme, kad šio projekto reikia imtis. Juolab kad „Misijsos Sibiras“ patirtis įkvepianti: skaitant jų dienoraščius kildavo mintis, kad būtų smagu pačiam tai patirti, bet ilgos procedūros, atrankos, tūkstančiai preten-

dentų anketų tikrai nežavėjo. Galiausiai, iš lūpų į lūpas perduodami kvietimą, susirinkome ir pradėjome pasirėngimo etapą. Susirinkę pasikabinome didįjį Sibiro tremčių žemėlapi. Iš pradžių gavome užduotį pasidomėti savo giminės tremčių istorija, nes yra daug prasmingiau važiuoti į vietą, kuri tau kažką reiškia. Paskui skaičiavome finansus, atstumus, kiek turime laiko. Žingsnis po žingsnio išsirinkome galutinį tašką – Vorkutą. Tai priešurinė Rusijos dalis, kas geografiškai dar nėra Sibiras, bet pagal prasmę mums tai Sibiras. Ir dar koks!

Pasirengimas buvo labai svarbus. Ruošėmės beveik devynis mėnesius, kuriuos suskaidėme į tam tikrus etapus. Pradėjome nuo literatūros apie Gulago istoriją nagrinėjimo. Skaitėme Aleksandro Solženycino kūrinius, taip pat, kas nebuvo skaitęs, – knygą „Amžino įšalo žemėje“. Aš taip pat skaičiau Nijolės Sadūnaitės knygas. Tas skaitymas buvo tikrai prasmingas, nes norėjosi atvažiuoti turint tam tikrą gilesnį įsivaizdavimą, nei sužinoma per istorijos pamokas mokykloje. Taip pat Lietuvoje organizavome kelis žygius, per kuriuos išbandėme naują kelionės įrangą ir ruošėmės fiziškai. Bent tris savaitgalius su visa grupe darėme išvykas. Stengėmės dalyvauti tremtinių renginiuose, keliavom partizanų takais ir susitikdavome su žmonėmis, grįžusiais iš tremties.

Dažnai tremtiniai skundžiasi, kad jiems

Mindaugo Lingės nuotrauka

Tos kapinės nėra, kaip mes įsivaizduojame, su gražiais paminklais, kur išrauni žolę, pasodini gėlę

Vostochnyj kapinės Intoje

į savo renginius sunku pritraukti jaunimo, sudominti juos nusikalstamo sovietinio režimo istorija. Ar jums nebuvo nuobodoka?

Yra visai kitaip, kai žinai tikslą, dėl kurio tokiuose renginiuose dalyvauji. Jei kas nors būtų „įmetęs“ į tokius renginius atsitiktinai, gal iš tikrųjų būtų nuobodoka. Bet kai domiesi tuo laikotarpiu, tai supranti, kad tai žmonės, kurie prie jo buvo prisilietę. Labai įdomu išgirsti iš pirmųjų lūpų, kaip visa tai vyko. Daug palaikymo iš tremtinių sulaukėme. Per tuos susitikimus rinkome aukas kapinėms tvarkyti. Nustebino tremtinių dosnumas: juk jie pensininkai ir nelengvai gyvena, tačiau šiam tikslui tikrai plačiai atvėrė pinigines. Jų palaikymo mums tikrai netrūko.

Tokia ekspedicija yra brangiai kainuojantis užsiėmimas. Jūsų valstybinės institucijos nefinansavo. Iš kur pavyko gauti lėšų tokiai kelionei?

Mes patys dalį kelionės išlaidų padengėme. Žinoma, tai sudarė mažiau nei pusę bendros kelionės kainos. O kitą dalį susirinkome iš fondų ir aukotojų. Svariausią paramą gavome iš Amerikoje esančio J. Kazicko lietuvių katalikų religinės šalpos fondo, kuris remia krikščioniškas iniciatyvas. Rėmė mus vienas Prancūzijos fondas, mat projekto iniciatorės seserys yra iš Prancūzijoje įkurtos vienuolijos.

Kapinėms tvarkyti aukojo žmonės. Paskelbėme prašymą tinklalapyje www.aukok.lt, įdėjome informaciją vienuolyno ir pal. J. Matulaičio parapijos tinklalapiuose. Darėme įvairias akcijas. Viena iš jų buvo „Duonos akcija“. Per praėjusių metų Gavėnių siūlėme žmonėms dieną

išgyventi su tremtinio dienos maisto daviniu, tai yra su 300 gramų duonos, o sutaupytus pinigus, kuriuos būtų išleidę maistui, skirti tremtinių kapams tvarkyti. Išgirdę apie renkamas aukas, tremtiniai kvietėsi mus į namus, pasakojo savo istorijas ir aukojo šiai iniciatyvai. Taip gavome keletą prašymų iš Vorkutos atvežti žemės, nufotografuoti tam tikras vietas, paieškoti konkrečių kapų. Beje, visus prašymus įvykdėme. Taip kapams tvarkyti surinkome 6–7 tūkst. litų. Žmonės buvo tikrai dosnūs.

Jūs visi jauni, modernūs žmonės, o šitiek laiko ir pastangų paskyrėte tokiam sudėtingam užsiėmimui. Skyrėte ir savo laisvalaikį ir lėšas, kad labiau suprastumėte tremtų ir kalintų žmonių dalią, kančią. Kas jus visus paskatino tokiam sunkiam, ilgalaikiam darbui?

Man visą laiką buvo įdomi istorija, juolab mano tautos istorija. Ir šitie metai ypatingi mūsų tautai – šventėme Nepriklausomybės atkūrimo dvidešimtmetį, minėjome septyniasdešimt metų nuo tremčių pradžios. Man atrodė prasminga kaip nors tai paminėti. Na, ir „Misija Sibiras“ vis idėjiškai įkvėpdavo. Pamažu brendo ta mintis ir kartu noras keliauti į Sibirą. Kai tai tapo apčiuopiama, tai nekilo dvejonų, ar vykti į šią kelionę.

Suprantu, kad Jūs galbūt rušiatės diplomato karjerai ir Jums asmeniškai svarbūs šie dalykai. Bet minėjote, kad tarp Jūsų buvo medikų, socialinių darbuotojų, su istorija ir valstybės tarnyba nesusijusių žmonių. O kas juos paskatino ryžtis šiai misijai?

Čia reikia žiūrėti ne per profesijos, o daugiau per žmogaus santykio su savo

valstybe, per savo tautos istorijos ir patriotizmo prizmę. Kad ir kas tu būtum, vis tiek esi lietuvis, turi savo šaknis ir nori geriau save suvokti, nori geriau pažinti kontekstą, kuriame gyveni. Pasirengimo etape dalijomės patirtimi apie labai specifinį tremtinių ir politinių kalinių įvaizdį mūsų visuomenėje: dažnai atrodo, kad jie kažkuo nepatenkinti, už kažką agituojuantys, vieni jiems blogi, kiti geri. Tai didelė visuomenės dalis, su kuria reikia gyventi. Mano kartai ta istorija, kurią jie išgyveno, žinoma tik iš vadovėlių, todėl noras prisiliesti ir suprasti, kas tada vyko, yra didelis. Tai ne XIV ar XV amžiaus istorija, kuri nėra tokia aktuali šiandien. Tai yra istorija, kuri vis dar turi apčiuopiamų pėdsakų šiuolaikinėje visuomenėje.

Ar pasikeitė jūsų nuomonės apie tremtinius ir politinius kalinius?

Pasikeitė. Man asmeniškai labai daug davė susitikimas su psichologijos profesore Danute Gailiene, kuri tyrinėja tremtinių potrauminius mentaliteto pokyčius. Nors žmogaus sąmonė veikia taip, kad sugebėtų atremti tam tikrus išorės šokus ir išgyvenimus, tačiau, kaip pabrėžė profesorė, jei tai yra nuolatinis, ilgai trunkantis dirginimas, tai veda prie negrįžtamų pakeitimų. Tai iš dalies paaiškina ir šių žmonių dirglumo priežastį. Skaudu, kad faktas, jog jie buvo ištremti, įkalinti lageriuose, tam tikrų visuomenės sluoksnių yra mėginamas nuneigti. Ypač tai juntama iš kitų valstybių pusės. Todėl tremtinius kamuoja neteisybės jausmas: juk jie patys ten buvo, kentėjo, savo rankomis kasė anglis, o dabar kažkas sako, kad nieko nebuvo, viskas vyko humaniškomis sąlygomis... Yra ir priduriančių, kad visa tai buvo daroma savo noru... Tad suprantame, kiek daug tie žmonės yra ištverę ir kodėl kenčia net dabar: juk praktiškai jų rankomis Šiaurėje pastatyti ištisi miestai, jų kaulais net geležinkelis į Vorkutą yra grįstas.

Kokį įspūdį jums paliko Vorkuta ir kitos tremties ir gulagų vietos?

Man asmeniškai Vorkuta buvo baisiausias miestas, kurį esu matęs. Lyg Tvinpyksas, kur būtų galima kurti siaubo filmus. Ištisi rajonai – griuvėsiai: apleisti daugiaaukščiai namai, kur matyti buvę žmonių butai, mokyklos, įstaigos. Išdažyta, sudeginta, apleista – ištisi vaiduo-

kliški plotai. Mat gyvenamieji rajonai statėsi aplink šachtas, o gulagų sistemos griuvimo laikais šachtos buvo uždarytos ir tie rajonai liko stovėti tušti. Nors pats Vorkutos centras atrodo geriau, bet reikia tik truputį pavažiuoti į šoną, kad atsivertų šie baisūs vaizdai. Ten apima apokaliptinės nuotaikos: žmonės gyvena nykstančioje erdvėje, kuri – tarsi tirpstanti ledo lytis. Žmonių skaičius ten mažėja drastiškai. Teigiama, kad oficialūs gyventojų skaičiai gerokai padidinti, nes kai kurie išvyksta neišsiregistravę. Rusijos vyriausybė visai neinvestuoja į infrastruktūrą ir pati skatina išvykti iš tų rajonų. Net yra vyriausybės programos, kurios skatina keisti butus Vorkutoje į butus centrinėje Rusijos dalyje. Keista, kai palygini su Skandinavijos valstybėmis, kurios stengiasi, kad būtų apgyvendinta visa šalies teritorija: šiauriniuose rajonuose gyvenantiems žmonėms sumažina mokesčius, išėjimo į pensiją amžių. Čia, Rusijos šiaurėje, viskas daroma priešingai. Todėl jaučiasi visiškai neviltingai. Jei sutikę jauną žmogų paklausdavome, ko jis tikisi iš ateities, tai sulaukdavome atsakymo, kad norintys kuo greičiau išvykti iš Vorkutos, nes šis miestas neturįs ateities. Ir tikrai ten labai atšiauru. Devyni mėnesiai žiemos, apie Jonines ištirpsta sniegas, rugpjūtį jau vėl gali pasnigti. Veikla irgi labai apribota: dirbi kasykloje, geležinkelių sistemoje, aptarnavimo sektoriuje arba privačiose įmonėse, kurių labai nedaug.

Jūs daugiausiai laiko praleisdavote kapinėse. Kaip suprantu, bent dešimt jų aplankėte, sutvarkėte, o vienų ėmėtės iš esmės. Koks vaizdas jus pasitiko ten?

Tos kapinės nėra, kaip mes įsivaizduojame, su gražiais paminklais, kur išrauni žolę, pasodini gėlę... Ten viskas daug paprasčiau. Prie lagerio laisvoje vietoje buvo laidojami žmonės paprastose duobėse, prie kurių pastatydavo kuoliukus su numeriu. Vėliau kažkas tuos numerius pakeitė vardais, atsirado kryžiai, kurie daugumoje vietų buvo pastatyti tik po Nepriklausomybės atkūrimo. Akivaizdu, kad ne kiekvieno palaidojimo vieta išlikusi. Daug kur stovi kryžiai, bet nėra žinoma, kas ten palaidota. Dar kitur vėl kyšo keli kryžiai, nors žinoma, kad visa teritorija yra užlaidota. Mes nuraudavome žoles, atstatydavome medinius lietuviškus kry-

žius, pagal kuriuos atskirdavome, kad tai lietuvių kapai, nes pravoslaviški kryžiai skiriasi nuo katalikiškų. Atstatydavome supuvusias, sukritusias medines tvoreles, nušveisdavome rastus paminklus, patys statėme paprastus medinius kryžius. Per tris savaites sutvarkėme dešimt kapinių.

Vienas kapines pasiryžome ilgą amžįskiau sutvarkyti – aptvėrėme jas medine tvora. Tai Andronovo kapinės, kurios yra apie septyniasdešimt kilometrų už Pečioros, visiškai negyvenamose teritorijose. Aplink tik miškas, teka upė ir nėra gyvos dvasios. Andronovą pasirinkome patarti ekspedicijos vadovo Gintauto Alekno. Šias kapines sutvarkyti buvo jo sena svajonė, nes jis jas surado labai sudėtingomis sąlygomis per vieną ekspediciją. Iš pasakojimų žinojo, kad miško glūdumoje yra lietuviškos kapinės, kur palaidota apie pusšimtis žmonių. Su vietinių medžiotojų pagalba, remdamasis kariniais žemėlapiais, nusišandęs katerį jis tas kapines atrado. Tai vienintelės Komijoje išlikusios lietuvių kapinės. Ten teko plaukti laivu. Mūsiškiai nuvyko į prielauką paieškoti laivo. Niekas mums niekuo negalėjo padėti. Pasiūlė nueiti į vieną logistikos kompaniją. Nuėjome. Ir pamatėme, kad generalinio direktoriaus pavardė yra lietuviška – Viktoras Vedrickas. Jam – didžiulės logistinės kompanijos direktoriui – papasakojome apie savo norą pasiekti Andronovą, prašėme išnuomoti

laivą. Paaikškėjo, kad jis esąs tremtinių vaikas, o jo tėvai palaidoti Pečioroje. Tai jis mums nemokamai davė garlaivį, skyrė transportą, dar medienos pridėjo kapinėms aptverti.

Jūs vis pabrėžiate, kad ši kelionė buvo piligriminė. Kaip tai reiškėsi vykdant užsibrėžtą misiją?

Su mumis važiavo kunigas iš Vilniaus arkikatedros Saulius Bužauskas ir dvi vienuolės. Kelionė buvo ne tik istorinė, bet ir piligriminė. Beveik kiekvieną dieną kankinystės vietose turėjome šv. Mišias – tai buvo ir padėkos už Laisvę, ir padėkos tiems žmonėms, kurie kentė ir kovojo dėl Laisvės, momentas. Meldėmės ir už tremties kančias. Juk tos kapinės anksčiau buvo ne vien laidojimo vietos, o tam tikros lietuviybės salelės, kur žmonės susirinkdavo švęsti švenčių, atlikdavo religines apeigas. Tai nebuvo kapinės siaurąja prasme. Todėl mums buvo svarbu ne tik ateiti, sutvarkyti, bet ir melstis už tuos žmones. Piligrimystė yra ėjimas į susitikimą su Dievu, į tą vietą, kur Dievas tarsi priartėja prie žmogaus. Tokia vieta mums buvo visos šios kapinės. Apibendrinant reikia pasakyti, kad tai buvo visomis prasmėmis auginanti kelionė. Kas antrą dieną aptardavome, ką patyrėme, vieni su kitais dalijomės savo emocijomis, įžvalgomis ir naujai gimtančiais įsitikinimais. Šis nematomas procesas buvo labai svarbus. ■

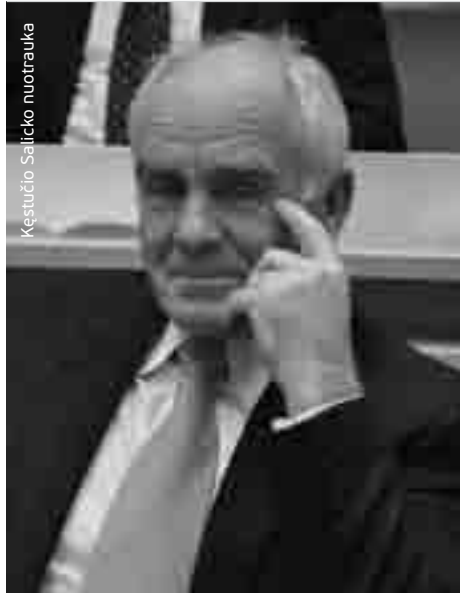
Mindaugo Lingės nuotrauka

Per tris savaites
sutvarkėme dešimt kapinių

Ekspedicijos dalyviai tvarko politinių kalinių kapines Intos mieste

ŽALGIRIO MŪŠIS GRIUNVALDE

Jonas VOLUNGEVIČIUS, kelionės į Griunvaldą dalyvis

Kęstučio Salicko nuotrauka

J. Volungevičius

Didelių jubiliejų virtinę atnešė Lietuvai pastarieji keleri metai. Praėjusiais metais šventėme Lietuvos vardo paminėjimo 1000-mečio jubiliejų, šių metų pradžioje pažymėjome Nepriklausomybės atkūrimo 20-metį, o liepos 15 d. sulaukėme bene didžiausio viduramžių Europoje, Žalgirio mūšio 600 metų jubiliejaus! Ir visi šie įvykiai Lietuvai vienas už kitą svarbesni, ypač du pastarieji.

Žalgirio mūšis – vienas iš didžiausių ir reikšmingiausių mūšių viduramžių Europoje, nulėmęs ne vienos Europos tautos likimą. Tarp jų ir Lietuvos. Po daugelio dešimtmečių karų 1410 metų liepos 15 d. Lietuvos ir Lenkijos jungtinė kariuomenė susitiko lemiamam mūšiui su Kryžiuočių ordinu Griunvaldo lauke. Tai buvo mūšis, po kurio kryžiuočiai visiems laikams prarado iki tol turėtą galybę ir įtaką Europoje. Visiems laikams buvo sustabdyta jų ekspansija į Rytus.

Ir anksčiau, ir šiandien Žalgirio mūšio pergalės šlovę stengėsi pasisavinti ir baltarusiai, ir rusai, ir ukrainiečiai, ir lenkai, ir lietuviai bei totoriai, nes šių tautų, gyvenusių Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Lenkijos Karalystėje, pulkai dalyvavo Žalgirio mūšyje. Kokio dydžio ir kam priklauso pergalės vainikas,

Žvangėjo ginklai ir šarvai, plazdėjo vėliavos. Stoti į mūšį buvo pasiruošę 6000 riterių

tegu sprendžia istorikai, nors vargu ar jie objektyviai gali tai nustatyti. Viena tikrai aišku, ir ko nieks negali paneigti, kad visiems jungtiniams pulkams mūšyje su kryžiuočiais vadovavo Lietuvos Didysis kunigaikštis Vytautas ir Lenkijos Karalius Jogaila. Manydami, kad šio žinojimo mums pakanka, nutarėme, kad gražaus jubiliejaus proga ir mums reikia aplankyti tas vietas, kur Vytautas Didysis ir jo vadovaujami pulkai kovėsi su kryžiuočiais.

Nuo 1998 m. kiekvienais metais Griunvaldo lauke vyksta Žalgirio mūšio inscenizacija, kur susirenka daugiau kaip 3000 viduramžių istorijos mylėtojų iš viso pasaulio. Atvyksta riteriai iš Vokietijos, Italijos, Prancūzijos, Rusijos, Čekijos, kitų Europos valstybių, Jungtinių Amerikos valstijų, taip pat ir iš Lietuvos. Inscenizaciją kasmet stebi daugiau kaip 100 tūkst. žiūrovų. Kadangi šie metai yra jubiliejiniai Žalgirio mūšio metai, šią datą paminėti buvo ruošiamasi iš anksto. Lietuvos

ir Lenkijos krašto apsaugos ministerijos sudarė komisijas, koordinavusias pagrindinius pasiruošimo minėjimui veiksmus.

Norėdami aplankyti Žalgirio mūšio lauką, kuriame prieš 600 metų amžiams liko gulėti ne vienas šimtas mūsų protėvių, kūnu ir siela pajusti tų dienų dvasią, šiam didingam jubiliejui ruošėsi ir ne vienas tūkstantis lietuvių. Aplankyti mūsų protėvių mūšio lauką susiruošė ir Lietuvos krikščionių demokratų bendrija. Seimo nario Jono Šimėno padėjėjos Ritos Barzdėnienės iniciatyva LKD bendrijos aktyvieji nariai liepos 15 d. vakarą išsiruošė į kelionę link Griunvaldo. Kartu su LKD nariais taip pat vyko folkloro ansamblio „Ūla“ dainininkų ir šv. Kazimiero bažnyčios choro giesmininkų grupė. Taigi keliautojai turėjo ir kultūrinę misiją.

Nemigę naktį autobuse, ryte sustojome prie Marienburgo pilies-tvirtovės. Po keletą valandų trukusios ekskursijos po pilį ir pasivaikščiojimo po miestą

Janinos Bukantaitės nuotrauka

Balnojo broliai žirgus

Nuotrauka iš kelionės archyvo

Nusifotografavome su Vytautu Didžiuoju

išvykome į Griunvaldą. Artėdami prie tikslo, supratome labai protingai padarę į renginį vykdamai jo išvakarėse – prasidėjus transporto spūstims, į priekį judėjome labai lėtai. Pagaliau pasiekėme tikslą. Didelis Griunvaldo laukas jau buvo pilnas mašinų, palapinių ir žmonių. Dar važiuodami lauko pakraščiu tolumoje išvydome plazdenančias Lietuvos vėliavas ir viduramžių palapines. Tai buvo Lietuvos riterių stovykla. Tik gavę vietą, iškėlę vėliavas ir pakabinę atributiką, plazdant Lietuvos trispalvei, visi organizuotai dainuodami patraukėme į Lietuvos riterių stovyklą. Ji nuo mūsų buvo už gero kilometro. Pakeliui sutikti žmonės sveikinosi išskeldami nykščius ir viršų ir šaukdami: „Lithuania!“. Taip visą kelią dainuodami ir įžengėme į autentiškai įrengtą stovyklą. Jos gyventojus radome besiruošiančius rytdienos kovoms. Čia buvo įsikūrę Žalgirio mūšio inscenizacijoje dalyvaujantys Lietuvos Vytauto Didžiojo riteriai, pėstininkai ir aptarnaujanti palyda: virtuvė, kalviai, siuvėjai, batsiuviai, puodžiai, žolininkai... Stovykloje įrengtose ekspozicijose buvo maloniai priimami lankytojai, leidžiama fotografuoti, bendraujama. Išėjęs iš palapinės, mielai su visa mūsų grupe nusifotografuoti sutiko ir Vytautas Didysis. Pasisvečiavę pas Lietuvos riterius sugrįžome į savo stovyklą. O čia jau radome išaugusį visą lietuvių miestelį. Kadangi įsikūrę buvome prie pat kelio ir stovykloje plazdėjo Lietuvos vėliavos, visi, kas tik važiuo pro šalį, pamatę suko prie savų ir kūrėsi.

Žalgirio mūšio inscenizavimo diena

išaušo saulėta ir karšta. Sako, tokia pati diena buvo ir prieš 600 metų. Visas Griunvaldo laukas, išskyrus lauko dalį, kurioje turėjo vykti mūšio inscenizacija, kiek akys aprėpia, raibuliavo nuo žmonių jūros, plieskiančios saulės ir įkaitusio oro. Apžvelgėme kitų šalių riterių stovyklas. Visose stovyklose vyko didelis judėjimas. Riteriai mankštinosi, tikrino ginkluotę, rengėsi. Visi ruošėsi mūšiu. O tolumoje buvo matyti nenutrūkstiančios mašinų, bandančių prasibrauti į Griunvaldą, kolonos. Kaip vėliau sužinojome, daugelis galutinio tikslo taip ir nepasiekė. Liko stovėti spūstyse. Tarp įstrigusių nemažai buvo ir lietuvių.

Visa mūsų grupė 13 val. susirinko prie Lietuvos riterių stovyklos, kur jau buvo atvykę daug tautiečių. Šį kartą svečių į stovyklą neleido. Ten virė intensyvus pasirengimas vykti į mūšio lauką. Riteriai buvo su šarvais, atrodė įspūdingai rimti ir susikaupę. Niekas nejuokavo. Jų laukė sunkūs išbandymai. Reikėjo atlaikyti ne tik inscenizuotą mūšį, bet ir išverti alinantį karštį dėvint keliasdešimt kilogramų sveriančius šarvus. Prie užtvaros stovintis jaunimas dainavo dainas. Tačiau trūko patriotinių, karinių, uždegančių žygiams, pakeliančių dvasią dainų. Tam ir buvo pasiruošusi iš dalies su šia misija vykusio mūsų grupė. Ir nuvilnijo dainos: „Eina garsas nuo Malburgo“, „Kur lygūs laukai“, „Vai ko nusizvengei bėrasai žirgeli“, „Ant kalno mūrai“, „Balnokit broliai žirgus“ ir t. t. Su šiomis dainomis išlydėjome Didįjį Vytautą ir jo riterius į mūšį.

Įspūdingai atrodė į mūšio lauką iš stovyklų pajudėjusios įvairių valstybių riterių kolonos. Žvangėjo ginklai ir šarvai, plazdėjo vėliavos. Stoti į mūšį buvo pasiruošę 6000 riterių. Deja, mūšio inscenizacijoje dalyvavo tik 2000, nes paruoštas kovos laukas tiesiog buvo per mažas. Norintys mūšį pamatyti iš arti, vietą užsiėmė ir laukė nuo pat ankstyvo ryto. Kas sugebėjo priėti arčiau, žiūrėjo iš arčiau, kas nesugebėjo – iš toliau. Vis dėlto svarbiausia, kad tą dieną vyravusi atmosfera visus akimirksniams sugrąžino į laiką prieš 600 metų ir leido pajusti baisią, sukrečiančią tos dienos mūšio didybę ir dvasią. Juk tada visas tas laukas buvo pilnas riterių, žirgų, užtvindytas įvairių mūšio garsų.

Mūšis baigėsi, riteriai mirtinai išvargę (ne vienam ir medikų pagalbos prireikė) grįžo į savo stovyklas, o mes, visą dieną kepe karštoje saulėje, grįžome į savąją. Vakarop dar vyko riterių komandinės varžybos, kuriose iš keliasdešimt dalyvavusių komandų lietuviai užėmė 4 vietą. ■

J. ŠIMĖNAS: ėjome su vėliavomis ir dainomis

J. Šimėnas

Žalgiris yra tai, kas kiekvienam lietuviui kažką reiškia: anksčiau tai buvo mūsų didžiosios pergalės jausmas, paskui pavadinimo įprasminimas, pergalės prasmė. Kadangi šiemet Žalgirio mūšiu 600 metų, norėjosi iš arčiau prisiliesti prie tos pergalės prasmės. Važiavome ▶

nusiteikę pamatyti reginį, pažvelgti į mūsų istoriją giliau, aplankyti istorines vietas. Pirmiausia – Marienburgo (Malburgo) pilį, kuri tam tikra prasme vadintina kryžiuočių sostine. Gidai tvirtino, kad Marienburgo pilis – didžiausia pasaulyje, niekada svetimų neužimta. Iš tiesų ten buvo justai tam tikras gigantiškumas, kurio niekas nenugalėjo. Lankydami Marienburgo pilyje, užlipę į pilies bokštą, paprašėme gido leidimo padainuoti. O jis sako: dainuokit! Ir kai mes užtraukėme „Eina garsas nuo Malburgo...“! Net patys drebėdami dainavome, nes tai buvo jėgos dainavimas iš širdies. Apačioje stovėję žmonės pakėlė galvas, susidomėjo, iš kur toks fantastiškas garsas. Nenorėjome pasirodyti, bet iš tiesų mes, lietuviai, nesame tokie skysti, kaip kartais patys save laikome ar kiti parodo. Vaikščiojant po pilies patalpas, kiemus, teko patirti, kad tai buvo didžiulis kultūros židinys, kuriame tam tikra dvasia buvo auklėjami ir gyveno riteriai. Gal sąbūsiu nepopuliarus, bet mano požiūris į ordino veiklą truputį kitoks, nei piešama knygoje, – esą tai buvo kariautojai su kardu rankose, kurie nuolat puolė, o mes tik gynėmės. Vien pats faktas, kad Žalgirio mūšis vyko prūsų žemėje, yra iškalbingas: mes ten nujojome. Iš tikrųjų tos kautynės įvyko. Mes, lietuviai, parodėme, kad turime savo mąstymą, sąmoningumą, valstybingumą, karalystės, kunigaikštystės supratimą. Turime jėgos, galime kaip lygiaverčiai partneriai kovoti su bet kuo. Ir mes turime proto – nestojome kaktomuša, apėjome priešą iš nugaros. Ir dabar karo menas, Didžiojo Vytauto pademonstruotas Žalgirio mūšyje, kartais rodomas kaip pavyzdys. Dalyvavimas Žalgirio mūšio insenizacijoje buvo lyg dvasinis pakilimas, svarbus ne tik mums patiems. Aplinkiniams parodėme, kad nesame vien tik pasyvūs stebėtojai. Atvažiavome su atributika ir vėliavomis. Prie mūsų aikštelės plevė savo Lietuvos kunigaikštystės vėliava. Turėjome nemažą išplėstinį patriotinių dainų repertuarą. Nebuvome pasyvūs stebėtojai: ėjome su vėliavomis ir dainomis. Mums dainuojant lenkai plojo: lietuviai šaunuoliai! Tai rodo mūsų kultūrinį artumą ir bendravimą. Kai mes čia, Lietuvoje, pripratę vieni į kitus rodyti pirštais – neva lenkai skriaudžia mus, o mes juos, tai Griunvalde mes

dainavome lietuviškas dainas, o lenkai mums plojo. Tai buvo geras emocinis užtaisas.

Mes važiavome dalyvauti, palaikyti lietuvišką dvasią. Lankėmės lietuvių riterių stovykloje, išvakarėse aplankėme dabartinį Vytautą, jiems sugiedojome. Mūsų tikslas buvo palaikyti lietuvišką dvasią per visą renginį. Manau, kad buvo ir tiesiog turistų, kurie atvažiavo pažiūrėti spektaklio, pavalgyti, išgerti ir parvažiuoti nieko nenuveikus. O mes patys, niekieno neorganizuoti, dalyvavome eitynėse. Buvo ir daugiau tokių lietuvių. Kažkas bandė ir padainuoti, tačiau tyliai. O reikia visur demonstruoti jėgą. Mes gyvenime linkę dažnai viską sakyti puse lūpų, o jei kas nors neišgirsta, tai nieko tokio. Mūsų grupė buvo kitokia, patriotinė, ir aš labai džiaugiuosi dėl paties didžiausio ir prasmingiausio šios vasaros įspūdžio. ■

P. LUOMANAS: istoriją būtina išmanyti

P. Luomanas

Nenuvažiuoti į tokį renginį, skirtą paminėti mūšio, kuriam vadovavo mūsų Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas, ir kur praktiškai jo, kaip stratego, sumanumo dėka, sugebėjus pajungti sąjungininkus, triuškinamai buvo nugalėti kryžiuočiai, būtų nedovanotinas dalykas. Galėjo būti ir daugiau dalyvių iš Lietuvos. Mane stebina, kad, vykstant šiam minėjimui, TS-LKD partija organizavo vasaros sąskrydį. Manychiau, kad prasmingiau būtų buvę visiems vykti į Griunvaldą. Įspūdinga tai, kad nepaprastai daug susirinko čia žmonių. Manau, kad į minėjimą atvyko

milijonas: kiek akys užmatė, visur – vien žmonės. Smagu ir tai, kad Griunvalde daugiausia buvo jaunimo: nuo 50 metų ir jaunyn.

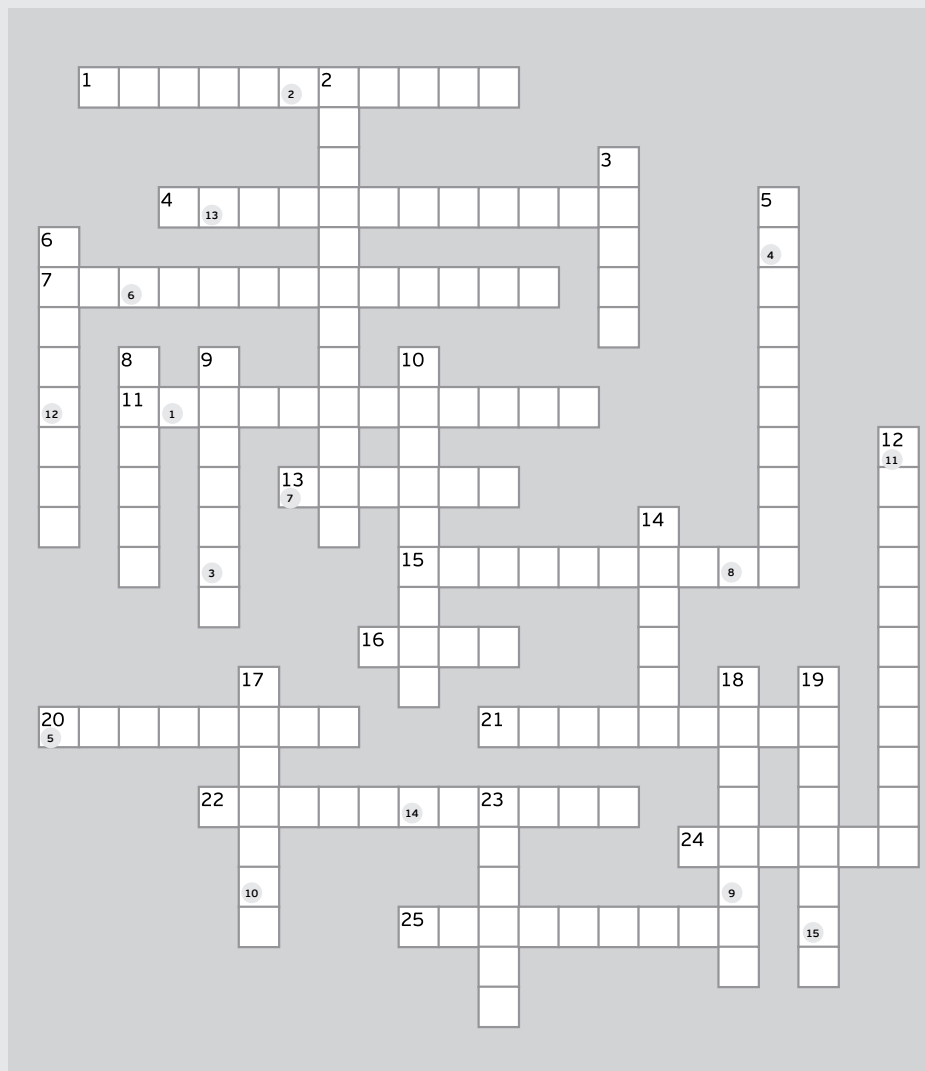
Susitikome su Vytautu, įspūdingi buvo ir riteriai. Penkios riterių komandos privalėjo atstovauti ir kryžiuočiams, ir sąjungininkams. Nebuvo taip, kad iš vienos šalies būtų kryžiuočiai, o iš kitos – sąjungininkai. Ruošiasi buvo labai kruopščiai. Matėme, kaip vyko treniruotės. Kovos įspūdingos. Žinoma, yra taisyklės, bet kada įsijaučia riteriai, tai kaunasi iš tiesų labai nuoširdžiai. Riteriai vadai jojo ant arklių, o juos lydėjo pėstininkų kariuomenė, nešė vandenį ir gaiviuosius gėrimus. Su sunkiais šarvais ir vilnoniais drabužiais, kurie turėjo apsaugoti kūną nuo šarvų, esant didesniai nei 30 laipsnių karščiui – įsivaizduokite, kokios reikia ištvėrmės.

Už ES pinigų, sakyčiau, buvo neblogai sutvarkyta mūšio teritorija: ten ir paminklai pastatyti, amfiteatras, įrengtos aikštelės. Bet nemažai buvo ir tų „pilkų kelelių“, kurie, pasak dainos, „dulka“. Lenkai ypač sugebėjo pasinaudoti šiuo jubiliejumi: daug atributikos, viduramžiškų prekyviečių su kalvių, puodžių, pynėjų, audėjų dirbiniais. Galima buvo įsigyti ir šarvus, ir kalaviją ar kardą, kurių kaina svyravo nuo 2 iki 2,5 tūkst. zlotų. Žinoma, buvo ir kičo. Atkreipiau dėmesį, kad išleistose brošiūrose Vytauto vardas beveik neminimas. Lenkai daugiau akcentavo mūšio vietą – lenkų žemėje esantį Griunvaldą. Tačiau mane nudžiugino tai, kad tarp visų iškabintų sąjungininkų herbų Vytis ir Gedimino stulpai buvo pakabinti aukščiausiai. Lenkų erelis, žinoma, didžiausias, tačiau Vytis buvo iškeltas aukščiausiai. Tai savotiškai pamalonino.

Manau, kad istoriją būtina išmanyti. Senesnę ar naujesnę. Kalbėdami apie Žalgirio 600 metų jubiliejų, žinome, kad Lietuva tada buvo galinga. Dabar, kai mes minėjome Lietuvos vardo tūkstantmetį, atrodo, kad prie to tūkstančiu metų sustojo mūsų istorija. O juk reikėtų eiti dar giliau. Gal ir laikus prieš Kristų panagrini. Juk Lietuvos teritorijoje gyveno baltų gentys, sarmatai. O kaip su senesne istorija? Atrodo, kad mus tenkina tai, ką jau žinome, mums užtenka to, ką parašė Kvedlinburgo analai. Kai kalbame apie Europos šalis, Italiją, Romą, Graikiją – einama gilyn į antiką. Mes lyg bijome, nenorime. O tyrinėti yra ką. ■

KRYŽIAŽODIS

(SKELBIAMI DIDŽIOJO PRIZO LAIMĖTOJAI!)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

Raktinis žodžių junginys

Didįjį prizą – kelionę į Europos Parlamentą – laimėjo **Rožė iš Klaipėdos, Tautvydas ir Raimonda iš Vilniaus.**

SVEIKINAME LAIMĖTOJUS!

Birželio mėnesio kryžiažodžio atsakymas - „SAULĖTAS PAJŪRIS“.

Daugumą atsakymų rasite šio „Apžvalgos“ numerio puslapiuose. Išsprendę kryžiažodį, raides iš pažymėtų kryžiažodžio langelių įrašykite į raktinių žodžių junginio langelius, esančius po kryžiažodžiu.

HORIZONTALIAI:

1. Vieta, kurioje vyko Žalgirio mūšis.
4. Koks naujas mokyklos tipas būtų įteisintas, priėmus naująjį Švietimo įstatymą?
7. Nacionalinė šeimų ugdymo programa - „Šeimų ...“
11. Keliais procentais Lietuvoje nuo liepos pradžios pabrango gamtinės dujos?
13. Kokie priešlaikiniai vėjai buvo tikėtina potvynių Pakistane priežastis?
15. Kokios valstybės narystei Europos Sąjungoje pritarė Europos Parlamentas?
16. Amerikietis, „privatizavęs“ per 50 dangaus kūnų.
20. Olandų klimato stebėjimo palydovas.
21. Kokia komisija, įsteigta Lietuvoje po pirmojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo, buvo viena pirmųjų Europoje „švietimo ir mokslo ministerijų“?
22. Kokia Europos Sąjungos tarnyba, svarbi ES užsienio politikai, buvo įsteigta 2009 m.?
24. Viena labiausiai šią vasarą dėl gamtos stichijų nukentėjusių valstybių.
25. Su kokia valstybe Rusiją jungtų „Nord Stream“ dujotiekis?

VERTIKALIAI:

2. Organizacijos, šiemet mininčios šimtmečio jubiliejų, nariai.
3. Patriotiškiausia Lietuvos gimnazija (Kaunas).
5. Lietuvos ūkio viceministras.
6. Šiaulių įmonė, 1990-1992 m. gaminusi saulės elementus.
8. Viena iš valstybių, dalyvaujančių Lietuvos išėivijos studentų stažuotės (LISS) programoje.
9. Ateitininkų žurnalas.
10. Procesas, kurio metu Europos Sąjungoje buvo suvienodintos studijų programos.
12. Saulės teikiama elektros energija.
14. Kuri Europos Sąjungos valstybė labiausiai lenkia kitas pagal studijas užsienyje pasirinkusių studentų skaičių?
17. Bendrovė, finansuojanti 75 % „Šeimų universiteto“ projekto.
18. Viena iš alternatyvių kuro rūšių, mažinanti Lietuvos energetinę priklausomybę nuo Rusijos.
19. Kontreformatai, įkūrę Vilniaus universitetą.
23. Lietuvos kosmoso asociacijos prezidentas.

IŠ GRUZIJOS SU MEILE

Paulius SAUDARGAS

Nuotrauka iš asmeninio archyvo

P. Saudargas

GEOPOLITIKA IR ARBŪZAI

Jei manęs vaikystėje būtų paklause, su kuo man asocijuojasi Gruzija, nedvejodamas būčiau atsakęs: su „arbūzais“... Gal panašiai būtų atsakę ir daugiau lietuvių. Šiandien iš to arbūzo išaugo daug didesnis dviejų tautų jausmų medis. O gal čia tik tam tikra lietuviškos siurrealistinės savivokos atmaina, mirażas, kad neva mes mylim gruzinus,

o jie visi myli lietuvius? Kas gali būti bendro tarp skandinaviškai šaltų baltų palikuonių, tūkstantmečiais glūdinčių miškingose lygumose, ir vis kinžalo siekiančių juodbruvių Kaukazo džigitų? Net mūsų krantus skalaujančios jūros – tiesiog priešingybės tiek temperatūra, tiek pavadinimais. Gal Lietuvos sutelkta politinė parama Gruzijai, vykstant kariniam konfliktui, tebuvo laikinas užsienio politikos mirksnis, neturintis daugiau jokio užtaiso? Gal ten Gruzijoje apie lietuvius nė girdėti niekas nėra girdėjęs? Verta nuvažiuoti patikrinti.

Lietuvius Gruzijoje tikrai žino ir myli. Gatvėje, restorane ar taksi užkalbinus vietinius rusiškai (angliškai ten susikalbėsi rečiau), dažnai po kelių sakinių pasiteiraujama, iš kur mes būsim, o atsakius, kad iš Lietuvos, – visada nudžiungama. Padaroma išvada: labai gerai. Atsiranda platesnė šypsena ar net draugiškesnė kaina už paslaugą ar prekę, o kartais gali ir čača pavaišinti (vietine vynuogių degtine). Apskritai gruzinai – šnekūs, nuoširdūs ir draugiški. Žinoma, ekonominė situacija šalyje verčia toli gražu ne kiekvieną amerikoniškai šypsotis ar itališkai neskubiai džiaugtis

gyvenimu. Nusikalstamumas šalyje pastaruoju metu smarkiai sumažėjęs. Sako, tai lėmė kieta prezidento Michailo Saakašvilio pozicija. Pavyzdžiui, paklausus, kaip pavyko susitvarkyti su korupcija policijoje, atsakymas nustebina: atleido visus. Taigi gatvėse saugiau nei Lietuvoje, nors jos daugumoje neturistinių vietų kol kas ir tamsesnės. Apskritai turistinių vietų Gruzijoje vis dar daug mažiau, nei ši gamtos grožiu galinti pasigirti šalis galėtų turėti. Apie infrastruktūros išplėtojamą galima pasakyti – lyg pas mus prieš gerus dešimt metų. Bet ne dvidešimt, nes gruzinai puikiai suvokia, kad turint snieguotą Kaukazą, šiltą Juodąją jūrą ir galias vyndarystės tradicijas – turizmo ateitis šviesi. Suvokiant tai, šiuo metu Gruzijoje pradedama intensyvi turizmo sferos plėtra: statomi nauji viešbučiai, kuriami turistų pritraukimo planai. Mums lengviau didžiuotis savo jau aptvarkytais kaimo turizmo lopinėliais ar asfaltu juoduojančiais keliais, kai trečdalį nacionalinio biudžeto sudaro Europos Sąjungos injekcijos, o štai gruzinams tarptautinėje arenoje vietoj pagalbos rankos pastaruoju metu teko kalašnikovo kulkos. Rusijos karinė ma-

Gruzija – tai Pietų Kaukazo valstybė, rytuose besiribojanti su Juodąja jūra, šiaurėje su Rusija, pietuose su Turkija ir Armėnija, o pietryčiuose su Azerbaidžanu. Plotas – 69 700 kv. km. Gyventojų skaičius – 4 646 000. Valiuta – laris (1 laris – apie 1,5 Lt). Gruzija suskirstyta į 9 regionus ir 70 provincijų. Abchazijos ir Pietų Osetijos (Cchinvalio) regionų oficialus dabartinis statusas – Rusijos okupuotos Gruzijos teritorijos.

Pauliaus Saudargo nuotrauka

Nors geografiškai Gruzija yra Azijos šalis, tačiau kultūriškai labiau priskiriama Europai

šina ne tik fiziškai atriekė du turizmui puikiai tinkamus regionus (Abchaziją ir Pietų Osetiją), tačiau ir platesne prasme pristabdė šalies raidą.

TARP KALNŲ IR JŪROS

Nors geografiškai Gruzija yra Azijos šalis, tačiau kultūriškai labiau priskiriama Europai. Snieguota Kaukazo kalnų juosta, užimanti šiaurinę šalies dalį, uždeda neišdildomą antspaudą tiek kraštovaizdžio, tiek kultūros prasme. Apskritai kalnai sudaro du trečdalius šalies. Aukščiausias kalnas yra Šchara Didžiajame Kaukaze (5068,8 m).

Gruzija išgyvena daugiausia iš turizmo, citrusinių vaisių, arbatos ir vynuogių auginimo, mangano ir vario kasybos. Pramonės malūną daugiausia suka vynas ir mineralinis vanduo, taip pat išplėtota metalų ir tekstilės pramonė. Energijos poreikiai tenkinami importuojant dujas ir naftą. Gruzija 70 metų priklausė Sovietų Sąjungai. Gruzijos ekonomika,

1991 metais vėl tapus nepriklausoma demokratine valstybe ir įžengus į laisvąją rinką, auga lėtai.

Turizmas Gruzijoje išties turi daug potencialo. Turistų mažai, kainos nenusistovėjusios. Viešbučių kainos – keistai aukštos, sumokama tarsi avansu už būsimą vakarietišką kokybę. Kita vertus, dauguma turistinių objektų apskritai nemokami, o valgis skanus, pigus ir jo daug, o namų gamybos vynas liejasi laisvai. Taigi šalyje, kurios dalis kultūros – legendinė nacionalinė virtuvė, smaguriams bus ką veikti. Pagrindiniai Gruzijos kulinarijos šedevrai, kurių negalima neparagauti, yra khinkali (dideli rankomis valgomi virtiniai), chačapuri (gruziniška „pica“ – miltinis pyragas su sūriu ir, priklausomai nuo regiono, kitais įvairiais užpilai) ir, žinoma, įvairios mėsos šašlykai. Vienoje Tbilisio užėjoje mus taip pat nepaprastai sužavėjo burnoje tirpstantis pupų troškiny, kurio, užgeriant gruzinišku alumi ir užkandant

Gruzijos sostinėje Tbilisyje gyventojų – daugiau nei milijonas, ir tai yra penkis kartus daugiau nei antrame pagal dydį mieste Kutaisyje (~ 200 tūkst.). Savo marmuriniu pilkšvumu, miesto arterija Mtkvari upe ir gausybe architektūros paminklų (kurių negožia stikliniai dangoraižiai) Tbilisis primena Romą ir Budapeštą kartu. Rustavelio prospektas, prašmatnus ir sutvarkytas, puošia Tbilisį prabangiomis parduotuvėmis ir galingų medžių alėja. Daug turistinių objektų Tbilisyje jau sutvarkyti, naktį jie gražiai ir spalvingai apšviesti, tačiau toliau nuo centro – dar daug tamsaus „apgriuvusio sovietmečio“ palikimo.

chačapuri, buvo tiesiog neįmanoma atsivalgyti.

Važiuodamas nuo Tbilisio į šiaurę vadinamuoju „karo keliu“, už šimto kilometrų pasieksi žiemos slidinėjimo kurortą Gudaurį, o dar už keliasdešimt kilometrų – kitą kalnų miestelį Kazbegį. Toliau į šiaurę – jau Rusija, o Kaukazu į vakarus – atkirstas regionas Pietų Osetija.

Visą šalies šiaurę vagoja aukšti, iki penkių kilometrų iškylantys Kaukazo kalnai, kuriuose sniegas vietomis neištirpsta ištisus metus. Kol kas, deja, kalnų slidinėjimo infrastruktūra Gruzijoje tik pradeda plėtoti. Vakaruose Gruzijos krantus skalauja Juodoji jūra. Pagrindinis uostas ir vasaros kurortas Batumis, rekonstruojamas ne dienomis, bet valandomis, laukia savo turistų antplūdžio.

Iš miegų bundanti gražuolė Gruzija – kol kas dar apsiblaususi ir susivėlus, tačiau alsuojanti natūraliu grožiu ir padūmavusio Kaukazo kerais.

Lietuvius Gruzijoje tikrai žino ir myli

Lietuvius Gruzijoje žino ir myli. Tbilisyje 2009 metais atidarytas nedidelis Vilniaus skveras.

Vilniaus skvere puikuoja ir mūsų Katedros aikštės „stebuklų plytos“ pusseserė.

„Borjomi“ butelis, „užmautas“ ant šakos šalia Ananuri įtvirtinimų bokšto.

Du šiuolaikiniai Gruzijos simboliai – tai prezidentas M. Saakashvili ir „Borjomi“ mineralinis vanduo. Šie abu „stabai“ – neatsiejama gruzinų buities dalis. Kieta ranka ir hiperaktyvumu pasižymintis prezidentas vis labiau tampa legendiniu herojumi, ir visa valstybės politika tiek tarptautinio, tiek vietos savivaldos lygio paprastų žmonių įvardijama taip: Miša pasakė; Miša leido; Miša pyko ir pan.

Tiesiog Gruzija – archaiškji vienuolynai, karvės – visada ant kelio – (ypač jos mėgsta siaurus tiltus, mat gaivinas šalia pravažiuojančių automobilių vėjo gūsiams), pasteliniai Kaukazo kalnai ir gruzinų močiutės rankų darbo avikailio kepurės, saugančios ir nuo vasaros karščio, ir nuo kalnų sniego.

Tbilisje ant kalvos keteros šviečia Prezidento Michailo Saakashvilio rūmai.

Turistiškai „nučiustytas“ Signagio miestelis ir už jo plytintis, vynu garsus Alazanio slėnis. Tolumoje debesis remia Kaukazo kalnai.

Avikailio kepurės saugo ir nuo vasaros karščio ir nuo kalnų sniego

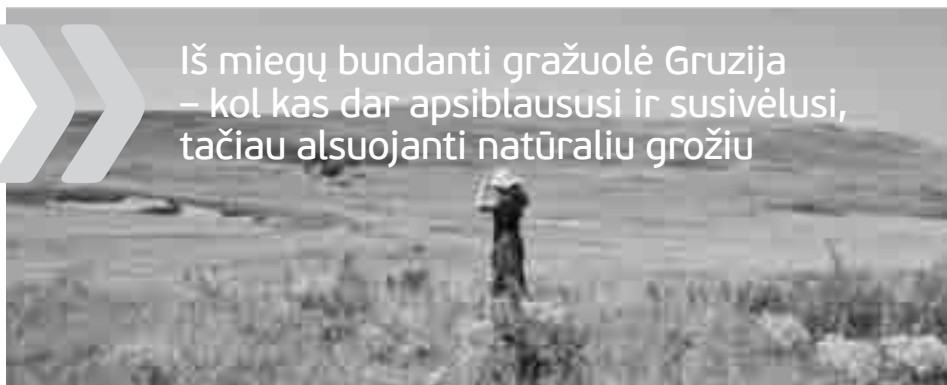

Iš Kazbegio (dabar Stepantsminda) miestelio atsiveria vaizdas į vienuolyną, esantį 2200 m. aukštyje, ir už jo boluojantį penkių kilometrų milžiną Kazbeką (viršukalnė Mkinvartsveri (5033 m.).

Stepių ir vyno gausus Kachetijos regionas. Kachetijos karalystė – istorinė valstybė Gruzijoje, kurios teritorija iš dalies sutampa su dabartinės Kachetijos regionu. Kaip nepriklausoma valstybė ji egzistavo 1460–1801 m. Pastelinės pievų, kalvų ir ežerėlių spalvos kuria labai malonų akiai Kachetijos stepių kraštovaizdį.

Iš miegų bundanti gražuolė Gruzija – kol kas dar apsiblaususi ir susivėlususi, tačiau alsuojanti natūraliu grožiu

Uolinės-urvinės architektūros paminklai. Kairėje – Davido Garėjos vienuolynas Kachetijoje. VI a. šį vienuolyną įkūrė asirų vienuolis Davidas. XI–XIII a. Davido Garėjos vienuolynas tapo svarbiu Gruzijos karalystės kultūros ir religijos centru. Dešinėje – bronzos amžiaus reliktas – Uplischichės gyvenvietė uolose netoli Gorio miesto.

Vakaras Batumio uoste. Krantinėje gausu restoranų, kurie vakare vilioja margaspalviu apšvietimu.

Gruzijos kultūra daugelį amžių buvo veikiamą tiek Europos, tiek Azijos. Gruzija gali didžiulis neįkainojamu architektūriniu palikimu, siekiančiu šumerų ir hetitų laikus, taip pat daile, ypač suklestėjusia viduramžiais. Visame pasaulyje vertinamas šalies kinas ir literatūra, labai senas tradicijas mena liaudies muzika ir šokiai, turintys net akrobatikos elementų. O viena svarbiausių kultūros dalių – gruzinų kalba, laikoma viena seniausių pasaulyje, kaip ir lietuviams, padėjo gyventojams išlaikyti tautinį išskirtinumą okupacijos metais.

„Vynuogių derliaus nuėmimas“. Niko Pirosmashvili, pasaulyje plačiai žinomas kaip Niko Pirosmani, – vienas garsiausių XX a. pradžios gruzinų dailininkų. Vaizdavęs paprastą Gruzijos gyvenimo realybę, jis dalį gyvenimo nugyveno skurde.

Sukhishvili šokio teatro pasirodymas Batumio operos ir baleto teatre. Šis tradicinis gruzinų šokio menas užburia gracija bei spalvomis ir pritrenkia akrobatiniais triukais.

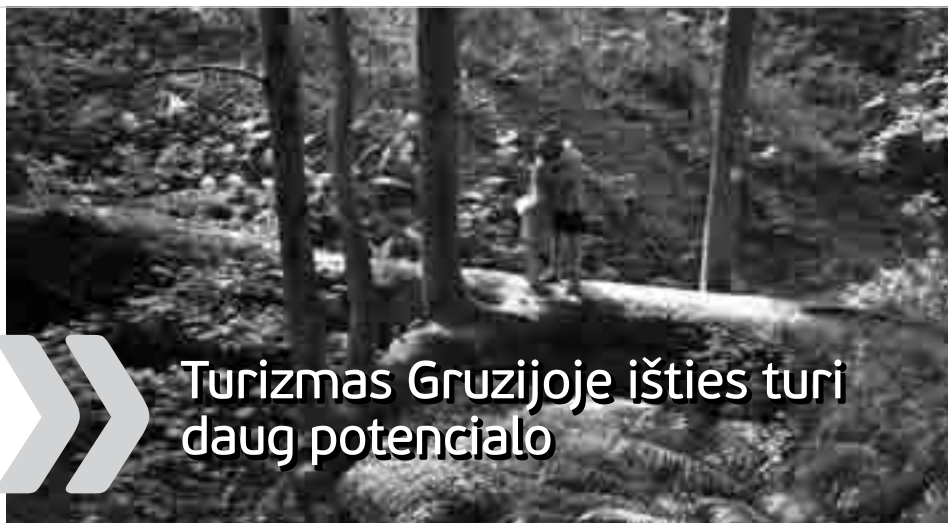

Turistiškai jau nublizgintas Batumio centras

Sarpio paplūdimyje į jūrą galima pašokinėti nuo uolų

Pajūrio malonumus mėgstantys turistai Gruzijoje traukia prie Juodosios jūros. Ši jūra šalies vakaruose lemia šiltesnį ir drėgesnį klimatą. Vidutinė vandens temperatūra vasarą – 20–24 °C. Pakrantėje, prie pat Turkijos sienos, uolėtu kranto reljefu išsiskiria Sarpio miestelio paplūdimys. Šiauriau pajūryje – triukšmingas Kobuletis ir juoduoja „magnetiniu“ smėliu garsėjantis Urekis.

Turizmas Gruzijoje išties turi daug potencialo

Šalia Batumio esančiame slėnyje įsikūręs botanikos parkas didžiuojasi kone visa pasaulio augmenija.

Didžiausiam pakrantės uoste-kurorte Batumyje nuolat gyvena kiek daugiau nei šimtas tūkstančių gyventojų. Batumis – tai lyg mūsų Palanga ir Klaipėda kartu. Šiuo metu Batumis intensyviai tvarkomas. Pakrantėje tiesiamas keliolikos kilometrų ilgio betoninis pėsčiųjų takas, miesto centre perklojamas gatvių grindinys, statomi nauji viešbučiai. Lyg „Žiedų valdovo“ tvirtovė aukštai virš miesto iškylantis „Sharaton“ viešbučio bokštas simbolizuoja, kad Batumis yra pagrindinis ir prabangiausias Gruzijos kurortas.

Nukryžiuotasis Kaukazo priekalnėse

Vyraujanti religija Gruzijoje – stačiatikybė (Gruzijos stačiatikių bažnyčiai priklauso – 82 % tikinčiųjų, rusų stačiatikių – 2 %), tačiau yra ir nemažai musulmonų (9,9 %). Gruzija žavi seniausius krikščionybės laikus siekiančiais architektūros paminklais – bažnyčiomis ir archajiškais vienuolynais, įsispraudusiais į natūralią kalnų architektūrą.

Stačiatikių vienuolynas senojoje sostinėje Mchchetoje

Musulmoniškasis minaretas Batumyje

